

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

Факультэт эстэтычнай адукацыі
Кафедра тэорыі і методыкі выкладання мастацтва

(рэг. № 2/14-30-1/16/19-2015г)

УЗГОДНЕНА
Загладчык кафедры
Н.В.Бычкова
13.05 2015 г.

УЗГОДНЕНА
Дэкан факультэта
Т.С.Багданава
29.05 2015 г.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

“СУЧАСНАЯ АРХІТЭКТУРА БЕЛАРУСІ”

для спецыяльнасцей:

1-02 02 03 Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія

1-02 02 04 Сусветная і айчынная культура. Фальклор

Складальнікі: Ю.Ю.Захарына, дацэнт кафедры тэорыі і методыкі выкладання мастацтва, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт;

М.А. Шатарава, старшы выкладчык кафедры тэорыі і методыкі выкладання мастацтва

Разгледжана і зацверджана
на пасяджэнні Савета БДПУ 05 чэрвеня 2015 г.

пратакол № 9

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	3
I. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	5
Кароткі курс лекцый па вучэбнай дысцыпліне	5
Тэма 1. “Сучасная архітэктурна Беларусі” як вучэбная дысцыпліна	5
Тэма 2. Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурны	6
Тэма 3. Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктурны	7
Тэма 4. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпт “форма”	8
Тэма 5. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпт “прастора”	9
Тэма 6. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”	9
Тэма 7. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурны	10
Тэма 8. Стылявое аблічча культавых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі	12
Тэма 9. Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	13
Тэма 10. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час	14
Тэма 11. Масавое і унікальнае ў жыллёвай архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	15
Тэма 12. Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	16
II. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	18
2.1. План семінарскіх заняткаў	18
2.2. Прыкладная тэматыка рэфератаў	20
2.3. Прыкладная тэматыка дакладаў на семінарскія заняткі	21
2.4. Спіс ілюстрацый для падрыхтоўкі да заняткаў	22
III. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ	26
3.1. Крытэрыі ацэньвання студэнтаў па дысцыпліне	26
3.2. Прыкладныя пытанні да заліку	27
IV. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	28
4.1. Вучэбныя планы	28
4.2. Вучэбная праграма	37
4.3. Вучэбная праграма (рабочы варыянт)	58
4.4. Гласарый	87
4.5. Спіс рэкамендуемай літаратуры	131

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” распрацаваны аўтарамі на аснове шматгадовага вопыту педагогічнай і навукова-даследчай дзейнасці ў дадзенай галіне мастацтвазнаўства. У адпаведнасці са стандартамі вышэйшай адукацыі вучэбная дысцыпліна “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” уваходзіць у цыкл агульнапрафесійных і спецыяльных дысцыплін і выкладаецца для студэнтаў, што атрымліваюць адукацыю па спецыяльнасцях 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”; 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”. У аснову структурывання вучэбнага матэрыялу пакладзены тэматычны і метадалагічны падыходы, якія вызначаюць логіку выкладання вучэбнай дысцыпліны.

Вывучэнне сучаснай архітэктурна-мастацкай культуры Беларусі неабходна для павышэння ўзроўню кампетэнтнасці будучых настаўнікаў у галіне айчынай і сусветнай мастацкай культуры. Вучэбная дысцыпліна “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” знаёміць студэнтаў з канцэптуальнымі асновамі мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх праблем сучаснасці праз сімвалізацыю архітэктурных аб’ектаў, са структурай і механізмам фарміравання мастацкага вобраза архітэктурна-мастацкай ідэі праз мастацкую задуму да мастацка-вобразнага выражэння, з канструкцыйна-тэхнічнымі і стылявымі асаблівасцямі архітэктурных аб’ектаў, як арганічнае адзінства ў яго супастаўленні з агульнагістарычным працэсам развіцця чалавецтва. Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі разглядаецца ў сусветным кантэксце на аснове фэнаменалагічнага, аксіялагічнага, структуралісцкага падыходаў, кампаратыўнага метада, што дазваляе раскрыць змястоўныя і фармальныя кампаненты мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурна-мастацкай культуры, вылучыць рэгіянальныя і нацыянальныя асаблівасці дойлідства, увасобленыя ў сучасных пабудовах, выявіць агульныя тэндэнцыі ў развіцці архітэктурна-мастацкай культуры. Выкладанне вучэбнай дысцыпліны прадугледжвае інтэлектуальнае, маральнае і эстэтычнае развіццё студэнтаў; выхаванне павагі да архітэктурнай спадчыны і сучаснага мастацтва.

Мэта вучэбна-метадычнага комплексу па дысцыпліне “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” – тэарэтычная і метадычная дапамога студэнтам у павышэнні ўзроўню іх кампетэнтнасці ў галіне сучаснага мастацтва ў цэлым і архітэктурна-мастацкай культуры ў прыватнасці.

Патрабаванні да ўзроўню засваення зместу вучэбнай дысцыпліны “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” вызначаны адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасцях 1-02 02 01 “Сусветная і айчынная культура”, 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”, 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”. У выніку вывучэння курса “Сучасная архітэктурна-мастацкая культура Беларусі” студэнт павінен

ведаць:

- асноўныя мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктурна-мастацкай культуры;

- характарыстыку асноўных канцэптаў архітэктуры (“форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”);
 - імёны ставутых сучасных архітэктараў;
 - знакавыя аб’екты сучаснай архітэктуры;
 - стылявыя характарыстыкі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры;
 - асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі;
- умець:
- аналізаваць творы сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце;
 - вызначаць структуру мастацкага вобраза архітэктуры, ступень яго сімвалізацыі.

Асноўнымі метадамі (тэхналогіямі) навучання, якія адэкватна адлюстроўваюць мэты і задачы курса, з’яўляюцца: праблемнае навучанне (праблемнае выкладанне матэрыялу, пошукавы і даследчы метады); тэхналогія навучання як вучэбнага даследавання; камунікатыўныя тэхналогіі, заснаваныя на актыўных формах і метадах навучання (разумовы штурм, дыскусія, спрэчка-дыялог, круглы стол і інш.).

Вучэбна-метадычны комплекс уключае:

- *тлумачальную запіску*, у якой даюцца рэкамендацыі для арганізацыі работы з ім;
- *тэарэтычны раздзел*, у якім прыведзены кароткі курс лекцый па вучэбнай дысцыпліне “Сучасная архітэктура Беларусі”;
- *практычны раздзел*, які ўключае план семінарскіх заняткаў, прыкладную тэматыку рэфератаў, прыкладную тэматыку дакладаў (паведамленняў) на семінарскія заняткі, спіс ілюстрацый для падрыхтоўкі да заняткаў;
- *раздзел кантролю ведаў*, у якім падаюцца крытэрыі ацэньвання студэнтаў па дысцыпліне, прыкладныя пытанні да залікаў;
- *дапаможны раздзел*, у якім прадстаўлены вучэбныя планы навучання студэнтаў па спецыяльнасцях 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”, 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”, тыпавая вучэбная праграма і рабочы варыянт вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Сучасная архітэктура Беларусі”, гласарый, спіс рэкамендуемай літаратуры.

І. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Кароткі курс лекцый па вучэбнай дысцыпліне

Тэма 1. “СУЧАСНАЯ АРХІТЭКТУРА БЕЛАРУСІ” ЯК ВУЧЭБНАЯ ДЫСЦЫПЛІНА

“Сучасная архітэктурна-эстэтычнага цыкла. Мэта вучэбнай дысцыпліны “Сучасная архітэктурна-эстэтычнага цыкла” – павышэнне ўзроўню кампетэнтнасці студэнтаў у галіне сучаснага мастацтва ў цэлым і архітэктурна-эстэтычнага ў прыватнасці.

Задачы:

1. авалоданне студэнтамі спецыяльнай мастацтвазнаўчай тэрміналогіяй (у галіне архітэктурна-эстэтычнага);
2. асваенне студэнтамі ведаў аб эвалюцыі мастацкіх вобразаў, стылявых кірункаў, канструкцыйна-тэхнічных і дэкаратыўных якасцяў архітэктурна-эстэтычнага чвэці XX – пачатку XXI ст., аб творчасці славутых сучасных архітэктараў свету;
3. выпрацоўка ўменняў інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурна-эстэтычнага;
4. фарміраванне навыкаў аналізу архітэктурных аб’ектаў. Храналагічныя межы развіцця сучаснай архітэктурна-эстэтычнага Беларусі ў сусветным кантэксце.

Асноўныя тэрміны і паняцці – “форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”; сімвал і сімвалізацыя; мастацкае выражэнне; мастацкая ідэя; мастацкая задума; мастацкі вобраз; мастацкае аблічча; стылізацыя і стылізатарства.

«Форма» як ключавы змястоўны элемент мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктурна-эстэтычнага аб’ектывуе розныя яе якасці - функцыянальныя, эстэтычныя, мастацкія, сімвалічныя і іншыя.

Архітэктурная кампазіцыя - гэта цэласная сістэма архітэктурных формаў, якая адказвае мастацкім, функцыянальным і канструкцыйна-тэхналагічным патрабаванням. Яна адрозніваецца ад іншых відаў кампазіцыі ў мастацтве (мастацкай, музычнай, літаратурнай) менавіта сваім сінтэзам мастацкіх і тэхнічных прыёмаў, якія дазваляюць стварыць дасканалы па сваіх мастацкіх якасцях і мэтазгодны ў функцыянальным і тэхнічным стаўленні будынак або збудаванне.

Архітэктурны ансамбль - гарманічнае адзінства архітэктурных збудаванняў у прасторава-арганізаваным асяроддзі (плошча, вуліца і інш.), якое адказвае вызначанаму ідэйна-мастацкаму зместу і кампазіцыйным задуме.

Паняцці “мастацкі вобраз архітэктурна-эстэтычнага”, “мастацкі вобраз горада”. Структура мастацкага вобраза архітэктурна-эстэтычнага.

Перадумовамі фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурна-эстэтычнага з’яўляюцца: нацыянальныя традыцыі, мастацка-вобразныя сістэмы савецкіх часоў, канцэптэуальныя ідэі еўрапейскіх стылявых кірункаў 1910–1930-х гг.

(функцыяналізму, неапластыцызму, канструктывізму, футурызму, кубафутурызму, экспрэсіянізму), эстэтыка постмадэрнізму.

Мастацкі вобраз архітэктуры выяўляе адзінства шматграннасці стылявых, кампазіцыйных, канструкцыйных архітэктурных вырашэнняў пры функцыянальнай зададзенасці, якое вызначае сімбіёз неарацыяналістычнага, рэтраспектыўнага і авангарднага (наватарскага) пачаткаў.

Тэма 2. УМОВЫ ФАРМІРАВАННЯ МАСТАЦКІХ ВОБРАЗАЎ СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Вызначальнымі пачаткамі (асновамі) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры з'яўляюцца асяроддзе, што склалася гістарычна; ландшафт; арганізацыя прасторы, вызначэнне кампазіцыйных восей, размяшчэнне, суразмернасць, добраўпарадкаванне, разлік; маштаб, прапорцыі; гармонія паміж канструкцыяй і знешнім выглядам пабудовы, дэкор; пераемнасць гістарычных традыцый.

Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры:

- эмацыянальна-эстэтычны, заснаваны на ўзнаўленні пачуццёвай карціны свету;
- сацыяльны фактар, заключаны ў спецыфіцы грамадскага быцця і грамадскай свядомасці;
- узровень навукова-тэхнічнага развіцця грамадства, які адкрывае новыя тэхнічныя магчымасці і спрыяе ўзнікненню навацый у архітэктуры;
- ідэалагічны, які сцвярджае патрабаванні часу да вобразнага зместу архітэктуры, у выніку чаго дойлідства развіваецца ў межах пануючых стыляў і кірункаў;
- узнікненне і панаванне магутных мастацка-эстэтычных рухаў, якія вызначаюць асаблівасці стыляў і кірункаў эпохі.

Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры:

- формаўтваральныя – аб'ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка;
- дэкаратыўныя – фактура і колер матэрыялаў, сінтэз манументальна-дэкаратыўнага мастацтва і архітэктуры, дэкаратыўнае святло.

Прынцыпамі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры з'яўляюцца ансамблевасць, манументальнасць, архітэктоніка і атэктоніка, гармонія і дысгармонія, лінейнасць і маляўнічасць, плоскаснасць і глыбіннасць, замкнёнасць і адкрытасць, сіметрыя і асіметрыя, кантраст і нюанс.

Асноўнымі праблемамі дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., звязанымі з фарміраваннем яго мастацкіх вобразаў, з'яўляюцца:

- 1) пошук і сцвярджэнне новых формаўтваральных сродкаў у архітэктуры, сярод якіх – гульня аб'ёмаў, плоскасцяў, фактур матэрыялаў аздаблення, колераў;
- 2) вызначэнне суадносін традыцыйных гістарычных форм, прынцыпаў, прыёмаў архітэктурна-мастацкай дзейнасці і навацый; увасабленне ў

архітэктуры сацыяльных патрэб постіндустрыяльнага грамадства, якое выявілася ў сцвярджэнні неарацыяналізму, неамадэрнізму, дэканструктывізму, постмадэрнізму, хай-тэку.

Тэма 3. МАСТАЦКІЯ КАНЦЭПЦЫІ СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Мастацкая канцэпцыя з'яўляецца галоўным змястоўным кампанентам аналізу архітэктуры ў галіне мастацтвазнаўства.

Мастацкая канцэпцыя як аснова раскрыцця спецыфікі архітэктурных пабудоў і збудаванняў, вылучэння традыцыйных і наватарскіх рыс у архітэктуры пэўнага культурна-гістарычнага перыяду (эпохі); ацэнкі вопыту папярэдніх пакаленняў доўгімі і суаднесэння яго з сучасным; выяўлення эстэтычнага патэнцыялу архітэктурных аб'ектаў; асэнсавання дынамікі развіцця функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў архітэктуры ва ўзаемадзеянні, галоўнымі з якіх з'яўляюцца аб'ём, форма, канструкцыя і дэкор.

Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктуры: стылявая, мастацка-вобразная, прасторавая і канструкцыйна-тыпалагічная.

- *Стылявая канцэпцыя*, вядомая з Новага часу. Апора на ўстойлівасць прынцыпаў, норм, правіл, якія трывала замацаваліся ў пэўных тыпах пабудоў. Улік спектру сродкаў мастацкай выразнасці (выражэння) архітэктуры (аб'ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка, фактура і колер матэрыялаў, сістэма дэкаратыўнага аздаблення). Паўната характарыстыкі гістарычных пабудоў як станоўчая якасць стылявой канцэпцыі. Негатыўныя бакі стылявой канцэпцыі: ігнараванне многіх тыпаў пабудоў і збудаванняў (масты, шляхаправоды, танэлі, часткова жылыя і гаспадарчыя пабудовы, архітэктура малых форм), спецыфікі дзейнасці архітэктурных школ ("Der Sturm", "De Stijl", "L'esprit nouveaux" і інш.), адсутнасць уліку асаблівасцяў архітэктуры перыяду першабытнага грамадства, часоў існавання старажытных цывілізацый, Антычнасці, краін Усходу, унікальных (экстраардынарных) пабудоў.

- *Мастацка-вобразная канцэпцыя* як эстэтычная характарыстыка матэрыяльна арганізаванага асяроддзя жыццядзейнасці чалавека, якая адлюстроўвае непадзельнае адзінства функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў, увасобленых у архітэктурных аб'ектах. Асноўныя канцэпты: форма, прастора, кампазіцыя, дэкор. Раскрыццё зместу пануючай мастацка-вобразнай сістэмы ў архітэктуры на аснове мастацка-вобразнай канцэпцыі. Недахопы мастацка-вобразнай канцэпцыі: грунтаванне на вылучэнні знакавых элементаў, вобразаў-сімвалаў, што часам вядзе да перабольшвання значэння фармальнага аспекту аналізу.

- *Прасторавая канцэпцыя*. Эвалюцыя архітэктуры праз выяўленне яе сувязі з ландшафтным асяроддзем. "Прасторавасць" як спецыфічная характарыстыка архітэктуры. Эстэтычная ацэнка твораў архітэктуры праз аналіз яе прасторавай кампазіцыі ў трох вымярэннях, аналіз яе інтэр'ера і

суадносінаў пабудовы (збудавання) з ландшафтным асяроддзем. Ігнараванне эканамічных, сацыяльных, тэхнічных, функцыянальных, часткова эстэтычных фактараў як негатыўная рыса прасторавай канцэпцыі архітэктуры.

• *Канструкцыйна-тыпалагічная канцэпцыя*, пашыраная ў мастацтвазнаўстве з 1970-х гг. Аналіз канструкцыйных сістэм пабудоў як аснова канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі. Адсутнасць эстэтычнай характарыстыкі архітэктурных аб'ектаў як недахоп канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі.

Тэма 4. МОВА СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ: КАНЦЭПТ “ФОРМА”

“Форма” з’яўляецца ключавым змястоўным элементам мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктуры. Існуе некалькі варыянтаў трактоўкі канцэпта “форма” (трактоўкі А. Іконнікава, А. Рапапорта і Г. Сомава, Ю. Захарынай). Архітэктурная форма выступае як сімбіёз марфалагічных, сімвалічных і феноменалагічных якасцяў.

Формы сучаснай архітэктуры. *Гістарычныя формы*:

1. шарападобная (сферычная) форма. Яе ўжыванне ў якасці купальнага завяршэння аб’ёма (купал Рэйхстага ў Бярліне, арх. Н. Фостэр, 1995–1999 гг.); самастойнай (павільён ЗША на выставе “Экспа-67” у Монрэале, арх. Б. Фулер, 1967 г.; кінатэатр у парку Ля Вілет у Парыжы, арх. А. Файнзільбер, 1985 г.) або кампазітнай формы (культурны цэнтр Мюр-Ісланд у Грацы (Аўстрыя), арх. В. Аконсі, 2003 г.; “Райскі куток” у Сан Аўстэле (Вялікабрытанія), арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.; планетарый цэнтра мастацтва і навукі ў Валенсіі, арх. С. Калатрава, 1991–2006 гг.);

2. форма піраміды. Яе выкарыстанне ў сучаснай будаўнічай практыцы ў значэнні светлавога ліхтара (вялікая шкляная піраміда Луўра ў Парыжы, арх. І. Мінг Пэй, 1983–1993 гг.);

3. вежавая форма як сімвал індустрыяльнай эпохі (Эйфелева вежа ў Парыжы, арх. Г. Эйфель, 1889 г.);

4. арка як рэмінісцэнцыя гістарычнай формы, што дазваляе звязаць вобразы гісторыі і сучаснасці (вялікая арка Дэфанса ў Парыжы, арх. Дж. О. фон Спрэкельсэн, 1982–1989 гг.; вежы Петронас у Лондане, арх. Ц. Пялі, 1998 г.; Лонданская маставая вежа, арх. Р. Піана, 2009 г.).

Тэхнакратычныя формы. Формы караблёў, самалётаў, дырыжабляў як рэмінісцэнцыя вобразаў архітэктуры 1910–1930-х гг., што паэтызавалі формы сучаснай тэхнікі (вучэбны корпус БНТУ ў Мінску, арх. І. Есьман, В. Анікін, 1983 г.; Кунсткамера ў Грацы (Аўстрыя), арх. П. Кук, К. Фурнер, 2002–2003 гг.).

Арганічныя формы. Перайманне форм арганічнага свету: прыродных утварэнняў – ільдзін (Лядовы палац у Мінску, арх. Ю. Патапаў, І. Боўт, А. Шафрановіч, 1999 г.), айсбергаў (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, арх. У. Барэхаў, 2007 г.), ракавін (цэнтр культуры ў Нью Каледонія, арх. Р. Піана, 1992–1998 гг.), алмазаў (Нацыянальная бібліятэка ў Мінску,

арх. В. Крамарэнка, М. Вінаградаў і інш., 2006 г.) і пладоў – гуркоў (вежа «Swiss Re» («Карнішон») у Лондане, арх. Н. Фостэр, 2003 г.), пачаткаў кукурузы (жылыя дамы вежавага тыпу ў Мінску, арх. У. Пушкін, 1982 г.).

Абстрактныя формы як адлюстраванне няўстойлівасці і непастаянства сучаснай культуры (музей Гугенхайма ў Більбаа, арх. Ф. О. Гэры, 1991–1997 гг.; будынак Нідэрландскага прадстаўніцтва ў Празе, арх. Ф. О. Гэры, 1992–1997 гг.; шматфункцыянальны кінатэатр у Дрэздэне, арх. В. Д. Прыкс, Г. Свячынскі, 1996–1998 гг.; канцэртная зала Walt Disney ў Лос Анжэлесе, арх. Ф. О. Гэры, 1999–2003 гг.; “Крывы дом” у Сопаце, Польшча, арх. Я. Карноўскі, 2003 г.).

Тэма 5. МОВА СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ: КАНЦЭПТ “ПРАСТОРА”

Архітэктура з’яўляецца мастацтвам арганізацыі прасторы. Паміж архітэктурай і прасторай вызначаецца дыялектычная ўзаемасувязь.

Прастора як вызначальная аснова архітэктуры. Архітэктурная форма як сродак і вынік арганізацыі прасторы. Дамінуючае значэнне прасторы ў сістэме кампанентаў мастацкай мовы архітэктуры.

Выкарыстанне святла (прыроднага і штучнага) у архітэктуры як перадумова стварэння “цякучасці” прасторы, узаемапранікнення знешняй і ўнутранай прасторы. Светлавае мадэліраванне архітэктурнай прасторы. Аптычныя мадуляцыі прасторы (храм Святла ў Асацы, Японія, арх. Т. Андо, 1989 г.; Юбілейная царква ў Рыме, арх. Р. Меер, 1996–2003 гг.).

Ідэя “прасторавай незавершанасці” ў сучаснай архітэктуры.

Прасторавыя нясучыя канструкцыі ў сучаснай архітэктуры. Прасторавая крывізна элементаў і аб’ёмаў будынкаў як сцверджанне ідэі вольнай трактоўкі прасторы і супрацьлегласць архітэктуры прамавугольных формаўтваральных элементаў. Трансфармацыя прыёма стварэння архітэктурнай прасторы на аснове мадэліравання крывалінейных форм ў іх разнастайным спалучэнні. Ідэя “структурнай матрыцы”, на аснове якой мадэліруецца прастора (М-хауз у Гормане, Каліфорнія, ЗША, арх. М. Янсэн, 2000 г.; “Серпанцінная галерэя” ў Лондане, арх. Т. Іто, 2002 г.).

Віртуальная архітэктурная прастора. Інтэрактыўнае мадэліраванне архітэктурнай прасторы (віртуальны музей Гугенхайма ў Нью-Ёрку, ЗША, арх. Л. Э. Кутурэ, Б. Хілс, 1999–2002 гг.).

Тэма 6. МОВА СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ: КАНЦЭПТЫ “КАМПАЗІЦЫЯ”, “АНСАМБЛЬ”

Архітэктурная кампазіцыя ёсць вынік увасаблення творчай канцэпцыі архітэктара. Сродкімі кампазіцыі выступаюць прапорцыі, маштаб, тэктоніка і інш. Можна вызначыць прынцыпы архітэктурнай кампазіцыі: структурнасць, суразмернасць, гібкасць, адзінства. Архітэктурная кампазіцыя - гэта цэласная

сістэма архітэктурных формаў, якая адказвае мастацкім, функцыянальным і канструктыўна-тэхналагічным патрабаванням.

Горадабудаўнічая кампазіцыя.

Кампазіцыі грамадскіх цэнтраў гарадоў Беларусі ў апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.:

- *монацэнтрычныя* кампактныя кампазіцыі грамадскіх цэнтраў малых гарадоў;

- *поліцэнтрычныя* лінейна-восевыя кампазіцыі, якія знаходзяць працяг на перспектыву ў зорчатай (Мінск, Гомель, Віцебск) ці веернай (Брэст, Пінск, Бабруйск) структуры цэнтраў планіровачных раёнаў (у вялікіх і буйных гарадах).

Кампазіцыйнае вырашэнне мегаполіса, у аснове якога – урбанізаваны каркас (размежаванне прасторы на гістарычную (гістарычны цэнтр), прамысловую (прамысловыя зоны і тэрыторыі), жыллёвую (жылыя раёны, мікрараёны, жылыя пасёлкі, раёны індыўдуальнай забудовы), дзелавую (агульнагарадскі цэнтр, дзелавыя і офісныя цэнтры), рэкрэацыйную (адкрытыя ландшафтныя тэрыторыі, паркі, бульвары)).

Водна-зьялёная прастора як аснова фарміравання кампазіцыі сучаснага горада (тэрыторыі вакол р. Свіслач у Мінску, Сож у Гомелі, Дубровенка і Дзебра у Магілёве, Заходняя Дзвіна ў Віцебску, Нёман у Гродне, пойменная тэрыторыя ў даліне р. Мухавец у Брэсце). Паркі і паркавыя зоны ў кампазіцыі сучаснага беларускага горада (паркі Паскевіча ў Гомелі, “Падніколле” ў Магілёве, “Пышкі” ў Гродне і інш.). Кампазіцыі мікрараёнаў і дзелавых цэнтраў.

Мастацкі вобраз сучаснага беларускага пасёлка. Мастацкі вобраз аграгарадка.

Тэма 7. СІМВАЛІЗАЦЫЯ МАСТАЦКІХ ВОБРАЗАЎ СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Сімвалізм з’яўляецца неад’емным кампанентам характарыстыкі мастацкага вобраза архітэктурны. Сімвалізацыя – выражэнне абагуленага сэнсу, абстрактнага зместу праз наглядную мадэль, пачуццёвы вобраз. Сімвалізацыя як сродак мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх адносінаў да з’яў, сітуацый у архітэктурны. Паэтапны характар сімвалізацыі мастацкіх вобразаў архітэктурны: ад мастацкай ідэі, што адлюстроўвае грамадскую свядомасць, праз мастацкую задуму да мастацкага вобраза, што трансліруе ў кадзіраванай знакава-інфармацыйнай сістэме праграму дзеянняў чалавецтва.

Сімвал як выражэнне нейкага першавобраза. Паняцці аўтаркціі, гульні і ізаляцыі, якія характарызуюць ступень сімвалізацыі першавобраза. Дэшыфроўка архетыпаў мастацкага вобраза.

Форма і прастора як атрыбутыўныя складальнікі мастацкага вобраза архітэктурны. Сімвалізацыя архітэктурнай формы як сродак мадэліравання

праграмы дзеянняў чалавечага грамадства, накіраванай на вырашэнне задач захавання ці пераўтварэння існуючай культурнай прасторы.

Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрымірымага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікам тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі. Спіралепадобныя кампазіцыйныя восі пабудоў (Комплекс выставачнай галерэі і канцэртнай залы з паркінгам для аўтамабіляў у Матозіньюш, Партугалія, арх. Э. Сота Моўра, 1998 г.; дом “Лясная спіраль” у Дармштаце, Германія, арх. Ф. Хундертвасэр, 1998–2000 гг.), хвалепадобныя “марскія” лініі абрысаў архітэктурных форм (Новая мастацкая галерэя ў Штутгарце, Германія, арх. Дж. Стырлінг, М. Уілфард, 1977–1984 гг.), пазбаўленыя дакладных контураў формы, якія імітуюць вобразы аблокаў (практ “Будынка, які расплываецца” ў Івердоне-ле-Бэйне, Швейцарыя, арх. Э. Дылер, Р. Скафідзіа, 2000–2002 гг.), што атрымалі пашырэнне ў практыцы праектавання і будаўніцтва апошняй чвэрці ХХ – пачатку ХХІ ст., як сведчанне канстатацыі ўсечасовых прыродных катаклізмаў (тарнада, цунамі, тайфунаў і інш.) і папярэджанне чалавецтва пагрозы парушэння гарманічнага суіснавання з прыродным асяроддзем. Вобразы-“партрэты” або іканаграфічныя знакі (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, Беларусь, арх. В. Барэхаў, 2007 г.), вобразы-сімвалы, абстрагіраваныя ад сваіх архетыпаў (Лонданская маставая вежа, Англія, арх. Р. Піана, 2009 г.; праект офіса Беларускай калійнай кампаніі ў Мінску, Беларусь, арх. А. Вараб’ёў, В. Паршына, А.А. Вараб’ёў, 2008 г.), як сцвярджанне канцэпцыі эка-архітэктуры.

Вобразы флары – кактусаў (дом-“кактус” у Ротэрдаме, Нідэрланды, арх. Б. Хюген, Дж. Джагерс, 2006 г.), апельсінаў (праект шматфункцыянальнага комплексу “Апельсін” у Маскве, арх. Н. Фостэр, 2008 г.), фауны – сабак (дом-“сабака” ў Коттанвудзе, штат Айдаха, ЗША, арх. Д. Саліван, Ф. Конклін, 2004 г.) і іншых прыродных форм як выраз ідэі максімальна прыблізіць сучаснага гарадскога жыхара да прыроды. Форма птушынага гнязда як сцверджанне ідэі стварэння камфортнага экалагічнага асяроддзя жыцця чалавека (Пякінскі нацыянальны стадыён “Птушынае гняздо”, Кітай, арх. бюро “Герцаг і дэ Мярон”, 2003–2008 гг.; праект дома-“гнязда” (“Nest House”) у Грэнландыі, арх. С. Рычы, 2010 г.).

Ідэі эка-архітэктуры (праект прыватнага дома “Віла “Nurbs”” у Эмпуріябравы, Іспанія, арх. Э. Руіз-Гелі, 2008 г.) і самадастатковасці пабудоў (праект Іспанскага павільёна на выставе “Экспа 2008” у Сарагосе, Іспанія, арх. Ф. Мангадо Бялокі, 2008 г.). Геадэзічны купал як выраз праблемы аховы навакольнага асяроддзя і энэргазахавання (праект “Райскі куток” у Сан-Аўстэле, Вялікабрытанія, арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.).

Тэхнакратычныя формы архітэктуры як адлюстраванне ідэі мабільнасці, камунікатыўнасці (аэравакзал у Брэсце, Беларусь, арх. В. Арсеньеў, В. Ляшук, В. Кяскевіч, Р. Шылай, В. Гапіенка, 1985 г.; гасцініца “Бурж аль Араб” у Дубаі,

ААЭ, арх. Т. Райт, 1994–1999 гг.; “Аўтамабільны дом” у Зальцбургу, Аўстрыя, арх. М. Воглрэйтар, 2004 г.).

Тэма 8. СТЫЛЯВОЕ АБЛІЧЧА КУЛЬТАВЫХ, ГРАМАДСКІХ І ПРАМЫСЛОВЫХ БУДЫНКАЎ БЕЛАРУСІ

Вобраз праваслаўнай царквы Беларусі.

Візантыйскі крыжова-купальны тып храма, узноўленыя традыцыі Уладзіміра-Суздальскай, Чарнігаўскай, Наўгародскай, Пскоўскай, Яраслаўскай, Растоўскай, Маскоўскай школ дойлідства XII–XVII стст., рысы драўлянага культавага дойлідства Беларусі. Выяўленне традыцый *Уладзіміра-Суздальскай школы* ў стварэнні кубічнага аб’ёму белага колеру з паўкруглымі ці кілепадобнымі закамарамі, падзеленага гарызантальным уступам на два ярусы і аздобленага тонкімі калонкамі, адным шлема- ці цыбулепадобным купалам на цыліндрычным барабане (храмы па праспекце Пераможцаў, 1990-я гг.; у імя Прападобнай Ефрасінні княжны Полацкай па вул. Прытыцкага ў Мінску, 1996 г.); *Чарнігаўскай* – у пірамідальна-яруснай групоўцы цыліндрычных скляпенняў, якая надае кампазіцыі імкненне ўвышыню (царква ў г.п. Дрыбін, 2007 г.); *Наўгародскай* – у лаканічнасці форм, трохлопасцевым перакрыцці, выцягнутасці прапорцый, пластычнасці (храм Успення Прасвятой Багародзіцы ў Маладзечне, 1997 г.; праект царквы Святога Пакутніка Валянціна ў вёсцы Наваспак Смаргонскага раёна Гродзенскай вобл., 1999 г.); *Пскоўскай* – у развітой прасторавай кампазіцыі з паніжанымі аб’ёмамі нартэкса, прытворав, выяўленні звонку крыжа цыліндрычных скляпенняў і пакрыцці аб’ёмаў двухсхільным дахам (праекты храмаў Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў пасёлку Крупіцы, 1997 г.; у імя Прападобнай Пакутніцы Елісаветы ў пасёлку Навінкі, 1997 г.); *Яраслаўскай* – у стрыманасці аздаблення кампактнага аб’ёму (праект царквы ў Мядзелі Мінскай вобл., канец 1990-х гг.); *Растоўскай* – у “карункавым” аздабленні сцен царквы (Свята-Богаяўленская царква ў г.п. Глуск, пачатак 2000-х гг.); *Маскоўскай* – у трохчасткавай структуры прасторавай кампазіцыі з дамінантай высокай вежы-званіцы, аб’ёмамі малельнай залы і алтарнай часткі – вялікай апсіды (Свята-Мікольская царква ў Бабруйску, 2007 г.) і ў вежавай кампазіцыі з шатровым завяршэннем з упрыгожваннем аб’ёму какошнікамі (капліца па вул. Карастаянавай у Мінску, 1996 г.; царква па вул. Каліноўскага ў Мінску, 2007 г.).

Уплыў нацыянальных традыцый на фарміраванне аб’ёмна-прасторавых кампазіцый, сярод якіх распаўсюджанне набылі ярусна-восевыя (Свята-Петра-Паўлаўская царква ў г.п. Багушэўск Сенненскага раёна Віцебскай вобл., 1990-я гг., царква па вул. Замкавай у Віцебску, пачатак 2000-х гг.). Вылучэнне сакральнай прасторы з традыцыйным размяшчэннем царквы на могілках (Свята-Пакроўская царква ў вёсцы Дзвінаса Лагойскага раёна Мінскай вобл., 1990-я гг.), на ўзгорку, на беразе ракі, вызначэнне канструкцыйных прыёмаў з выкарыстаннем зруба з бярэвення (касцёл у вёсцы Лоша Астравецкага раёна Гродзенскай вобл., 1980-я гг.).

Вобраз каталіцкай царквы. Рысы гатычнай архітэктуры з базілікальным аб'ёмам, падкрэсленай імкліваасцю форм увышыню, стральчатымі абрысамі элементаў, шчытавымі дахамі, вузкімі выцягнутымі вокнамі, контрфорсамі (Мастоўскі касцёл, 1990-я гг.; касцёл Узвіжання Святога Крыжа ў Светлагорску, 1994 г.).

Тэма 9. СТЫЛЯВЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ НЕАРАЦЫЯНАЛІЗМУ І ПОСТМАДЭРНІЗМУ Ў АРХІТЭКТУРЫ БЕЛАРУСІ АПОШНЯЙ ЧВЭРЦІ XX – ПАЧАТКУ XXI СТ.

Прынцыпы тэктонікі і манументальнасці як аснова фарміравання мастацкага вобраза грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі сярэдзіны 1970 – 1980-х гг. у архітэктуры неарацыяналізму.

Вобраз пабудовы, вызначаны прынцыпам тэктонікі: прызматычны аб'ём з рытмічнай прапрацоўкай фасада з дапамогай вертыкальных і гарызантальных цяг, кесонаў, якія ўтвараюць паралельныя лініі ці мазаічную сетку (Дом палітасветы ў Гомелі, 1973 г.; вучэбны корпус Мінскага інстытута культуры, 1975 г.; інжынерна-лабараторны корпус завода халадзільнікаў у Мінску, 1972 г.; інжынерны корпус завода “Аўтагідраўзмацняльнік” у Барысаве, 1975 г.; адміністрацыйна-бытавы корпус і блок цэхаў Трактарнага завода ў Мінску, 1978 г.; комплекс будынкаў Электратэхнічнага завода ў Брэсце, 1975 г.; Палац мастацтваў у Мінску, 1973 г.; адміністрацыйны будынак у аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1979 г. і інш.).

Прынцып манументальнасці ў архітэктуры адміністрацыйных, культурна-асветных, гандлёвых, праектна-канструктарскіх будынкаў, транспартных збудаванняў як працяг тэндэнцыі канструктывізму да ўскладнення аб'ёмна-прасторавых кампазіцый (гасцініца “Гродна”, 1982 г.; аэравакзал у Гродне, 1986 г.; будынкi Беларускай рэспубліканскай канторы Дзяржбанка, 1978 г.; Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, 1982 г.; Аўтатранспартнага прадпрыемства па вул. К.Цэткін, 1982 г.; музычнага вучылішча імя Глінкі, 1975 г.; бібліятэкі ў жылым раёне Чыжоўка, 1979 г.; Канцэртнай залы “Мінск” у Мінску, 1986 г.; выдавецтва газеты “Зара” ў Брэсце, пачатак 1980-х гг.; “Гомельграмадзянпраекта” ў Гомелі, 1982 г.; гандлёвага цэнтры ў аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1975 г.).

Мастацкі вобраз архітэктуры постмадэрнізму (1980 – пачатак 2000-х гг.). Рэтраспектыўная тэндэнцыя. Пабудовы раманікі, класіцызму, барока, мадэрна, неакласіцызму, драўлянага народнага дойлідства як узоры для пераймання. Уплыў раманскага стылю на вобраз грамадскіх пабудовы постмадэрнізму з масіўнымі аб'ёмамі, вежавымі формамі, зубчастымі элементамі завяршэння сцен, невялікімі вокнамі (будынкi гасцініцы “Маладзечна” ў Маладзечне, 1982 г.; ЗАГСа Кастрычніцкага раёна, 1995 г.; ЦУМа ў Мінску, 1990-я гг.; фізкультурна-аздараўленчага камбіната ў Гомелі, 1982 г.; інфармацыйна-вылічальнага цэнтры Мінжылкамгаса Беларусі ў Магілёве, 1985 г.; школы мастацтваў у Светлагорску, 1987 г.; дзіцячага сада-

ясяў у пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., 1982 г.; збудаванне Дзіцячага парку па вул. З.Касмадзям'янскай у Пінску, 1990-я гг.). Выкарыстанне традыцыі класіцызму ў мэтах арганізацыі сіметрычнай кампазіцыі грамадскіх будынкаў з дамінаваннем цэнтральнага аб'ёму, вылучанага порцікам (будынак чыгуначнага вакзала станцыі Парэчча Гродзенскага раёна, 1996 г.). Неакласіцызм як узор эстэтычнага насычэння неарацыяналістычных будынкаў каланадамі, пілястрамі (будынак “Белаграпрамбанка” ў Лідзе, 1996 г.). Элементы барока і мадэрна ў дэкаратыўным аздабленні сучасных пабудов (будынкі “Прыорбанка” ў Гродне, 1990-я гг.; Пінскага філіяла “Брэсткамбанка” па вул. Дняпроўскай флатыліі, 1997 г.; Замежнага гандлёвага дома “Кантыненталь” у Брэсце, 1995–1997 гг.). Рысы народнага дойлідства ў канструкцыйнай структуры і ў архітэктурна-мастацкім вырашэнні сучасных будынкаў (будынак прадпрыемства бытавога абслугоўвання ў вёсцы Балонь Мінскай вобл., 1980 г.; праект музея-карчмы ў “Дудутках”, 1999 г.).

Тэма 10. МАСТАЦКІ ВОБРАЗ ГРАМАДСКІХ БУДЫНКАЎ БЕЛАРУСІ Ў НАЙНОЎШЫ ЧАС

У гэты час адбываецца развіццё прынцыпаў формаўтварэння архітэктурны неарацыяналізму і постмадэрнізму. Прыёмы фарміравання кампазіцыі на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў, ускладненне аб'ёмна-прасторавых вырашэнняў, схільнасць да стварэння дынамічных і пластычных вобразаў як асновы архітэктурны найноўшага часу, у якой знайшлі выраз ідэі неамадэрнізму, дэканструктывізму, хай-тэку. Адлюстраванне сутнасці канцэптואльных пазіцый дэканструктывізму ў абстрактных архітэктурна-прасторавых вырашэннях, якія будуецца на групоўцы куба-, конусападобных, цыліндрычных, пірамідальных ці складаных стэрэаметрычных цел крывалінейных абрысаў, што, мяняючы нахілы плоскасцяў, “уразаюцца”, “уклейваюцца” ў агульную масу, накладваюцца, награвашчваюцца адзін на аднаго, ствараючы дынамічныя кампазіцыі (будынкі “Белбізнесбанка” па вул. Савецкай у Брэсце, “Мінсккомплексбанка” па вул. Мяснікова, офісныя будынкі кампаніі “Лукойл” па вул. Няміга, па вул. Кульман, будынак медыцынскага цэнтра “Нардзін” у Мінску). Імкненне да адлюстравання ў мастацкім вобразе прыродных форм з наўмысным падкрэсліваннем канструкцыйна-тэхнічных магчымасцяў выяўлення матэрыі ў архітэктурны неамадэрнізму (Палац спорту ў Віцебску, комплекс Лядовага палаца, цэнтр моладзі “Айсберг”, будынак Нацыянальнай бібліятэкі па праспекце Незалежнасці, праект комплексу адміністрацыйнага будынка, офіснага цэнтра і гасцініцы “Golden City” ў Мінску). Наўмыснае агаленне металаканструкцыі, актыўнае выкарыстанне шкляных панэлей у мастацка-вобразным вырашэнні пабудовы як стварэнне перадумоў нараджэння “лёгкага”, “паветранага”, “светлапразрачнага” і ў той жа час “пластычнага” стылю сучаснай архітэктурны хай-тэку (будынкі Футбольнага манежа, чыгуначнага вакзала, гандлёвага

цэнтра “Еўропа”, комплексу “Аляксандраў пасаж” у Мінску, Летні амфітэатр у Віцебску).

Тэма 11. МАСАВАЕ І УНІКАЛЬНАЕ Ё ЖЫЛЛЁВАЙ АРХІТЭКТУРЫ БЕЛАРУСІ АПОШНЯЙ ЧВЭРЦІ ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТ.

Фарміраванне мастацкіх вобразаў жылых будынкаў Беларусі апошняй чвэрці ХХ – пачатку ХХІ ст. пад уплывам стылявых тэндэнцый неарацыяналізму, неамадэрнізму, рэтраспектыўнай плыні постмадэрнізму, народных традыцый драўлянага дойлідства. Панаванне тыпавых праектаў, беднасць мастацка-вобразных вырашэнняў якіх пераадольвалася варыянтнасцю выканання асобных функцыянальных элементаў – балконаў, лоджый, эркераў, дэкаратыўным аздабленнем фасадаў (жылыя дамы па вул. Пуліхава ў Мінску, у раёне Усход-3 у Брэсце, па вул. Першамайскай у Магілёве).

Адыход ад аднастайнасці мастацка-вобразных вырашэнняў жылых дамоў шляхам развіцця аб’ёмна-прасторавых кампазіцый будынкаў (комплекс інтэрнатаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага універсітэта ў Мінску). Абстрактныя кампазіцыі, утвораныя зблакіраванымі аб’ёмамі розных маштабаў і форм (жылыя дамы па вул. Маскоўскай у Брэсце, на перакрыжаванні вул. Мінскай і Пушкіна ў Бабруйску). Ускладненне прасторавая канфігурацыя будынкаў (жылы дом па вул. Кульман у Мінску, жылы дом-комплекс “Фрэгат” па вул. Халтурына, праект жылога дома з убудаванымі памяшканнямі па вул. Маскоўскай у Брэсце). Адмаўленне востравугольнасці прызматычных аб’ёмаў неарацыяналізму, згладжванне і акругленне архітэктурных форм і элементаў будынкаў (жылыя дамы па вул. В.Харужай у Мінску). Выкарыстанне рэтра-элементаў – вежавых форм, контрфорсаў, калон, пілястраў, арака, ніш, трохвугольных і фігурных франтонаў і інш. (жылыя дамы па вул. Суворова ў Віцебску, на Юбілейным бульвары ў Магілёве, на перакрыжаванні вул. М.Багдановіча і Някрасава, Л.Бяды і Някрасава, па вул. Старажоўскай і Грыбаедава ў Мінску, па вул. Кірава ў Брэсце, па вул. Завальнай у Пінску, катэджная забудова па вул. Філімонава, Слабадскай у Мінску, пасёлкаў Баравая, Бараўляны, Гарадзішча Мінскага раёна).

Узнаўленне традыцый народнага драўлянага жыллёвага дойлідства ў вобразах малапавярховых і індывідуальных жылых дамоў. Планіровачная схема (хата + сенцы), зрубная канструкцыя з бярэвення з прыёмам і злучэння сценаў у вугал “з рэштай” і “без рэшты”, дэкаратыўная разьба па дрэве ў выкананні архітэктурных элементаў і дэталаў балконаў, ганкаў, аконнай ліштвы як сведчанне адраджэння народных традыцый у жыллёвым сельскім і катэджным дойлідстве (праект катэджа з бруса, арх. Г.Ціхаў; аднакватэрныя жылыя дамы ў пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., арх. І.Некрашэвіч, А.Корбут; у пасёлку Сухары Мінскай вобл., арх. Н.Далгіх; жылыя дамы мансардавага тыпу ў пасёлку Мышкавічы Магілёўскай вобл., арх. Т.Галіота, В.Кожар і інш.).

Адлюстраванне *вобраза иматпавярховых жылых будынкаў* апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. у прасторавай кампазіцыі вежавага, пірамідальнага аб’ёмаў, у формах прамавугольніка, крыжа, ромба са зрэзанымі вугламі, серпанціннай пластычнай ці ламанай геаметрычнай структур, вызначаных канструкцыйнымі магчымасцямі буйнапанэльных, блок-секцыйных, маналітных, цагляных дамоў.

Мастацка-вобразныя вырашэнні катэджаў. Уплыў рэтраспектыўнай тэндэнцыі на аблічча катэджаў. Увасабленне ў катэджным будаўніцтве матываў раманскага стылю, барока, класіцызму, мадэрна, беларускага народнага дойлідства, традыцыйнай кітайскай архітэктуры і інш. Вежавыя формы і зубчатыя завяршэнні сцен масіўных, манументальных пабудоў як стылізацыя вобразаў сярэдневяковых абарончых збудаванняў раманскага стылю. Інтэрпрэтаваныя матывы барока ў пластычнай прапрацоўцы дэкаратыўных элементаў архітэктуры. Традыцыі класіцызму ў сіметрычных, ураўнаважаных кампазіцыях пабудоў з вылучэннем цэнтральнага аб’ёму-партала, падкрэсленага трохвугольным франтонам. Адлюстраванне рыс мадэрна ў імкненні да асіметрычных кампазіцый, дэкор якіх складаюць арнаментальныя матывы стылізаваных раслінных завіткаў. Шмат’ярусныя кампазіцыі катэджных дамоў з завяршэннем паверхаў дахамі з вялікім вынасам і выгнутымі к верху краямі як адлюстраванне паэтычнага настрою традыцыйнай кітайскай архітэктуры.

Тэма 12. РОЛЯ ДЭКАРАТЫЎНЫХ СРОДКАЎ ВЫРАЗНАСЦІ Ў ФАРМІРАВАННІ МАСТАЦКАГА ВОБРАЗА АРХІТЭКТУРЫ БЕЛАРУСІ АПОШНЯЙ ЧВЭРЦІ XX – ПАЧАТКУ XXI СТ.

Традыцыйныя і наватарскія дэкаратыўныя сродкі выразнасці сучаснай архітэктуры: жывапісныя – мазаіка; графічныя – графічныя надпісы, суперграфіка, заснаваная на каларыстыцы; пластычныя – рэльеф, круглая скульптура, фактура матэрыялаў аздаблення фасадаў; дэкаратыўнае святло.

Колер як сродак акцэнтавання і выяўлення пэўных архітэктурных элементаў (тарцы будынкаў, сценавыя панэлі, лоджыі), сувязі пабудовы з навакольным асяроддзем (будынак сталовай фінансавага тэхнікума ў Мінску, праект будынка падаткавых інспекцый па вул. Першамайскай у Пінску, жылыя дамы па Лагойскім тракце, па праспекце Машэрава ў Мінску і інш.). Умацаванне пазіцый суперграфікі з 1990-х гг. Узмацненне ролі колеру ў архітэктуры. Новая функцыя колеру: акцэнтаванне транспартных вузлоў, развязак, адрэзкаў уздоўж дарог (жылыя дамы на перакрываванні вул. Сурганова і М.Багдановіча, Куйбышава і В.Харужай у Мінску і інш.).

Два прынцыпы ўзаемадзеяння архітэктуры і графічных сродкаў выразнасці: падпарадкаванне творам дойлідства і “імкненне перакрычаць” іх. Гарманічнае ўключэнне графічных сродкаў выразнасці ў архітэктурна-мастацкую кампазіцыю (аздабленне вежы на пабудове ЦУМа, графічныя надпісы палацаў мастацтва, чыгуначнікаў, Палаца Рэспублікі ў Мінску,

Прыорбанка ў Гродне). Акцэнтаванне функцыі рэкламы (вітрыны і шыльды магазінаў на праспекце Незалежнасці ў Мінску).

Мазаіка як сродак акцэнтавання тарцовых частак будынкаў. Нацыянальны характар мазаічных дэкаратыўных кампазіцый (будынкі Дома быту ў Наваполацку, гасцініцы “Турыст” у Мінску, комплекс жылых будынкаў у раёне Усход-1 у Мінску, комплекс жылых дамоў на набярэжнай р. Заходняя Дзвіна ў Наваполацку).

Пластычныя элементы дэкару ў аздабленні панэлей, балконаў, лоджый (будынак гасцініцы “Планета” ў Мінску, жылы дом з установамі абслугоўвання па вул. Першамайскай у Магілёве, жылыя дамы па вул. Асаналіева ў Мінску і інш.). Сінтэз архітэктуры і скульптуры ў сістэме добраўпарадкавання тэрыторый. Творы манументальнай скульптуры ў сістэме аздаблення архітэктурных пабудов (будынак тэатра музычнай камедыі ў Мінску), у фарміраванні архітэктурна-мастацкай прасторы (помнікі князю Барысу ў Барысаве, Ефрасіні Полацкай у Полацку; помнікі Ф.Скарыне, М.Гусоўскаму, С.Буднаму, В.Цяпінскаму, К.Тураўскаму ва ўнутраным дварыку БДУ у Мінску; помнік ахвярам Халакоста ў Мінску; паркавая скульптура ў Мінску).

Дэкаратыўнае асвятленне як сродак стварэння візуальных акцэнтаў, як арыенцір у прасторы, формаўтваральны элемент архітэктуры. Пражэктарны прынцып асвятлення архітэктурных пабудов. Ужыванне металагалагенных пражэктараў і люмінісцэнтных святільняў. Чатыры напрамкі архітэктурнага асвятлення: асвятленне фасадаў дамоў уздоўж буйных гарадскіх магістралей (будынкі па праспектах Незалежнасці, Партызанскім, Пераможцаў, па вул. Старажоўскай, Энгельса, Леніна, Камсамольскай, Аранскай, Брылеўскай у Мінску і інш.); асвятленне архітэктурных помнікаў (палац Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі); святочнае асвятленне гарадоў; асвятленне ландшафтных тэрыторый, вуліц, плошчаў, месц адпачынку, манументаў (помнікі беларускім воінам-інтэрнацыяналістам на востраве Слэз, Перамогі на плошчы Перамогі ў Мінску, Перамогі на Кургане Славы ў Мазыры і інш.).

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1. План семінарскіх заняткаў

4 курс 8 семестр

Тэма 7. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры.

1. Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрамірымага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікамі тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі.

2. Спіралепадобныя кампазіцыйныя восі пабудовы, хвалепадобныя “марскія” лініі абрысаў архітэктурных форм, пазбаўленыя дакладных контураў формы, якія імітуюць вобразы аблокаў, што атрымалі пашырэнне ў практыцы праектавання і будаўніцтва апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., як сведчанне канстатацыі ўсечасовых прыродных катаклізмаў (тарнада, цунамі, тайфунаў і інш.) і папярэджанне чалавецтва пагрозы парушэння гарманічнага суіснавання з прыродным асяроддзем.

3. Вобразы-“партрэты” або іканаграфічныя знакі, вобразы-сімвалы, абстрагіраваныя ад сваіх архетыпаў, як сцвярджанне канцэпцыі эка-архітэктуры.

4. Вобразы флоры – кактусаў, апельсінаў, фауны – сабак і іншых прыродных форм як выраз ідэі максімальна прыблізіць сучаснага гарадскога жыхара да прыроды. Форма птушынага гнязда як сцвярджанне ідэі стварэння камфортнага экалагічнага асяроддзя жыцця чалавека.

5. Ідэі эка-архітэктуры і самадастатковасці пабудовы. Геадэзічны купал як выраз праблемы аховы навакольнага асяроддзя і энэргазахавання.

6. Тэхнакратычныя формы архітэктуры як адлюстраванне ідэі мабільнасці, камунікатыўнасці.

Тэма 10. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час

1. Мастацкія вобразы пабудовы ў стылях хай-тэк, дэканструктывізм, неамадэрнізм.

2. Прыёмы фарміравання кампазіцый на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў, ускладненне аб’ёмна-прасторавых вырашэнняў, схільнасць да стварэння дынамічных і пластычных вобразаў як асновы архітэктуры найноўшага часу, у якой знайшлі выраз ідэі неамадэрнізму, дэканструктывізму, хай-тэку.

3. Адлюстраванне сутнасці канцэпттуальных пазіцый дэканструктывізму ў абстрактных архітэктурна-прасторавых вырашэннях, якія будуецца на групойцы куба-, конусападобных, цыліндрычных, пірамідальных ці складаных стэрэаметрычных цел крывалінейных абрысаў, што, мяняючы нахілы плоскасцяў, “уразаюцца”, “уклейваюцца” ў агульную масу, накладваюцца, награвашчаюцца адзін на аднаго, ствараючы дынамічныя кампазіцыі.

4. Імкненне да адлюстравання ў мастацкім вобразе прыродных форм з наўмысным падкрэсліваннем канструкцыйна-тэхнічных магчымасцяў выяўлення матэрыі ў архітэктуры неамадэрнізму.

5. Наўмыснае агаленне металаканструкцыі, актыўнае выкарыстанне шкляных панэлей у мастацка-вобразным вырашэнні пабудовы як стварэнне перадумовы нараджэння “лёгкага”, “паветранага”, “светлапразрачнага” і ў той жа час “пластычнага” стылю сучаснай архітэктуры хай-тэку.

РЕПОЗИТОРИЙ

2.2. Прыкладная тэматыка рэфератаў

1. Архітэктурна-мастацкія вырашэнні буйных плошчаў свету.
2. Сучасныя тэндэнцыі развіцця архітэктурна-ландшафтнага асяроддзя Беларусі.
3. Сучасны стан і заканамернасці фарміравання гарадской рэкрэацыйнай сістэмы ў Беларусі.
4. Сучасныя канцэпцыі каларыстычнага праектавання архітэктурнага асяроддзя.
5. Ацэнка сучаснага стану і праблем рэалізацыі праграм экалагічнага жыллёвага будаўніцтва ў Беларусі.
6. Сучасныя тэндэнцыі фарміравання грамадскіх адкрытых прастор ў жылым асяроддзі.
7. Сучасныя падыходы да экалагізацыі вышынных будынкаў у Беларусі і краінах СНД.
8. Рэгуляванне горадабудаўнічай дзейнасці ў сучасным айчынным заканадаўстве.
9. Архітэктурна-планіровачныя прынцыпы арганізацыі сучасных офісных аб'ектаў у Беларусі.
10. Асноўныя праблемы распараджэння аб'ектамі культурнай спадчыны ў сучасных умовах.
11. Пераемнасць традыцый у сучаснай архітэктурцы жылля і гарадской забудовы.
12. Гістарычныя перадумовы станаўлення сучаснай культуры архітэктурцы ў Беларусі.
13. Сучасны вопыт фарміравання архітэктурцы грамадска-гандлёвых цэнтраў у буйных гарадах Беларусі.
14. Энергазберагальныя фактары і іх уплыў на архітэктурцы сучаснай малапавярховай забудовы.
15. Архітэктурцы гатэляў у Беларусі: сучасныя рашэнні.
16. Роля колераў і святла ў сучаснай архітэктурцы Беларусі.
17. Прасторавая мадэль сучаснага беларускага горада.
18. Ландшафтныя архітэктурцы ў арганізацыі транспартных патокаў горада.
19. Традыцыйныя і сучасныя формы ў беларускай архітэктурцы: праблема ўзаемадзеяння.
20. Мадэрнізацыя будынкаў з мэтай павышэння энергаэфектыўнасці, камфорта і бяспекі пражывання: айчынныя і замежныя вопыты.

2.3. Прыкладная тэматыка дакладаў на семінарскія заняткі

Тэма 7. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры.

1. Спіралепадобныя кампазіцыйныя восі сучасных пабудоў.
2. Вобразы флоры – кактусаў, апельсінаў, фауны – сабак і іншых прыродных форм у архітэктуры.
3. Ідэя эка-архітэктуры.
4. Геадэзічны купал як выраз праблемы аховы навакольнага асяроддзя і энэргазахавання.
5. Тэхнакратычныя формы архітэктуры як адлюстраванне ідэі мабільнасці, камунікатыўнасці.

Тэма 10. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час.

1. Мастацкія вобразы пабудоў у стылі хай-тэк.
2. Мастацкія вобразы пабудоў у стылі дэканструктывізм.
3. Мастацкія вобразы пабудоў у стылі хай-тэк неамадэрнізм.
4. Прыёмы фарміравання кампазіцый на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў у архітэктуры найноўшага часу, у якой знайшлі выраз ідэі неамадэрнізму, дэканструктывізму, хай-тэку.
5. Прыродныя формы ў архітэктуры неамадэрнізму.
6. Металаканструкцыі, шклянныя панэлі ў мастацка-вобразным вырашэнні пабудоў у сучаснай архітэктуры хай-тэку.

2.4. Спіс ілюстрацый для падрыхтоўкі да заняткаў

1. Купал Рэйхстага ў Бярліне, арх. Н. Фостэр, 1995–1999 гг.
2. павільён ЗША на выставе “Экспа-67” у Монрэале, арх. Б. Фулер, 1967 г.
3. кінатэатр у парку Ля Вілет у Парыжы, арх. А. Файнзільбер, 1985 г.
4. культурны цэнтр Мюр-Ісланд у Грацы (Аўстрыя), арх. В. Аконсі, 2003 г.
5. “Райскі куток” у Сан Аўстэле (Вялікабрытанія), арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.
6. планетарый цэнтра мастацтва і навукі ў Валенсіі, арх. С. Калатрава, 1991–2006 гг.
7. вялікая шкляная піраміда Луўра ў Парыжы, арх. И. Мінг Пэй, 1983–1993 гг.
8. Эйфелева вежа ў Парыжы, арх. Г. Эйфель, 1889 г.
9. вялікая арка Дэфанса ў Парыжы, арх. Дж. О. фон Спрэкельсэн, 1982–1989 гг.
10. вежы Петронас у Лондане, арх. Ц. Пялі, 1998 г.
11. Лонданская маставая вежа, арх. Р. Піана, 2009 г.)
12. вучэбны корпус БНТУ ў Мінску, арх. І. Есьман, В. Анікін, 1983 г
13. Кунсткамера ў Грацы (Аўстрыя), арх. П. Кук, К. Фурнер, 2002–2003 гг.
14. Лядовы палац у Мінску, арх. Ю. Патапаў, І. Боўт, А. Шафрановіч, 1999 г.
15. цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, арх. У. Барэхаў, 2007 г.
16. цэнтр культуры ў Нью Каледонія, арх. Р. Піана, 1992–1998 гг.
17. Нацыянальная бібліятэка ў Мінску, арх. В. Крамарэнка, М. Вінаградаў і інш., 2006 г.
18. вежа «Swiss Re» (“Карнішон”) у Лондане, арх. Н. Фостэр, 2003 г.
19. жылыя дамы вежавага тыпу на вуліцы Веры Харужай у Мінску, арх. У. Пушкін, 1982 г.
20. музей Гугенхейма ў Більбао, арх. Ф. О. Гэры, 1991–1997 гг.
21. шматфункцыянальны кінатэатр у Дрэздэне, арх. В. Д. Прыкс, Г. Свячынскі, 1996–1998 гг.
22. канцэртная зала Walt Disney ў Лос Анжэлесе, арх. Ф. О. Геры, 1999–2003 гг.
23. “Крывы дом” у Сопаче, Польшча, арх. Я. Карноўскі, 2003 г.
24. храм Святла ў Асацы, Японія, арх. Т. Андо, 1989 г.
25. Юбілейная царква ў Рыме, арх. Р. Меер, 1996–2003 гг.
26. М-хауз у Гормане, Каліфорнія, ЗША, арх. М. Янсэн, 2000 г.;
27. “Серпанцінная галерэя” ў Лондане, арх. Т. Іто, 2002 г.
28. віртуальны музей Гугенхейма ў Нью-Ёрку, ЗША, арх. Л. Э. Кутурэ, Б. Хілс, 1999–2002 гг.).
29. комплекс выставачнай галерэі і канцэртнай залы з паркінгам для аўтамабіляў у Матозіньюш, Партугалія, арх. Э. Сота Моўра, 1998 г.

30. дом “Лясная спіраль” у Дармштаце, Германія, арх. Ф. Хундертвасэр, 1998–2000 гг.)
31. Новая мастацкая галерэя ў Штутгарце, Германія, арх. Дж. Стырлінг, М. Уілфард, 1977–1984 гг.
32. дом-“кактус” у Ротэрдаме, Нідэрланды, арх. Б. Хюген, Дж. Джагерс, 2006 г.)
33. праект шматфункцыянальнага комплексу “Апельсін” у Маскве, арх. Н. Фостэр, 2008 г.
34. дом-“сабака” ў Коттанвудзе, штат Айдаха, ЗША, арх. Д. Саліван, Ф. Конклін, 2004 г.
35. Пякінскі нацыянальны стадыён “Птушынае гняздо”, Кітай, арх. бюро “Герцаг і дэ Мярон”, 2003–2008 гг.
36. праект дома-“гнязда” (“Nest House”) у Грэнландыі, арх. С. Рычы, 2010 г.
37. праект прыватнага дома “Віла “Nurbs”” у Эмпурьябрава, Іспанія, арх. Э. Руіз-Гелі, 2008 г.
38. праект Іспанскага павільёна на выставе “Экса 2008” у Сарагосе, Іспанія, арх. Ф. Мангадо Бялокі, 2008 г.
39. праект “Райскі куток” у Сан-Аўстэле, Вялікабрытанія, арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.
40. аэравакзал у Брэсце, Беларусь, арх. В.Арсеньеў, В.Ляшук, В.Кяскевіч, Р.Шылай, В.Гапіенка, 1985 г.
41. гасцініца “Бурж аль Араб” у Дубаі, ААЭ, арх. Т. Райт, 1994–1999 гг.
42. Аўтамабільны дом” у Зальцбургу, Аўстрыя, арх. М. Воглрэйтар, 2004 г.
43. храм у імя Прападобнай Ефрасінні княжны Полацкай па вул. Прытыцкага ў Мінску, 1996 г.
44. царква ў г.п. Дрыбін, 2007 г.
45. храм Успення Прасвятой Багародзіцы ў Маладзечне, 1997 г.
46. праект царквы Святога Пакутніка Валянціна ў вёсцы Наваспак Смаргонскага раёна Гродзенскай вобл., 1999 г.
47. праекты храмаў Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў пасёлку Крупіцы, 1997 г., у імя Прападобнай Пакутніцы Елісаветы ў пасёлку Навінкі, 1997 г.
48. праект царквы ў Мядзелі Мінскай вобл., канец 1990-х гг.
49. Свята-Богаяўленская царква ў г.п. Глуск, пачатак 2000-х гг.
50. Свята-Мікольская царква ў Бабруйску, 2007 г.
51. капліца па вул. Карастаянавай у Мінску, 1996 г.
52. царква Усіх Святых па вул. Каліноўскага ў Мінску, 2007 г.
53. Свята-Петра-Паўлаўская царква ў г.п. Багушэўск Сенненскага раёна Віцебскай вобл., 1990-я гг.
54. царква па вул. Замкавай у Віцебску, пачатак 2000-х гг.
55. Свята-Пакроўская царква ў вёсцы Дзвінаса Лагойскага раёна Мінскай вобл., 1990-я гг.
56. касцёл у вёсцы Лоша Астравецкага раёна Гродзенскай вобл., 1980-я гг.

57. Мастоўскі касцёл, 1990-я гг.
58. касцёл Узвіжання Святога Крыжа ў Светлагорску, 1994 г.).
59. Дом палітасветы ў Гомелі, 1973 г.
60. вучэбны корпус Мінскага інстытута культуры, 1975 г.
61. інжынерна-лабараторны корпус завода халадзільнікаў у Мінску, 1972 г.
62. інжынерны корпус завода “Аўтагідраўзмацняльнік” у Барысаве, 1975 г.
63. адміністрацыйна-бытавы корпус і блок цэхаў Трактарнага завода ў Мінску, 1978 г.
64. комплекс будынкаў Электратэхнічнага завода ў Брэсце, 1975 г.
65. Палац мастацтваў у Мінску, 1973 г.
66. адміністрацыйны будынак у аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1979 г.
67. гасцініца “Гродна”, 1982 г.
68. аэравакзал у Гродне, 1986 г.
69. будынак Беларускай рэспубліканскай канторы Дзяржбанка, 1978 г.
70. будынак Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, 1982 г.
71. будынак Аўтатранспартнага прадпрыемства па вул. К.Цэткін, 1982 г.
72. будынак музычнага вучылішча імя Глінкі, 1975 г.
73. будынак бібліятэкі ў жылым раёне Чыжоўка, 1979 г.
74. будынак Канцэртнай залы “Мінск” у Мінску, 1986 г.
75. будынак выдавецтва газеты “Зара” ў Брэсце, пачатак 1980-х гг.
76. будынак “Гомельграмадзянпраекта” ў Гомелі, 1982 г.
77. будынак гандлёвага цэнтра ў аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1975 г.
78. будынак гасцініцы “Маладзечна” ў Маладзечне, 1982 г.
79. будынак ЗАГСа Кастрычніцкага раёна, 1995 г.
80. будынак ЦУМа ў Мінску, 1990-я гг.
81. будынак фізкультурна-аздараўленчага камбіната ў Гомелі, 1982 г.
82. будынак інфармацыйна-вылічальнага цэнтра Мінжылкамгаса Беларусі ў Магілёве, 1985 г.
83. будынак школы мастацтваў у Светлагорску, 1987 г.
84. будынак дзіцячага сада-ясляў у пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., 1982 г.
85. збудаванне Дзіцячага парку па вул. З.Касмадзям’янскай у Пінску, 1990-я гг.
86. будынак чыгуначнага вакзала станцыі Парэчча Гродзенскага раёна, 1996 г.
87. будынак “Белаграпрамбанка” ў Лідзе, 1996 г.
88. будынак “Прыорбанка” ў Гродне, 1990-я гг.
89. будынак Пінскага філіяла “Брэсткамбанка” па вул. Дняпроўскай флатыліі, 1997 г.
90. будынак Замежнага гандлёвага дома “Кантыненталь” у Брэсце, 1995–1997 гг.

91. будынак прадпрыемства бытавога абслугоўвання ў вёсцы Балонь
Мінскай вобл., 1980 г.

92. праект музея-карчмы ў “Дудутках”, 1999 г.

РЕПОЗИТОРИЙ

III. РАЗДЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

3.1. Крытэрыі ацэньвання студэнтаў па дысцыпліне

Ацэньванне прафесійнай кампетэнтнасці студэнтаў у галіне сучаснай архітэктурны Беларусі ажыццяўляецца падчас навучання. У працэсе навучання ацэньваюцца тэрэтычныя веды (валоданне мастацтвазнаўчай тэрміналогіяй; веданне асноўных стыляў, кірункаў мастацтва і іх характарыстыкі; відаў, жанраў, тэхнік мастацтва; творчасці буйных архітэктараў; асноўных тэндэнцый развіцця сучаснай архітэктурны), практычныя ўменні і навыкі аналізу твораў мастацтва і схематычнага выяўлення элементаў твораў мастацтва.

№	Узровень засваення вучэбнага матэрыялу	Балы	Тыпы і характар заданняў і пытанняў
1	Нізкі	1 – 2	<ul style="list-style-type: none"> • веданне фактаў, дат, імёнаў з тэорыі мастацтва, тлумачэнне мастацказнаўчых тэрмінаў; • суаднясенне паняццяў і азначэнняў.
2	Здавальняючы	3 – 4	
3	Сярэдні	5 – 6	<p>Прадугледжвае выкананне вышэй апісаных патрабаванняў, а таксама:</p> <p>студэнт валодае грунтоўнымі тэрэтычнымі ведамі, што ўключаюць лекцыйны матэрыял і дадатковую інфармацыю, атрыманую ў працэсе самастойнай падрыхтоўкі, ведае сутнасць і ўмее выкарыстоўваць метады і прыёмы, умее супастаўляць гістарычныя факты і праводзіць стылявыя і мастацка-вобразныя паралелі. Студэнт прымаў актыўны ўдзел у семінарскіх занятках.</p>
4	Дастатковы	7 – 8	
5	Высокі	9 – 10	<p>Прадугледжвае выкананне вышэй апісаных патрабаванняў, а таксама:</p> <p>студэнт умее супастаўляць гістарычныя факты і праводзіць стылявыя і мастацка-вобразныя паралелі; па выніках групавых прамежкавых форм кантроля (тэсты, калёквіўмы, кантрольныя работы) прадэманстраваў высокі % ведаў (90–100%), прымаў актыўны ўдзел у дыскусіях, выступаў з паведамленнямі на пераважнай большасці семінарскіх заняткаў.</p>

3.2. Прыкладныя пытанні да заліку

(IV курс, 7 семестр)

1. “Сучасная архітэктурна Беларусі” як вучэбная дысцыпліна.
2. Мастацкі вобраз архітэктурны: сутнасць, структура, спецыфіка.
3. Вызначальныя пачаткі (асновы) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктурны.
4. Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктурны.
5. Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктурны.
6. Прынцыпы фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктурны.
7. Асноўныя праблемы дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.
8. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктурны. Стылявая канцэпцыя.
9. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктурны. Мастацка-вобразная канцэпцыя.
10. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктурны. Прасторавая канцэпцыя.
11. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктурны. Канструкцыйна-тыпалагічная канцэпцыя.
12. Формы сучаснай архітэктурны. Гістарычныя формы.
13. Формы сучаснай архітэктурны. Тэхнакратычныя формы.
14. Формы сучаснай архітэктурны. Арганічныя формы.
15. Формы сучаснай архітэктурны. Абстрактныя формы.
16. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпт “прастора”.
17. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”.
18. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурны Беларусі ў сусветным кантэксце.
19. Стылявое аблічча сучасных культавых будынкаў Беларусі. Праваслаўныя храмы.
20. Стылявое аблічча сучасных культавых будынкаў Беларусі. Каталіцкія храмы.
21. Мастацкі вобраз архітэктурны неарацыяналізму (1970-я – 1980-я гг.).
22. Мастацкі вобраз архітэктурны постмадэрнізму (1980 – пач. 2000-х гг.).
23. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час
24. (2000-я гг.).
25. Масавое і ўнікальнае ў жыллёвай архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.
26. Дэкаратыўныя сродкі выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. Жывапісныя і графічныя сродкі выразнасці.
27. Дэкаратыўныя сродкі выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. Пластычныя сродкі выразнасці.

IV. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

4.1. Вучэбныя планы

У дадзеным раздзеле прадстаўлены вучэбныя планы спецыяльнасцей 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”, 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор” у наступнай паслядоўнасці:

- тыпавы вучэбны план спецыяльнасці 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія” (на 2-х старонках);

- тыпавы вучэбны план спецыяльнасці 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор” (на 2-х старонках);

- вучэбны план спецыяльнасці 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія” (на 2-х старонках);

- вучэбны план спецыяльнасці 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор” (на 2-х старонках).

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

УТВЕРЖДАЮ

Первый заместитель директора
образования Республики Беларусь

«14» 05 2014
Регистрационный № А 825-01/14

ТИПОВОЙ УЧЕБНЫЙ ПЛАН

Специальность: 1-02 02 03 Мировая и отечественная
культура. Ритмика. Хореография

Высшие учебные заведения

Квалификация специалиста:
Преподаватель

Срок обучения 4 года

I. График учебного процесса

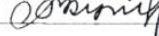

II. Сводные данные по бюджету времени (в неделях)

Курс	Месяцы																															Теоретическое обучение	Жизненные ситуации	Учебные сессии	Производственные практики	Государственный экзамен	Каникулы	Всего																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
	сентябрь	октябрь	ноябрь	декабрь	январь	февраль	март	апрель	май	июнь	июль	август																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
I	1	8	15	22	29	6	13	20	27	3	10	17	24	31	7	14	21	28	05	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	03	10	17	24	31	07	14	21	28	04	11

№ п/п	Название цикла и дисциплины	Распределение по семестрам			Количество часов							Распределение по курсам и семестрам							
		Экзаменов	Зачетов	Курсовых работ	Всего	Аудиторные	из них					I курс		II курс		III курс		IV курс	
							Лекции	Лабораторные занятия	Практические занятия	Семинары	1 семестр 17 неделя	2 семестр 18 неделя	3 семестр 18 неделя	4 семестр 17 неделя	5 семестр 16 неделя	6 семестр 16 неделя	7 семестр 17 неделя	8 семестр 17 неделя	
3.	Цикл общепрофессиональных и специальных дисциплин				6014	2920	1386	756		778									
	Обязательный компонент																		
3.1	Общепрофессиональные дисциплины				916	454	240	38		176									
3.1.1	Педагогика	2,4	3	4 ¹	482	216	108	24		84		5	4	3					
3.1.2	Психология	3	1,2	4 ¹	288	144	72	6		66	3	2	3						
3.1.3	Культура речи		5		52	36	18			18				2					
3.1.4	Основы управления интеллектуальной собственностью		8		50	34	26			8									5
3.1.5	Охрана труда		1		44	24	16	8			1,5								
3.2	Специальные дисциплины				5098	2466	1146	718		602									
3.2.1	История мировой и отечественной культуры	1,4, 6	2	7 ³	382	176	126			50	2	2	1	2	2	1,5			
3.2.2	Теория культуры	8	1		136	54	44			10	2								2,5
3.2.3	Мировая художественная культура	5,7	3	7 ³	474	220	166			54			3	3,5	2,5	2	2		
3.2.4	Художественная культура Беларуси	5,7	6	7 ³	292	130	96			34				2	2	2	2		
3.2.5	Этнология	6,8			344	146	104			42					2,5	2,5	3	2	
3.2.6	Белорусская фольклористика	1,3			372	164	116			48	4,5	3	2						
3.2.7	Белорусский язык	1			114	52	6			46	3								
3.2.8	Мифология	2			136	62	48			14	2	1,5							
3.2.9	Краеведение и музееведение	5	4		206	90	66			24				3,5	2				
3.2.10	Методика преподавания отечественной и мировой художественной культуры	7	6	7 ³	154	66	48			18						2	2		
3.2.11	Практикум по фольклору	5,7	3,8		402	208	10	198					2	2	4	2	2	2	
3.2.12	Народный танец	4,8	3,6		400	190		190				2	2	1,5	1,5	1,5	2	2	
3.2.13	Классический танец	3,6	2,5		284	134		134				2	1,5	1,5	1,5	1,5			
3.2.14	Эстрадный танец		4		114	64		64					1,5	1,5	1				
3.2.15	Режиссура и основы сценического мастерства		7		120	80	26			54						3	2		
3.2.16	Музыкальный инструмент ⁴	3,5, 6	2		294	124				124	1	1	1	1	1,5	2			
3.2.17	Спортивный балетный танец		5,7		120	66		66							1	1,5	1,5		
3.2.18	Основы композиции и методики работы с хореографическим ансамблем		6,8	7 ³	184	98	32	66								3	2	2,5	
3.2.19	История хореографического искусства, театра и кино	7	6		170	80	60			20					2	1	2		
	Вузовский компонент		4,7,8		180	112	68			44				3			2	4	
	Дисциплины по выбору студента		2,7,8		210	150	130			20		4						2,5	5

ПРИМЕЧАНИЯ: ¹ Включая курс "Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны)".
² Включая курс по теоретико-методическим основам физкультурно-спортивной деятельности, здорового образа жизни, профилактики СПИДа и наркомании.
³ Выполняется одна курсовая работа (по выбору студента).
⁴ Практические занятия проводятся индивидуально.
⁵ Студенты, проявившие способности к научно-исследовательской работе, могут вместо государственного экзамена по мировой и отечественной культуре, хореографии и методикам их преподавания защищать дипломную работу.

Председатель УМО вузов Республики Беларусь
по педагогическому образованию

 Председатель НМС по педагогическому образованию
УМО вузов Республики Беларусь
по педагогическому образованию

Ю.А.Быкадоров

Рекомендован к утверждению Советом УМО
вузов Республики Беларусь по педагогическому образованию

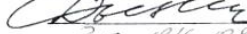
Протокол № 2 от 26 февраля 2008 г.

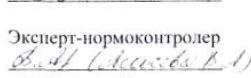
СОГЛАСОВАНО

Начальник Управления высшего и среднего специального
образования Министерства образования Республики Беларусь
Ю.И. Миксюк

 7.02.08

Первый проректор Государственного учреждения образования
"Республиканский институт высшей школы"

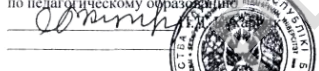

 В.И. Дынич

Эксперт-нормоконтролер

 10.04.08

№ п/п	Название цикла и дисциплины	Распределение по семестрам			Количество часов							Распределение по курсам и семестрам							
		Экзаменов	Зачетов	Курсовых работ	Всего	Аудиторных	из них					I курс		II курс		III курс		IV курс	
							Лекции	Лабораторные занятия	Практические занятия	Семинары	1 семестр 17 недель	2 семестр 18 недель	3 семестр 18 недель	4 семестр 17 недель	5 семестр 16 недель	6 семестр 16 недель	7 семестр 17 недель	8 семестр 7 недель	
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19			
3.	Цикл общепрофессиональных и специальных дисциплин				6014	2920	1476	546		898									
	Обязательный компонент																		
3.1	Общепрофессиональные дисциплины				916	454	240	38		176									
3.1.1	Педагогика	2,4	3	4 ¹	482	216	108	24		84		5	4	3					
3.1.2	Психология	3	1,2	4 ¹	288	144	72	6		66	3	2	3						
3.1.3	Культура речи		5		52	36	18			18				2					
3.1.4	Основы управления интеллектуальной собственностью		8		50	34	26			8							5		
3.1.5	Охрана труда		1		44	24	16	8			1,5								
3.2	Специальные дисциплины				5098	2466	1236	508		722									
3.2.1	История мировой и отечественной культуры	1,4, 6	2	7 ¹	382	176	126			50	2	2	1	2	2	1,5			
3.2.2	Теория культуры	8	1		136	54	44			10	2						2,5		
3.2.3	Мировая художественная культура	5,7	3	7 ¹	474	220	166			54			3	3,5	2,5	2	2		
3.2.4	Художественная культура Беларуси	5,7	6	7 ¹	292	130	96			34				2	2	2	2		
3.2.5	Этнология	6,8			344	146	104			42					2,5	2,5	3		
3.2.6	Белорусская фольклористика	1,3			372	164	116			48	4,5	3	2						
3.2.7	Белорусский язык	1			114	52	6			46	3								
3.2.8	Мифология	2			136	62	48			14	2	1,5							
3.2.9	Краеведение и музееведение	5	4		206	90	66			24			3,5	2					
3.2.10	Методика преподавания отечественной и мировой художественной культуры	7	6	7 ¹	154	66	48			18						2	2		
3.2.11	Практикум по фольклору	5,7	3,8		402	208	10	198				2	2	4	2	2	2		
3.2.12	Народный танец	4,8	3,6		400	190		190				2	1,5	1,5	2	2	1,5	2	
3.2.13	Методика управления фольклорным коллективом		6,8	7 ¹	122	80	42	38								2	2	2	
3.2.14	Сольфеджио и теория музыки	2,3			350	162	80	82			4,5	3	2						
3.2.15	Режиссура и основы сценического мастерства		7		120	80	26			54						3	2		
3.2.16	Основной инструмент ⁴	3,5, 6	2		294	124				124	1	1	1	1	1,5	2			
3.2.17	Дополнительный инструмент ⁴	6	2,5		140	60				60		0,5	0,5	1	1	1			
3.2.18	Постановка голоса ⁴		3,5, 7		100	60				60		0,5	0,5	0,5	0,5	1	1		
3.2.19	История музыки, театра и кино	7	6		170	80	60			20					2	1	2		
	Вузовский компонент		4,7, 8		180	112	68			44				3			2	4	
	Дисциплины по выбору студента		2,7, 8		210	150	130			20		4					2,5	5	

ПРИМЕЧАНИЯ:
¹ Включая курс "Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны)".
² Включая курс по теоретико-методическим основам физкультурно-спортивной деятельности, здорового образа жизни, профилактики СПИДа и наркомании.
³ Выполняется одна курсовая работа (по выбору студента).
⁴ Практические занятия проводятся индивидуально.
⁵ Студенты, проявившие способности к научно-исследовательской работе, могут вместо государственного экзамена по мировой и отечественной культуре, фольклору и методикам их преподавания защищать дипломную работу.

Председатель УМО вузов Республики Беларусь по педагогическому образованию

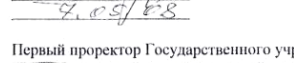

 Председатель НМС по педагогическому образованию
 УМО вузов Республики Беларусь по педагогическому образованию
 Ю.А. Быкадоров

Рекомендован к утверждению Советом УМО вузов Республики Беларусь по педагогическому образованию

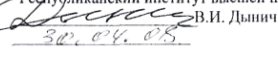
Протокол № 2 от 26 февраля 2008 г.

СОГЛАСОВАНО

Начальник Управления высшего и среднего специального образования Министерства образования Республики Беларусь

 Ю.И. Минюк

Первый проректор Государственного учреждения образования "Республиканский институт высшей школы"

 В.И. Даныч

Эксперт-нормоконтролер

№ п/п	Название цикла и дисциплины	Распределение по семестрам					Количество часов					Распределение по курсам и семестрам							
		Экзменов	Зачетов	Курсовых работ	Всего	Аудиторных	из них				I курс		II курс		III курс		IV курс		
							Лекции	Лабораторные занятия	Практические занятия	Семинары	1 семестр 17 недель	2 семестр 18 недель	3 семестр 18 недель	4 семестр 17 недель	5 семестр 16 недель	6 семестр 16 недель	7 семестр 17 недель	8 семестр 7 недель	
3.	Цикл общепрофессиональных и специальных дисциплин				6014	2920	1348	794	194	584									
	Обязательный компонент																		
3.1	Общепрофессиональные дисциплины				916	454	238	40		176									
3.1.1	Педагогика	2,4	3	4 ¹	482	216	108	24		84			4	4	4,5				
3.1.2	Психология	3	1,2	4 ¹	288	144	72	6		66	3	2	3						
3.1.3	Культура речи		5		52	36	18			18				2					
3.1.4	Основы управления интеллектуальной собственностью		8		50	34	26			8									5
3.1.5	Охрана труда		1		44	24	14	10			1,5								
3.2	Специальные дисциплины				5098	2466	1110	754	194	408									
3.2.1	История мировой и отечественной культуры	1,4,6	2	7 ³	382	176	126			50	2	2	1	2	2	1,5			
3.2.2	Теория культуры	8	1		136	54	44			10	2								2,5
3.2.3	Мировая художественная культура	5,7	3	7 ³	474	220	166			54			3	3,5	2,5	2	2		
3.2.4	Художественная культура Беларуси	5,7	6	7 ³	292	130	96			34				2	2	2	2		
3.2.5	Этнология	6,8			344	146	104			42					2,5	2,5	3	2	
3.2.6	Белорусская фольклористика	1,3			372	164	116			48	4,5	3	2						
3.2.7	Белорусский язык	1			114	52	6			46	3								
3.2.8	Мифология	2			136	62	48			14	2	1,5							
3.2.9	Краеведение и музееведение	5	4		206	90	66			24			3,5	2					
3.2.10	Методика преподавания отечественной и мировой художественной культуры	7	6	7 ³	154	66	48			18						2	2		
3.2.11	Практикум по фольклору	5,7	3,8		402	208	10	198					2	2	4	2	2	2	
3.2.12	Народный танец	4,8	3,6		400	190		190					2	2	1,5	1,5	1,5	2	2
3.2.13	Классический танец	3,6	2,5		284	134		134					2	1,5	1,5	1,5	1,5		
3.2.14	Эстрадный танец		4		114	64		64					1,5	1,5	1				
3.2.15	Режиссура и основы сценического мастерства		7		120	80	26			54							3	2	
3.2.16	Музыкальный инструмент ⁴	3,5,6	2		294	124			124		1	1	1	1	1,5	2			
3.2.17	Спортивный бальный танец		5,7		120	66		66							1	1,5	1,5		
3.2.18	Основы композиции и методики работы с хореографическим ансамблем		6,8	7 ³	184	98	32	66								3	2	2,5	
3.2.19	История хореографического искусства, театра и кино	7	6		170	80	60			20					2	1	2		
	Вузовский компонент				180	112	68		24	20									
	История костюма		4		96	60	48			12			3,5						
	Педагогическая этика		7		44	24	16			8							1,5		
	Современная танцевальная пластика		8		40	28	4		24										4
	Дисциплины по выбору студента		210		150	94	36			20									
	Ритмика		2 ⁶		50	36		36											
	Музыкально-ритмическое воспитание		2 ⁶		50	36	30			6		2							
	Ономастика		7		60	44	34			10								2,5	
	Современная архитектура Беларуси		8		50	34	30			4									

ПРИМЕЧАНИЯ: ¹ Включая курс "Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны)".
² Включая курс по теоретико-методическим основам физкультурно-спортивной деятельности, здорового образа жизни, профилактики СПИДа и наркомании.
³ Выполняется одна курсовая работа (по выбору студента).
⁴ Индивидуальные занятия преподавателя со студентом.
⁵ Студенты, проявившие способности в научно-исследовательской работе, участвуют в конкурсе государственного экзамена по мировой и отечественной культуре, хореографии и методикам их преподавания защищать дипломную работу.
⁶ Интегрированный зачет

Проректор по учебной работе учреждения образования "Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка" _____

Ю.А.Быкадоров

Декан факультета народной культуры _____
 М.М.Круталевич

Заведующий кафедрой музыки и хореографии _____
 Ю.Ю.Захарина

Рекомендован к утверждению Научно-методическим советом учреждения образования "Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка"
 Протокол № 3 от 24.04.2008 г.

Начальник Управления высшего и среднего специального образования Министерства образования Республики Беларусь _____
 Ю.И. Миксюк

Первый проректор Государственного учреждения образования "Республиканский институт высшей школы" _____
 И.В. Казакова

Эксперт-нормоконтролер _____
 И.Н. Кармо
 03.03.2009

ТВЕРЖДАЮ

Эктор Е.И.И.

05" июня

регистрционный № 0436

УЧЕБНЫЙ ПЛАН

Специальность: 1-02 02 04 Мировая и отечественная культура. Фольклор

Учреждение образования "Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Тапска"

Квалификация специалиста Преподаватель

Срок обучения 4 года

I. График учебного процесса

II. Сводные данные по бюджету времени (в неделях)

№	График учебного процесса																															Теоретическое обучение	Экзаменационная сессия	Учебные практики	Производственные практики	Государственный экзамен	Каникулы	Всего																	
	сентябрь			октябрь			ноябрь			декабрь			январь			февраль			март			апрель			май			июнь			июль								август																
1	8	15	22	29	06	13	20	27	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	31	35	6	1			10	52
1	7	14	21	28	05	12	19	26	02	09	16	23	30	06	13	20	27	04	11	18	25	01	08	15	22	29	05	12	19	26	02	09	16	23	31	35	6	2			9	52													
1	0													X	X	X	X																							32	6	2	3		9	52									
1	0													X	X	X	X	X	X	X	X																			24	6	1	7	3	6	47									
																																								126	24	6	10	3	34	203									

Обозначения: - теоретическое обучение - учебная практика - государственный экзамен
 - экзаменационная сессия - производственная практика - каникулы

III. План учебного процесса

№ п/п	Название цикла и дисциплины	Распределение по семестрам			Количество часов							Распределение по курсам и семестрам							
		Экзамена	Зачетов	Курсовых работ	Всего	Аудиторных	из них				I курс		II курс		III курс		IV курс		
							Лекции	Лабораторные занятия	Практические занятия	Семинары	1 семестр 17 неделя	2 семестр 18 неделя	3 семестр 18 неделя	4 семестр 17 неделя	5 семестр 16 неделя	6 семестр 16 неделя	7 семестр 17 неделя	8 семестр 7 неделя	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1.	Цикл социально-гуманитарных дисциплин				1460	640 /338	258		202 /338	180									
	Обязательный компонент																		
1.1	История Беларуси ¹	2			138	72	38			34	2	2							
1.2	Основы идеологии белорусского государства		3		36	24	16			8			1,5						
1.3	Философия	4			138	76	42			34			2,5	2					
1.4	Экономическая теория	8			138	76	42			34							3	4	
1.5	Социология		5		54	36	20			16									
1.6	Психология	6			138	68	38			30					2	2			
1.7	Иностранный язык	3	1,2		308	150			150		2,5	2	4						
1.8	Физическая культура ¹		1-6		408	70/338	18		52/338		1/3	1/3	1/3	1/3	0/4	0/4			
	Дисциплины по выбору студента (2)				102	68	44			24									
	Права ребенка	6			52	34	24			10							2		
	Логика	4			50	34	20			14				2					
	Эстетика	4			50	34	20			14			2						
2.	Цикл естественнонаучных дисциплин				550	340	160	86	8	86									
	Обязательный компонент																		
2.1	Основы современного естествознания		7		52	34	26			8								2	
2.2	Защита населения и объектов от чрезвычайных ситуаций. Радиационная безопасность	2			138	68	38			30		4							
2.3	Основы информационных технологий		4		102	68	20	48					2	2					
2.4	Основы высшей математики		3		52	34	18	8	8				2						
2.5	Основы экологии и энергосбережения		1		52	34	18			16	2								
	Вузовский компонент				102	68	22	30		16									
	Основы информатики		1		50	34	4	30			2								
	Возрастная физиология и школьная гигиена		4		52	34	18			16				2					
	Дисциплины по выбору студента (1)				52	34	18			16									
	Организация работы с одаренными учащимися		5		52	34	18			16					2				
	Сексология и сексология		5		52	34	18			16					2				
	Количество часов учебных занятий				8024	3900 /338	1856	670	500 /338	874	33/3	32,5/3	33,5/3	34/3	30/4	28/4	28,5	28,5	
	Количество курсовых работ				2									1				1	
	Количество экзаменов				36						3	5	5	4	5	5	5	4	
	Количество зачетов				45/6						6/1	6/1	6/1	6/1	5/1	6/1	5	5	

IV. Факультативные дисциплины			V. Учебные практики			VI. Производственные практики			VII. Дипломная работа		VIII. Государственный экзамен	
Название дисциплины	Семестр	Часов	Название практики	Семестр	Неделя	Название практики	Семестр	Неделя	Защита дипломной работы в ГЭК ¹		1. По мировой и отечественной культуре, фольклору и методам их преподавания 2. По теории и практике обучения и воспитания	
Музейно-культурологический практикум	2	34	Музейная	2, 6, 7	3	В фольклорных коллективах	6	3				
Сортурия и ее общественная опасность	6	10	Фольклорно-этнографическая	4	2	Педагогическая	8	7				
Композиция народного танца	7	32	Психолого-педагогическая	5	1							

№ п/п	Название цикла и дисциплины	Распределение по семестрам			Количество часов							Распределение по курсам и семестрам							
		Экзменов	Зачета	Курсовых работ	Всего	Аудиторных	из них					I курс		II курс		III курс		IV курс	
							Лекции	Лабораторные занятия	Практические занятия	Семинары	1 семестр 1 семестр	2 семестр 2 семестр	3 семестр 3 семестр	4 семестр 4 семестр	5 семестр 5 семестр	6 семестр 6 семестр	7 семестр 7 семестр	8 семестр 8 семестр	
3.	Цикл общепрофессиональных и специальных дисциплин				6014	2920	1438	584	290	608									
	Обязательный компонент																		
3.1	Общепрофессиональные дисциплины				916	454	238	40		176									
3.1.1	Педагогика	2,4	3	4 ¹	482	216	108	24		84			4	4	4,5				
3.1.2	Психология	3	1,2	4 ¹	288	144	72	6		66	3	2	3						
3.1.3	Культура речи		5		52	36	18			18					2				
3.1.4	Основы управления интеллектуальной собственностью		8		50	34	26			8									5
3.1.5	Охрана труда		1		44	24	14	10			1,5								
3.2	Специальные дисциплины				5098	2466	1200	544	290	432									
3.2.1	История мировой и отечественной культуры	1,4, 6	2	7 ²	382	176	126			50	2	2	1	2	2	1,5			
3.2.2	Теория культуры	8	1		136	54	44			10	2								2,5
3.2.3	Мировая художественная культура	5,7	3	7 ²	474	220	166			54			3	3,5	2,5	2	2		
3.2.4	Художественная культура Беларуси	5,7	6	7 ²	292	130	96			34			2	2	2	2			
3.2.5	Этнология	6,8			344	146	104			42				2,5	2,5	3	2		
3.2.6	Белорусская фольклористика	1,3			372	164	116			48	4,5	3	2						
3.2.7	Белорусский язык	1			114	52	6		46	3									
3.2.8	Мифология	2			136	62	48			14	2	1,5							
3.2.9	Краселение и музееведение	5	4		206	90	66			24				3,5	2				
3.2.10	Методика преподавания отечественной и мировой художественной культуры	7	6	7 ²	154	66	48			18						2	2		
3.2.11	Практикум по фольклору	5,7	3,8		402	208	10	198					2	2	4	2	2	2	
3.2.12	Народный танец	4,8	3,6		400	190		190					2	1,5	1,5	2	2	1,5	2
3.2.13	Методика управления фольклорным коллективом		6,8	7 ²	122	80	42	38								2	2	2	
3.2.14	Сольфеджио и теория музыки	2,3			350	162	80	82			4,5	3	2						
3.2.15	Режиссура и основы сценического мастерства		7		120	80	26			54						3	2		
3.2.16	Основной инструмент ⁴	3,5, 6	2		294	124		124			1	1	1	1	1,5	2			
3.2.17	Дополнительный инструмент ⁴	6	2,5		140	60		60					0,5	0,5	1	1	1		
3.2.18	Постановка голоса ⁴		4,5, 7		100	60		60					0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	
3.2.19	История музыки, театра и кино	7	6		170	80	60			20					2	1	2		
	Вузовский компонент				180	112	68			44									
	Белорусское декоративно-прикладное искусство		4		96	60	36			24				3,5					
	Педагогическая этика		7		44	24	16			8								1,5	
	Европейский фольклор		8		40	28	16			12									4
	Дисциплины по выбору студента				210	150	94	36		20									
	Ритмика		2 ⁵		50	36		36					2						
	Музыкально-ритмическое воспитание		2 ⁵		50	36	30			6			2						
	Ономастика		7		60	44	34			10									2,5
	Современная архитектура Беларуси		8		50	34	30			4									5

ПРИМЕЧАНИЯ: ¹ Включая курс "Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны)".
² Включая курс по теоретико-методическим основам физкультурно-спортивной деятельности, здорового образа жизни, профилактике СПИДа и наркомании.
³ Выполняется одна курсовая работа (по выбору студента).
⁴ Индивидуальные занятия преподавателя со студентом.
⁵ Студенты, проявившие способности к научно-исследовательской работе, могут вместо государственного экзамена по мировой и отечественной культуре, фольклору и методикам их преподавания защищать дипломную работу.
⁶ Интегрированный зачет

Проректор по учебной работе учреждения образования "Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка"
 Ю.А.Быкадоров

Декан факультета народной культуры
 М.М.Круталевич

Заведующий кафедрой этнологии и фольклористики
 В.А.Василевич

Рекомендован к утверждению Научно-методическим советом учреждения образования "Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка"

Протокол № 3 от 24.04.2008 г.

Начальник управления высшего и среднего специального образования Министерства образования Республики Беларусь
 Ю.И. Миксюк

Первый проректор Государственного учреждения образования "Республиканский институт высшей школы"
 И.В. Казакова

Эксперт-нормоконтролер
 03.03.2008

4.2. Вучэбная праграма

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ ІМЯ
МАКСІМА ТАНКА”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
ўстановы адукацыі
“Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

Ю. А. Быкадораў
“ 08 ” 2011 г.

Рэгістрацыйны № УД 22-01/4 вуч.

СУЧАСНАЯ АРХІТЭКТУРА БЕЛАРУСІ
(дысцыпліна па выбары)

Вучэбная праграма для спецыяльнасцяў:
1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”;
1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”

Мінск 2011

СКЛАДАЛЬНІК:

Ю. Ю. Захарына, загадчык кафедры тэорыі і методыкі выкладання мастацтва ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

А. І. Лакотка, дырэктар дзяржаўнай навуковай установы “Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі”, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры;

А. Р. Гуляева, намеснік начальніка ўпраўлення навукова-метадычнага суправаджэння адукацыйнага працэсу Навукова-метадычнай установы “Нацыянальны інстытут адукацыі” Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, кандыдат педагогічных навук

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай тэорыі і методыкі выкладання мастацтва ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 11 ад 28 красавіка 2011 г.);

Саветам факультэта эстэтычнай адукацыі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 9 ад 04 мая 2011 г.)

Адкажны за рэдакцыю: Ю. Ю. Захарына
Адкажны за выпуск: Ю. Ю. Захарына

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ацэнка з'яў сучаснасці ўяўляе найбольш складаны і супярэчлівы аспект аналізу з пункту гледжання неадназначных трактовак працэсаў, што адбываюцца ў жыцці грамадства. Мастацкі вобраз дойлідства замацоўвае ў сваім прадметным змесце форму грамадскага быцця, грамадскай свядомасці, сацыяльныя адносіны грамадства свайго часу. З усіх відаў мастацтва менавіта архітэктура першая ўспрымае, фіксуе і адлюстроўвае праз сваю вобразную выразнасць з'явы і факты рэчаіснасці, змены эстэтычных густаў, навукова-тэхнічнага развіцця. Мастацкі вобраз з'яўляецца спецыфічнай асаблівасцю твораў архітэктуры, адной з галоўных характарыстык мастацкага зместу. Вывучэнне вобразнага пачатку ў творах архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. дазваляе больш глыбока зразумець каштоўнасцю сутнасць архітэктурных аб'ектаў, выявіць значэнне іх элементаў. Аналіз розных па мастацкім вырашэнні твораў беларускага дойлідства дае магчымасць прасачыць заканамернасці ўжывання сродкаў архітэктурна-мастацкай выразнасці, канструкцыйных, кампазіцыйных, дэкаратыўных і стылявых асаблівасцяў.

Дысцыпліна “Сучасная архітэктура Беларусі” ўяўляе ўнікальны вучэбны курс, распрацаваны аўтарам на аснове шматгадовага вопыту педагогічнай і навукова-даследчай дзейнасці ў дадзенай галіне мастацтвазнаўства, і ўкараняецца ў вучэбны працэс педагогічных ВНУ Беларусі ўпершыню.

Вывучэнне сучаснай архітэктуры Беларусі неабходна для павышэння ўзроўню кампетэнтнасці будучых настаўнікаў у галіне айчынай і сусветнай мастацкай культуры. Дысцыпліна “Сучасная архітэктура Беларусі” знаёміць студэнтаў з канцэптуальнымі асновамі мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх праблем сучаснасці праз сімвалізацыю архітэктурных аб'ектаў, са структурай і механізмам фарміравання мастацкага вобраза архітэктуры ад мастацкай ідэі праз мастацкую задуму да мастацка-вобразнага выражэння, з канструкцыйна-тэхнічнымі і стылявымі асаблівасцямі архітэктурных аб'ектаў, як арганічнае адзінства ў яго супастаўленні з агульна-гістарычным працэсам развіцця чалавецтва. Сучасная архітэктура Беларусі разглядаецца ў сусветным кантэксце на аснове фэнаменалігічнага, аксіялагічнага, структуралісцкага падыходаў, кампаратыўнага метада, што дазваляе раскрыць змястоўныя і фармальныя кампаненты мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры, вылучыць рэгіянальныя і нацыянальныя асаблівасці дойлідства, увасобленыя ў сучасных пабудовах, выявіць агульныя тэндэнцыі ў развіцці архітэктуры. Выкладанне дысцыпліны прадугледжвае інтэлектуальнае, маральнае і эстэтычнае развіццё студэнтаў; выхаванне павагі да архітэктурнай спадчыны і сучаснага мастацтва.

Мэта і задачы курса

Мэта вучэбнай дысцыпліны “Сучасная архітэктура Беларусі” – павышэнне ўзроўню кампетэнтнасці студэнтаў у галіне сучаснага мастацтва ў цэлым і архітэктуры ў прыватнасці.

Задачы:

1. авалоданне студэнтамі спецыяльнай мастацтвазнаўчай тэрміналогіяй (у галіне архітэктуры);
2. асваенне студэнтамі ведаў аб эвалюцыі мастацкіх вобразаў, стылявых кірункаў, канструкцыйна-тэхнічных і дэкаратыўных якасцяў архітэктуры апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., аб творчасці слаўных сучасных архітэктараў свету;
3. выпрацоўка ўменняў інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры;
4. фарміраванне навыкаў аналізу архітэктурных аб’ектаў.

Веды і ўменні, якія складаюць аснову мастацкай кампетэнтнасці ў галіне сучаснай архітэктуры, будуць спрыяць фарміраванню прафесійных кампетэнцый выпускніка.

Патрабаванні да асваення вучэбнай дысцыпліны

У выніку вывучэння курса “Сучасная архітэктура Беларусі” студэнт павенен

ведаць:

- асноўныя мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры;
- характарыстыку асноўных канцэптаў архітэктуры (“форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”);
- імёны ставутых сучасных архітэктараў;
- знакавыя аб’екты сучаснай архітэктуры;
- стылявыя характарыстыкі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры;
- асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі;

умець:

- аналізаваць творы сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце;
- вызначаць структуру мастацкага вобраза архітэктуры, ступень яго сімвалізацыі.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

Структура зместу дысцыпліны па выбары “Сучасная архітэктура Беларусі” вызначана на аснове тэматычнага падыходу. Пералік асноўных тэм вызначаны ў тэматычным плане.

На вывучэнне дысцыпліны “Сучасная архітэктура Беларусі” адведзена ўсяго 50 гадзін, з іх – 34 гадзіны аўдыторных заняткаў (30 лекцыйных, 4 семінарскія).

Метады (тэхналогіі) навучання

Асноўнымі метадамі (тэхналогіямі) навучання, якія адэкватна адлюстроўваюць мэты і задачы курса, з'яўляюцца: праблемнае навучанне (праблемнае выкладанне матэрыялу, пошукавы і даследчы метады); тэхналогія навучання як вучэбнага даследавання; камунікатыўныя тэхналогіі, заснаваныя на актыўных формах і метадах навучання (разумовы штурм, дыскусія, спрэчка-дыялог, круглы стол і інш.).

Самастойная работа студэнтаў

Самастойная работа студэнтаў прадугледжвае павышэнне ўзроўню прафесійнай кампетэнцыі па асобных пытаннях (аспектах) сучаснай архітэктуры Беларусі. Асноўнымі формамі самастойнай работы студэнтаў з'яўляюцца: праца з літаратурай, падрыхтоўка дакладаў, рэфератаў па прапанаванай выкладчыкам тэматыцы, прагляд відэафільмаў па пытаннях сучаснай архітэктуры Беларусі, праца з Інтэрнэт-рэсурсамі.

Дыягностыка кампетэнцый студэнтаў

Для дыягностыкі сфарміраванасці мастацкіх кампетэнцый у галіне сучаснай архітэктуры рэкамендуецца выкарыстоўваць комплексныя кантрольныя работы, тэсты з рознаўзроўневымі заданнямі, калёквіўмы, індывідуальнае апытанне. Выніковай формай кантролю ведаў і ўменняў студэнтаў з'яўляецца залік.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ тэмы	Назва тэмы	Аўдыторныя заняткі (гадзіны)		
		Усяго	Лекцыі	Семіна рскія заняткі
1	“Сучасная архітэктура Беларусі” як вучэбная дысцыпліна	2	2	
2	Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры	2	2	
3	Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры	2	2	
4	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “форма”	2	2	
5	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “прастора”	2	2	
6	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”	4	4	
7	Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры	4	2	2
8	Стылявое аблічча кultaвых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі	2	2	
9	Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	4	4	
10	Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час	6	4	2
11	Масвае і унікальнае ў жыллёвай архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	2	2	
12	Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	2	2	
	Усяго гадзін:	4	3	4
		0	3	

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Тэма 1. “Сучасная архітэктура Беларусі” як вучэбная дысцыпліна

“Сучасная архітэктура Беларусі” як адна з вучэбных дысцыплін мастацка-эстэтычнага цыклу. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны. Храналагічныя межы развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце. Асноўныя тэрміны і паняцці (канцэпты “форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”; сімвал і сімвалізацыя; мастацкае выражэнне; мастацкая ідэя; мастацкая задума; мастацкі вобраз; мастацкае аблічча; стылізацыя і стылізатарства).

Паняцці “мастацкі вобраз архітэктуры”, “мастацкі вобраз горада”. Структура мастацкага вобраза архітэктуры. Перадумовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры: нацыянальныя традыцыі, мастацка-вобразныя сістэмы савецкіх часоў, канцэптуальныя ідэі еўрапейскіх стылявых кірункаў 1910–1930-х гг. (функцыяналізму, неапласціцызму, канструктывізму, футурызму, кубафутурызму, экспрэсіянізму), эстэтыка постмадэрнізму. Мастацкі вобраз архітэктуры як адзінства шматграннасці стылявых, кампазіцыйных, канструкцыйных архітэктурных вырашэнняў пры функцыянальнай зададзенасці, якое вызначае сімбіёз неарацыяналістычнага, рэтраспектыўнага і авангарднага (наватарскага) пачаткаў.

Гістарыяграфія і метадалогія вывучэння сучаснай архітэктуры.

Тэма 2. Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры

Вызначальныя пачаткі (асновы) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: асяроддзе, што склалася гістарычна; ландшафт; арганізацыя прасторы, вызначэнне кампазіцыйных восей, размяшчэнне, суразмернасць, добраўпарадкаванне, разлік; маштаб, прапорцыі; гармонія паміж канструкцыяй і знешнім выглядам пабудовы, дэкор; пераемнасць гістарычных традыцый.

Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: эмацыянальна-эстэтычны, заснаваны на ўзнаўленні пачуццёвай карціны свету; сацыяльны фактар, заключаны ў спецыфіцы грамадскага быцця і грамадскай свядомасці; узровень навукова-тэхнічнага развіцця грамадства, які адкрывае новыя тэхнічныя магчымасці і спрыяе ўзнікненню навацый у архітэктуры; ідэалагічны, які сцвярджае патрабаванні часу да вобразнага зместу архітэктуры, у выніку чаго дойлідства развіваецца ў межах пануючых стыляў і кірункаў; узнікненне і панаванне магутных мастацка-эстэтычных рухаў, якія вызначаюць асаблівасці стыляў і кірункаў эпохі.

Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: формаўтваральныя – аб’ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка; дэкаратыўныя – фактура і колер матэрыялаў, сінтэз манументальна-дэкаратыўнага мастацтва і архітэктуры, дэкаратыўнае святло.

Прынцыпы фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: ансамблевасць, манументальнасць, архітэктоніка і атэктоніка, гармонія і

дысгармонія, лінейнасць і маляўнічасць, плоскаснасць і глыбіннасць, замкнёнасць і адкрытасць, сіметрыя і асіметрыя, кантраст і нюанс.

Асноўныя праблемы дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., звязаныя з фарміраваннем яго мастацкіх вобразаў: пошук і сцвярджанне новых формаўтваральных сродкаў у архітэктуры, сярод якіх – гульня аб’ёмаў, плоскасцяў, фактур матэрыялаў аздаблення, колераў; вызначэнне суадносін традыцыйных гістарычных форм, прынцыпаў, прыёмаў архітэктурна-мастацкай дзейнасці і навацый; увасабленне ў архітэктуры сацыяльных патрэб постіндустрыяльнага грамадства, якое выявілася ў сцвярджанні неарацыяналізму, неамадэрнізму, дэканструктывізму, постмадэрнізму, хай-тэку.

Тэма 3. Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры

Мастацкая канцэпцыя як галоўны змястоўны кампанент аналізу архітэктуры ў галіне мастацтвазнаўства. Мастацкая канцэпцыя як аснова раскрыцця спецыфікі архітэктурных пабудоў і збудаванняў, вылучэння традыцыйных і наватарскіх рыс у архітэктуры пэўнага культурна-гістарычнага перыяду (эпохі); ацэнкі вопыту папярэдніх пакаленняў дойлідаў і суаднесэння яго з сучасным; выяўлення эстэтычнага патэнцыялу архітэктурных аб’ектаў; асэнсавання дынамікі развіцця функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў архітэктуры ва ўзаемадзеянні, галоўнымі з якіх з’яўляюцца аб’ём, форма, канструкцыя і дэкор.

Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктуры: стылявая, мастацка-вобразная, прасторавая і канструкцыйна-тыпалагічная.

Стылявая канцэпцыя, вядомая з Новага часу. Апора на ўстойлівасць прынцыпаў, норм, правіл, якія трывала замацаваліся ў пэўных тыпах пабудоў. Улік спектру сродкаў мастацкай выразнасці (выражэння) архітэктуры (аб’ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка, фактура і колер матэрыялаў, сістэма дэкаратыўнага аздаблення). Паўната характарыстыкі гістарычных пабудоў як станоўчая якасць стылявой канцэпцыі. Негатыўныя бакі стылявой канцэпцыі: ігнараванне многіх тыпаў пабудоў і збудаванняў (масты, шляхаводы, танэлі, часткова жылыя і гаспадарчыя пабудовы, архітэктура малых форм), спецыфікі дзейнасці архітэктурных школ (“Der Sturm”, “De Stijl”, “L’esprit nouveaux” і інш.), адсутнасць уліку асаблівасцяў архітэктуры перыяду першабытнага грамадства, часоў існавання старажытных цывілізацый, Антычнасці, краін Усходу, унікальных (экстраардынарных) пабудоў.

Мастацка-вобразная канцэпцыя як эстэтычная характарыстыка матэрыяльна арганізаванага асяроддзя жыццядзейнасці чалавека, якая адлюстроўвае непадзельнае адзінства функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў, увасабленых у архітэктурных аб’ектах. Асноўныя канцэпты: форма, прастора, кампазіцыя, дэкор. Раскрыццё зместу пануючай мастацка-вобразнай сістэмы ў архітэктуры

на аснове мастацка-вобразнай канцэпцыі. Недахопы мастацка-вобразнай канцэпцыі: грунтаванне на вылучэнні знакавых элементаў, вобразаў-сімвалаў, што часам вядзе да перабольшвання значэння фармальнага аспекту аналізу.

Прасторавая канцэпцыя. Эвалюцыя архітэктуры праз выяўленне яе сувязі з ландшафтным асяроддзем. “Прасторавасць” як спецыфічная характарыстыка архітэктуры. Эстэтычная ацэнка твораў архітэктуры праз аналіз яе прасторавай кампазіцыі ў трох вымярэннях, аналіз яе інтэр’ера і суадносінаў пабудовы (збудавання) з ландшафтным асяроддзем. Ігнараванне эканамічных, сацыяльных, тэхнічных, функцыянальных, часткова эстэтычных фактараў як негатыўная рыса прасторавай канцэпцыі архітэктуры.

Канструкцыйна-тыпалагічная канцэпцыя, пашыраная ў мастацтвазнаўстве з 1970-х гг. Аналіз канструкцыйных сістэм пабудовы як аснова канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі. Адсутнасць эстэтычнай характарыстыкі архітэктурных аб’ектаў як недахоп канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі.

Тэма 4. Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “форма”

“Форма” як ключавы змястоўны элемент мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктуры. Варыянтаўнасць трактоўкі канцэпта “форма” (трактоўкі А. Іконнікава, А. Рапапорта і Г. Сомова, Ю. Захарынай). Архітэктурная форма як сімбіёз марфалагічных, сімвалічных і фенаменалагічных якасцяў.

Формы сучаснай архітэктуры. Гістарычныя формы:

1. шарападобная (сферычная) форма. Яе ўжыванне ў якасці купальнага завяршэння аб’ёма (купал Рэйхстага ў Бярліне, арх. Н. Фостэр, 1995–1999 гг.); самастойнай (павільён ЗША на выставе “Экспа-67” у Монрэале, арх. Б. Фулер, 1967 г.; кінатэатр у парку Ля Вілет у Парыжы, арх. А. Файнзільбер, 1985 г.) або кампазітнай формы (культурны цэнтр Мюр-Ісланд у Грацы (Аўстрыя), арх. В. Аконсі, 2003 г.; “Райскі куток” у Сан Аўстэле (Вялікабрытанія), арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.; планетарый цэнтра мастацтва і навукі ў Валенсіі, арх. С. Калатрава, 1991–2006 гг.);

2. форма піраміды. Яе выкарыстанне ў сучаснай будаўнічай практыцы ў значэнні светлавога ліхтара (вялікая шкляная піраміда Луўра ў Парыжы, арх. І. Мінг Пэй, 1983–1993 гг.);

3. вежавая форма як сімвал індустрыяльнай эпохі (Эйфелева вежа ў Парыжы, арх. Г. Эйфель, 1889 г.);

4. арка як рэмінісцэнцыя гістарычнай формы, што дазваляе звязаць вобразы гісторыі і сучаснасці (вялікая арка Дэфанса ў Парыжы, арх. Дж. О. фон Спрэкельсэн, 1982–1989 гг.; вежы Петронас у Лондане, арх. Ц. Пялі, 1998 г.; Лонданская маставая вежа, арх. Р. Піана, 2009 г.).

Тэхнакратычныя формы. Формы караблёў, самалётаў, дырыжабляў як рэмінісцэнцыя вобразаў архітэктуры 1910–1930-х гг., што паэтызавалі формы сучаснай тэхнікі (вучэбны корпус БНТУ ў Мінску, арх. І. Есьман, В. Анікін,

1983 г.; Кунсткамера ў Грацы (Аўстрыя), арх. П. Кук, К. Фурнер, 2002–2003 гг.).

Арганічныя формы. Перайманне форм арганічнага свету: прыродных утварэнняў – ільдзін (Лядовы палац у Мінску, арх. Ю. Патапаў, І. Боўт, А. Шафрановіч, 1999 г.), айсбергаў (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, арх. У. барэхаў, 2007 г.), ракавін (цэнтр культуры ў Нью Каледонія, арх. Р. Піана, 1992–1998 гг.), алмазаў (Нацыянальная бібліятэка ў Мінску, арх. В. Крамарэнка, М. Вінаградаў і інш., 2006 г.) і пладоў – гуркоў (вежа «Swiss Re» (“Карнішон”) у Лондане, арх. Н. Фостэр, 2003 г.), пачаткаў кукурузы (жылыя дамы вежавага тыпу ў Мінску, арх. У. Пушкін, 1982 г.).

Абстрактныя формы як адлюстраванне няўстойлівасці і непастаянства сучаснай культуры (музей Гугенхайма ў Більбаа, арх. Ф. О. Гэры, 1991–1997 гг.; будынак Нідэрландскага прадстаўніцтва ў Празе, арх. Ф. О. Гэры, 1992–1997 гг.; шматфункцыянальны кінатэатр у Дрэздэне, арх. В. Д. Прыкс, Г. Свячынскі, 1996–1998 гг.; канцэртная зала Walt Disney ў Лос Анжэлесе, арх. Ф. О. Гэры, 1999–2003 гг.; “Крывы дом” у Сопаце, Польшча, арх. Я. Карноўскі, 2003 г.).

Тэма 5. Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “прастора”

Архітэктура як мастацтва арганізацыі прасторы. Дыялектычная ўзаемасувязь архітэктуры і прасторы. Прастора як вызначальная аснова архітэктуры. Архітэктурная форма як сродак і вынік арганізацыі прасторы. Дамінуючае значэнне прасторы ў сістэме кампанентаў мастацкай мовы архітэктуры. Трактоўка канцэпта “прастора” ў феноменалогіі (А. Лосеў), эйдалогіі (Э. Гусэрль). Марфалагічныя якасці катэгорыі прасторы (Р. Арнхейм). “Прастора” і “міжпрастора”. Семіятычная трактоўка архітэктурнай прасторы (У. Эко). Трактоўка канцэпта “прастора” ў архітэктуры ХХ – пачатку ХХІ ст.

Выкарыстанне святла (прыроднага і штучнага) у архітэктуры як перадумова стварэння “цякучасці” прасторы, узаемапранікнення знешняй і ўнутранай прасторы. Светлавое мадэліраванне архітэктурнай прасторы. Аптычныя мадуляцыі прасторы (храм Святла ў Асацы, Японія, арх. Т. Андо, 1989 г.; Юбілейная царква ў Рыме, арх. Р. Меер, 1996–2003 гг.).

Ідэя “прастаравай незавершанасці” ў сучаснай архітэктуры.

Прасторавыя нясучыя канструкцыі ў сучаснай архітэктуры. Прасторавая крывізна элементаў і аб’ёмаў будынкаў як сцверджанне ідэі вольнай трактоўкі прасторы і супрацьлегласць архітэктуры прамавугольных формаўтваральных элементаў. Трансфармацыя прыёма стварэння архітэктурнай прасторы на аснове мадэліравання крывалінейных форм ў іх разнастайным спалучэнні. Ідэя “структурнай матрыцы”, на аснове якой мадэліруецца прастора (М-хауз у Гормане, Каліфорнія, ЗША, арх. М. Янсэн, 2000 г.; “Серпанцінная галерэя” ў Лондане, арх. Т. Іто, 2002 г.).

Віртуальная архітэктурная прастора. Інтэрактыўнае мадэліраванне архітэктурнай прасторы (віртуальны музей Гугенхайма ў Нью-Ёрку, ЗША, арх. Л. Э. Кутурэ, Б. Хілс, 1999–2002 гг.).

Тэма 6. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”

Архітэктурная кампазіцыя як вынік увасаблення творчай канцэпцыі архітэктара. Сродкі кампазіцыі (прапорцыі, маштаб, тэктоніка і інш.). Прынцыпы архітэктурнай кампазіцыі: структурнасць, суразмернасць, гібкасць, адзінства.

Горадабудаўнічая кампазіцыя. Кампазіцыі грамадскіх цэнтраў гарадоў Беларусі ў апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. Монацэнтрычныя кампактныя кампазіцыі грамадскіх цэнтраў малых гарадоў; поліцэнтрычныя лінейна-восевыя кампазіцыі, якія знаходзяць працяг на перспектыву ў зорчатай (Мінск, Гомель, Віцебск) ці веернай (Брэст, Пінск, Бабруйск) структуры цэнтраў планіровачных раёнаў (у вялікіх і буйных гарадах). Кампазіцыйнае вырашэнне мегаполіса, у аснове якога – урбанізаваны каркас (размежаванне прасторы на гістарычную (гістарычны цэнтр), прамысловую (прамысловыя зоны і тэрыторыі), жыллёвую (жылыя раёны, мікрараёны, жылыя пасёлкі, раёны індывідуальнай забудовы), дзелавую (агульнагарадскі цэнтр, дзелавыя і офісныя цэнтры), рэкрэацыйную (адкрытыя ландшафтныя тэрыторыі, паркі, бульвары)). Водна-зялёная прастора як аснова фарміравання кампазіцыі сучаснага горада (тэрыторыі вакол р. Свіслач у Мінску, Сож у Гомелі, Дубровенка і Дзебра у Магілёве, Заходняя Дзвіна ў Віцебску, Нёман у Гродне, пойменная тэрыторыя ў даліне р. Мухавец у Брэсце). Паркі і паркавыя зоны ў кампазіцыі сучаснага беларускага горада (паркі Паскевіча ў Гомелі, “Падніколле” ў Магілёве, “Пышкі” ў Гродне і інш.). Кампазіцыі мікрараёнаў і дзелавых цэнтраў.

Сучасныя архітэктурныя ансамблі.

Мастацкі вобраз сучаснага беларускага пасёлка. Мастацкі вобраз аграгарадка.

Тэма 7. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурны

Сімвалізм як неад’емны кампанент характарыстыкі мастацкага вобраза архітэктурны. Сімвалізацыя як выражэнне абагуленага сэнсу, абстрактнага зместу праз наглядную мадэль, пачуццёвы вобраз. Сімвалізацыя як сродак мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх адносінаў да з’яў, сітуацый у архітэктурны. Паэтапны характар сімвалізацыі мастацкіх вобразаў архітэктурны (ад мастацкай ідэі, што адлюстроўвае грамадскую свядомасць, праз мастацкую задуму да мастацкага вобраза, што трансліруе ў кадзіраванай знакава-інфармацыйнай сістэме праграму дзеянняў чалавецтва). Дыялектычная сувязь мастацкага вобраза і сімвала.

Сімвал як выражэнне нейкага першавобраза. Паняцці аўтаркціі, гульні і ізаляцыі, якія характарызуюць ступень сімвалізацыі першавобраза. Дэшыфроўка архетыпаў мастацкага вобраза.

Форма і прастора як атрыбутыўныя складальнікі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя архітэктурнай формы як сродак мадэліравання праграмы дзеянняў чалавечага грамадства, накіраванай на вырашэнне задач захавання ці пераўтварэння існуючай культурнай прасторы.

Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрымірымага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікам тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі. Спіралепадобныя кампазіцыйныя восі пабудоў (Комплекс выставачнай галерэі і канцэртнай залы з паркінгам для аўтамабіляў у Матозіньюш, Партугалія, арх. Э. Сота Моўра, 1998 г.; дом “Лясная спіраль” у Дармштаце, Германія, арх. Ф. Хундэртвасэр, 1998–2000 гг.), хвалепадобныя “марскія” лініі абрысаў архітэктурных форм (Новая мастацкая галерэя ў Штутгарце, Германія, арх. Дж. Стырлінг, М. Уілфард, 1977–1984 гг.), пазбаўленыя дакладных контураў формы, якія імітуюць вобразы аблокаў (практ “Будынка, які расплываецца” ў Івердоне-ле-Бэйне, Швейцарыя, арх. Э. Дылер, Р. Скафідзіа, 2000–2002 гг.), што атрымалі пашырэнне ў практыцы праектавання і будаўніцтва апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., як сведчанне канстатацыі ўсёчасовых прыродных катаклізмаў (тарнада, цунамі, тайфунаў і інш.) і папярэджанне чалавецтва пагрозы парушэння гарманічнага суіснавання з прыродным асяроддзем. Вобразы-“партрэты” або іканаграфічныя знакі (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, Беларусь, арх. В. Барэхаў, 2007 г.), вобразы-сімвалы, абстрагіраваныя ад сваіх архетыпаў (Лонданская маставая вежа, Англія, арх. Р. Піана, 2009 г.; праект офіса Беларускай калійнай кампаніі ў Мінску, Беларусь, арх. А. Вараб’еў, В. Паршына, А.А. Вараб’еў, 2008 г.), як сцвярджанне канцэпцыі эка-архітэктуры.

Вобразы флары – кактусаў (дом-“кактус” у Ротэрдаме, Нідэрланды, арх. Б. Хюген, Дж. Джагерс, 2006 г.), апельсінаў (праект шматфункцыянальнага комплексу “Апельсін” у Маскве, арх. Н. Фостэр, 2008 г.), фауны – сабак (дом-“сабака” ў Коттанвудзе, штат Айдаха, ЗША, арх. Д. Саліван, Ф. Конклін, 2004 г.) і іншых прыродных форм як выраз ідэі максімальна прыблізіць сучаснага гарадскога жыхара да прыроды. Форма птушынага гнязда як сцверджанне ідэі стварэння камфортнага экалагічнага асяроддзя жыцця чалавека (Пякінскі нацыянальны стадыён “Птушынае гняздо”, Кітай, арх. бюро “Герцаг і дэ Мярон”, 2003–2008 гг.; праект дома-“гнязда” (“Nest House”) у Грэнландыі, арх. С. Рычы, 2010 г.).

Ідэі эка-архітэктуры (праект прыватнага дома “Віла “Nurbs”” у Эмпурыябрава, Іспанія, арх. Э. Руіз-Гелі, 2008 г.) і самадастатковасці пабудоў (праект Іспанскага павільёна на выставе “Эспа 2008” у Сарагосе, Іспанія, арх. Ф. Мангадо Бялокі, 2008 г.). Геадэзічны купал як выраз праблемы аховы

навакольнага асяроддзя і энэргазахавання (праект “Райскі куток” у Сан-Аўстэле, Вялікабрытанія, арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.).

Тэхнакратычныя формы архітэктуры як адлюстраванне ідэі мабільнасці, камунікатыўнасці (аэравакзал у Брэсце, Беларусь, арх. В.Арсеньеў, В.Ляшук, В.Кяскевіч, Р.Шылай, В.Гапіенка, 1985 г.; гасцініца “Бурж аль Араб” у Дубаі, ААЭ, арх. Т. Райт, 1994–1999 гг.; “Аўтамабільны дом” у Зальцбургу, Аўстрыя, арх. М. Воглрэйтар, 2004 г.).

Тэма 8. Стылявое аблічча кultaвых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі

Вобраз праваслаўнай царквы Беларусі. Візантыйскі крыжова-купальны тып храма, узноўленыя традыцыі Уладзіміра-Суздальскай, Чарнігаўскай, Наўгародскай, Пскоўскай, Яраслаўскай, Растоўскай, Маскоўскай школ дойлідства XII–XVII стст., рысы драўлянага кultaвага дойлідства Беларусі. Уплыў адзначаных школ на спецыфіку вобразаў сучасных храмаў. Выяўленне традыцый Уладзіміра-Суздальскай школы ў стварэнні кубічнага аб’ёму белага колеру з паўкруглымі ці кілепадобнымі закамарамі, падзеленага гарызантальным уступам на два ярусы і аздобленага тонкімі калонкамі, адным шлема- ці цыбулепадобным купалам на цыліндрычным барабане (храмы па праспекце Пераможцаў, 1990-я гг.; у імя Прападобнай Ефрасінні княжны Полацкай па вул. Прытыцкага ў Мінску, 1996 г.); Чарнігаўскай – у пірамідальна-яруснай групоўцы цыліндрычных скляпенняў, якая надае кампазіцыі імкненне ўвышыню (царква ў г.п. Дрыбін, 2007 г.); Наўгародскай – у лаканічнасці форм, трохлопасцевым перакрыцці, выцягнутасці прапорцый, пластычнасці (храм Успення Прасвятой Багародзіцы ў Маладзечне, 1997 г.; праект царквы Святога Пакутніка Валянціна ў вёсцы Наваспаск Смаргонскага раёна Гродзенскай вобл., 1999 г.); Пскоўскай – у развітой прасторавай кампазіцыі з паніжанымі аб’ёмам і нартэкса, прытворам, выяўленні звонку крыжа цыліндрычных скляпенняў і пакрыцці аб’ёмаў двухсхільным дахам (праекты храмаў Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў пасёлку Крупіцы, 1997 г.; у імя Прападобнай Пакутніцы Елісаветы ў пасёлку Навінкі, 1997 г.); Яраслаўскай – у стрыманасці аздаблення кампактнага аб’ёму (праект царквы ў Мядзелі Мінскай вобл., канец 1990-х гг.); Растоўскай – у “карункавым” аздабленні сцен царквы (Свята-Богаяўленская царква ў г.п. Глуск, пачатак 2000-х гг.); Маскоўскай – у трохчасткавай структуры прасторавай кампазіцыі з дамінантай высокай вежы-званіцы, аб’ёмам і малельнай залы і алтарнай часткі – вялікай апсіды (Свята-Мікольская царква ў Бабруйску, 2007 г.) і ў вежавай кампазіцыі з шатровым завяршэннем з упрыгожваннем аб’ёму какошнікамі (капліца па вул. Карастаянавай у Мінску, 1996 г.; царква па вул. Каліноўскага ў Мінску, 2007 г.). Уплыў нацыянальных традыцый на фарміраванне аб’ёмна-прасторавых кампазіцый, сярод якіх распаўсюджанне набылі ярусна-восевыя (Свята-Петра-Паўлаўская царква ў г.п. Багушэўск Сенненскага раёна Віцебскай вобл., 1990-я гг., царква па вул. Замкавай у Віцебску, пачатак 2000-х гг.).

Вылучэнне сакральнай прасторы з традыцыйным размяшчэннем царквы на могілках (Свята-Пакроўская царква ў вёсцы Дзвінаса Лагойскага раёна Мінскай вобл., 1990-я гг.), на ўзгорку, на беразе ракі, вызначэнне канструкцыйных прыёмаў з выкарыстаннем зруба з бяровення (касцёл у вёсцы Лоша Астравецкага раёна Гродзенскай вобл., 1980-я гг.).

Вобраз каталіцкай царквы. Рысы гатычнай архітэктуры з базілікальным аб'ёмам, падкрэсленай імкліваю форм увавышню, стральчатымі абрысамі элементаў, шчытавымі дахамі, вузкімі выцягнутымі вокнамі, контрфорсамі (Мастоўскі касцёл, 1990-я гг.; касцёл Узвіжання Святога Крыжа ў Светлагорску, 1994 г.).

Тэма 9. Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Прынцыпы тэктонікі і манументальнасці як аснова фарміравання мастацкага вобраза грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі сярэдзіны 1970 – 1980-х гг. у архітэктуры неарацыяналізму. Вобраз пабудовы, вызначаны прынцыпам тэктонікі: прызматычны аб'ём з рытмічнай прапрацоўкай фасада з дапамогай вертыкальных і гарызантальных цяг, кесонаў, якія ўтвараюць паралельныя лініі ці мазаічную сетку (Дом палітасветы ў Гомелі, 1973 г.; вучэбны корпус Мінскага інстытута культуры, 1975 г.; інжынерна-лабараторны корпус завода халадзільнікаў у Мінску, 1972 г.; інжынерны корпус завода “Аўтагідраўзмацняльнік” у Барысаве, 1975 г.; адміністрацыйна-бытавы корпус і блок цэхаў Трактарнага завода ў Мінску, 1978 г.; комплекс будынкаў Электратэхнічнага завода ў Брэсце, 1975 г.; Палац мастацтваў у Мінску, 1973 г.; адміністрацыйны будынак у аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1979 г. і інш.). Прынцып манументальнасці ў архітэктуры адміністрацыйных, культурна-асветных, гандлёвых, праектна-канструктарскіх будынкаў, транспартных збудаванняў як працяг тэндэнцыі канструктывізму да ўскладнення аб'ёмна-прасторавых кампазіцый (гасцініца “Гродна”, 1982 г.; аэравакзал у Гродне, 1986 г.; будынкi Беларускай рэспубліканскай канторы Дзяржбанка, 1978 г.; Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, 1982 г.; Аўтатранспартнага прадпрыемства па вул. К.Цэткін, 1982 г.; музычнага вучылішча імя Глінкі, 1975 г.; бібліятэкі ў жылым раёне Чыжоўка, 1979 г.; Канцэртнай залы “Мінск” у Мінску, 1986 г.; выдавецтва газеты “Зара” ў Брэсце, пачатак 1980-х гг.; “Гомельграмадзянпраекта” ў Гомелі, 1982 г.; гандлёвага цэнтра ў аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1975 г.).

Мастацкі вобраз архітэктуры постмадэрнізму (1980 – пачатак 2000-х гг.). Рэтраспектыўная тэндэнцыя. Пабудовы раманікі, класіцызму, барока, мадэрна, неакласіцызму, драўлянага народнага дойлідства як узоры для пераймання. Уплыў раманскага стылю на вобраз грамадскіх пабудовы постмадэрнізму з масіўнымі аб'ёмамі, вежавымі формамі, зубчатымі элементамі завяршэння сцен, невялікімі вокнамі (будынкi гасцініцы “Маладзечна” ў Маладзечне, 1982 г.; ЗАГСа Кастрычніцкага раёна, 1995 г.;

ЦУМа ў Мінску, 1990-я гг.; фізкультурна-аздараўленчага камбіната ў Гомелі, 1982 г.; інфармацыйна-вылічальнага цэнтра Мінжылкамгаса Беларусі ў Магілёве, 1985 г.; школы мастацтваў у Светлагорску, 1987 г.; дзіцячага сада-ясляў у пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., 1982 г.; збудаванне Дзіцячага парку па вул. З.Касмадзям'янскай у Пінску, 1990-я гг.). Выкарыстанне традыцый класіцызму ў мэтах арганізацыі сіметрычнай кампазіцыі грамадскіх будынкаў з дамінаваннем цэнтральнага аб'ёму, вылучанага порцікам (будынак чыгуначнага вакзала станцыі Парэчча Гродзенскага раёна, 1996 г.). Неакласіцызм як узор эстэтычнага насычэння неарацыяналістычных будынкаў каланадамі, пілястрамі (будынак “Белаграпрамбанка” ў Лідзе, 1996 г.). Элементы барока і мадэрна ў дэкаратыўным аздабленні сучасных пабудов (будынкі “Прыорбанка” ў Гродне, 1990-я гг.; Пінскага філіяла “Брэсткамбанка” па вул. Дняпроўскай флатыліі, 1997 г.; Замежнага гандлёвага дома “Кантыненталь” у Брэсце, 1995–1997 гг.). Рысы народнага дойлідства ў канструкцыйнай структуры і ў архітэктурна-мастацкім вырашэнні сучасных будынкаў (будынак прадпрыемства бытавога абслугоўвання ў вёсцы Балонь Мінскай вобл., 1980 г.; праект музея-карчмы ў “Дудутках”, 1999 г.).

Тэма 10. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час

Развіццё прынцыпаў формаўтварэння архітэктурны неарацыяналізму і постмадэрнізму. Прыёмы фарміравання кампазіцый на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў, ускладненне аб'ёмна-прасторавых вырашэнняў, схільнасць да стварэння дынамічных і пластычных вобразаў як асновы архітэктурны найноўшага часу, у якой знайшлі выраз ідэі неамадэрнізму, дэканструктывізму, хай-тэку. Адлюстраванне сутнасці канцэптואльных пазіцый дэканструктывізму ў абстрактных архітэктурна-прасторавых вырашэннях, якія будуецца на групоўцы куба-, конусападобных, цыліндрычных, пірамідальных ці складаных стэрэаметрычных цел крывалінейных абрысаў, што, мяняючы нахілы плоскасцяў, “уразаюцца”, “уклейваюцца” ў агульную масу, накладваюцца, награвашчваюцца адзін на аднаго, ствараючы дынамічныя кампазіцыі (будынкі “Белбізнесбанка” па вул. Савецкай у Брэсце, “Мінсккомплексбанка” па вул. Мяснікова, офісныя будынкі кампаніі “Лукойл” па вул. Няміга, па вул. Кульман, будынак медыцынскага цэнтра “Нардзін” у Мінску). Імкненне да адлюстравання ў мастацкім вобразе прыродных форм з наўмысным падкрэсліваннем канструкцыйна-тэхнічных магчымасцяў выяўлення матэрыі ў архітэктурны неамадэрнізму (Палац спорту ў Віцебску, комплекс Лядовага палаца, цэнтр моладзі “Айсберг”, будынак Нацыянальнай бібліятэкі па праспекце Незалежнасці, праект комплексу адміністрацыйнага будынка, офіснага цэнтра і гасцініцы “Golden City” ў Мінску). Наўмыснае агаленне металаканструкцыі, актыўнае выкарыстанне шкляных панэлей у мастацка-вобразным вырашэнні пабудовы як стварэнне перадумоў нараджэння “лёгкага”, “паветранага”, “светлапразрыстага” і ў той жа час “пластычнага”

стылю сучаснай архітэктурны хай-тэку (будынкi Футбольнага манежа, чыгуначнага вакзала, гандлёвага цэнтра “Еўропа”, комплексу “Аляксандраў пасаж” у Мінску, Летні амфітэатр у Віцебску).

Тэма 11. Масавыя і унікальныя ў жыллёвай архітэктурны Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Фарміраванне мастацкіх вобразаў жылых будынкаў Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. пад уплывам стылявых тэндэнцый неарацыяналізму, неамадэрнізму, рэтраспектыўнай плыні постмадэрнізму, народных традыцый драўлянага дойлідства. Панаванне тыпавых праектаў, беднасць мастацка-вобразных вырашэнняў якіх пераадолювалася варыянтнасцю выканання асобных функцыянальных элементаў – балконаў, лоджый, эркераў, дэкаратыўным аздабленнем фасадаў (жылыя дамы па вул. Пуліхава ў Мінску, у раёне Усход-3 у Брэсце, па вул. Першамайскай у Магілёве).

Адыход ад аднастайнасці мастацка-вобразных вырашэнняў жылых дамоў шляхам развіцця аб’ёмна-прасторавых кампазіцый будынкаў (комплекс інтэрнатаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага універсітэта ў Мінску). Абстрактныя кампазіцыі, утвораныя зблакіраванымі аб’ёмамі розных маштабаў і форм (жылыя дамы па вул. Маскоўскай у Брэсце, на перакрыжаванні вул. Мінскай і Пушкіна ў Бабруйску). Ускладненне прасторавая канфігурацыя будынкаў (жылы дом па вул. Кульман у Мінску, жылы дом-комплекс “Фрэгат” па вул. Халтурына, праект жылога дома з убудаванымі памяшканнямі па вул. Маскоўскай у Брэсце). Адмаўленне востравугольнасці прызматычных аб’ёмаў неарацыяналізму, згладжванне і акругленне архітэктурных форм і элементаў будынкаў (жылыя дамы па вул. В.Харужай у Мінску). Выкарыстанне рэтра-элементаў – вежавых форм, контрфорсаў, калон, пілястраў, аракаў, ніш, трохвугольных і фігурных франтонаў і інш. (жылыя дамы па вул. Суворова ў Віцебску, на Юбілейным бульвары ў Магілёве, на перакрыжаванні вул. М.Багдановіча і Някрасава, Л.Бяды і Някрасава, па вул. Старажоўскай і Грыбаедава ў Мінску, па вул. Кірава ў Брэсце, па вул. Завальнай у Пінску, катэджная забудова па вул. Філімонава, Слабадскай у Мінску, пасёлкаў Баравая, Бараўляны, Гарадзішча Мінскага раёна).

Узнаўленне традыцый народнага драўлянага жыллёвага дойлідства ў вобразах малапавярховых і індывідуальных жылых дамоў. Планіровачная схема (хата + сенцы), зрубная канструкцыя з бярэвення з прыёмамi злучэння сценаў у вугал “з рэштай” і “без рэшты”, дэкаратыўная разьба па дрэве ў выкананні архітэктурных элементаў і дэталей балконаў, ганкаў, аконнай ліштвы як сведчанне адраджэння народных традыцый у жыллёвым сельскім і катэджным дойлідстве (праект катэджа з бруса, арх. Г.Ціхаў; аднакватэрныя жылыя дамы ў пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., арх. І.Некрашэвіч, А.Корбут; у пасёлку Сухары Мінскай вобл., арх. Н.Далгіх; жылыя дамы мансардавага тыпу ў пасёлку Мышкавічы Магілёўскай вобл., арх. Т.Галіота, В.Кожар і інш.).

Адлюстраванне *вобраза иматпавярховых жылых будынкаў* апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. у прасторавай кампазіцыі вежавага, пірамідальнага аб’ёмаў, у формах прамавугольніка, крыжа, ромба са зрэзанымі вугламі, серпанціннай пластычнай ці ламанай геаметрычнай структур, вызначаных канструкцыйнымі магчымасцямі буйнапанэльных, блок-секцыйных, маналітных, цагляных дамоў.

Мастацка-вобразныя вырашэнні катэджаў. Уплыў рэтраспектыўнай тэндэнцыі на аблічча катэджаў. Увасабленне ў катэджным будаўніцтве матываў раманскага стылю, барока, класіцызму, мадэрна, беларускага народнага дойлідства, традыцыйнай кітайскай архітэктуры і інш. Вежавыя формы і зубчатыя завяршэнні сцен масіўных, манументальных пабудоў як стылізацыя вобразаў сярэдневяковых абарончых збудаванняў раманскага стылю. Інтэрпрэтаваныя матывы барока ў пластычнай прапрацоўцы дэкаратыўных элементаў архітэктуры. Традыцыі класіцызму ў сіметрычных, ураўнаважаных кампазіцыях пабудоў з вылучэннем цэнтральнага аб’ёму-партала, падкрэсленага трохвугольным франтонам. Адлюстраванне рыс мадэрна ў імкненні да асіметрычных кампазіцый, дэкор якіх складаюць арнаментальныя матывы стылізаваных раслінных завіткаў. Шмат’ярусныя кампазіцыі катэджных дамоў з завяршэннем паверхаў дахамі з вялікім вынасам і выгнутымі к верху краямі як адлюстраванне паэтычнага настрою традыцыйнай кітайскай архітэктуры.

Тэма 12. Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Традыцыйныя і наватарскія дэкаратыўныя сродкі выразнасці сучаснай архітэктуры: жывапісныя – мазаіка; графічныя – графічныя надпісы, суперграфіка, заснаваная на каларыстыцы; пластычныя – рэльеф, круглая скульптура, фактура матэрыялаў аздаблення фасадаў; дэкаратыўнае святло.

Колер як сродак акцэнтавання і выяўлення пэўных архітэктурных элементаў (тарцы будынкаў, сценавыя панэлі, лоджыі), сувязі пабудовы з навакольным асяроддзем (будынак сталовай фінансавага тэхнікума ў Мінску, праект будынка падаткавых інспекцый па вул. Першамайскай у Пінску, жылыя дамы па Лагойскім тракце, па праспекце Машэрава ў Мінску і інш.). Умацаванне пазіцый суперграфікі з 1990-х гг. Узмацненне ролі колеру ў архітэктуры. Новая функцыя колеру: акцэнтаванне транспартных вузлоў, развязак, адрэзкаў уздоўж дарог (жылыя дамы на перакрываванні вул. Сурганова і М.Багдановіча, Куйбышава і В.Харужай у Мінску і інш.).

Два прынцыпы ўзаемадзеяння архітэктуры і графічных сродкаў выразнасці: падпарадкаванне творам дойлідства і “імкненне перакрычаць” іх. Гарманічнае ўключэнне графічных сродкаў выразнасці ў архітэктурна-мастацкую кампазіцыю (аздабленне вежы на пабудове ЦУМа, графічныя надпісы палацаў мастацтва, чыгуначнікаў, Палаца Рэспублікі ў Мінску,

Прыорбанка ў Гродне). Акцэнтаванне функцыі рэкламы (вітрыны і шыльды магазінаў на праспекце Незалежнасці ў Мінску).

Мазаіка як сродак акцэнтавання тарцовых частак будынкаў. Нацыянальны характар мазаічных дэкаратыўных кампазіцый (будынкi Дома быту ў Наваполацку, гасцініцы “Турыст” у Мінску, комплекс жылых будынкаў у раёне Усход-1 у Мінску, комплекс жылых дамоў на набярэжнай р. Заходняя Дзвіна ў Наваполацку).

Пластычныя элементы дэкару ў аздабленні панэлей, балконаў, лоджый (будынак гасцініцы “Планета” ў Мінску, жылы дом з установамі абслугоўвання па вул. Першамайскай у Магілёве, жылыя дамы па вул. Асаналіева ў Мінску і інш.). Сінтэз архітэктуры і скульптуры ў сістэме добраўпарадкавання тэрыторый. Творы манументальнай скульптуры ў сістэме аздаблення архітэктурных пабудоў (будынак тэатра музычнай камедыі ў Мінску), у фарміраванні архітэктурна-мастацкай прасторы (помнікі князю Барысу ў Барысаве, Ефрасінні Полацкай у Полацку; помнікі Ф.Скарыне, М.Гусоўскаму, С.Буднаму, В.Цяпінскаму, К.Тураўскаму ва ўнутраным дварыку БДУ у Мінску; помнік ахвярам Халакоста ў Мінску; паркавая скульптура ў Мінску).

Дэкаратыўнае асвятленне як сродак стварэння візуальных акцэнтаў, як арыенцір у прасторы, формаўтваральны элемент архітэктуры. Пражэктарны прынцып асвятлення архітэктурных пабудоў. Ужыванне металагалагенных пражэктараў і люмінісцэнтных святільняў. Чатыры напрамкі архітэктурнага асвятлення: асвятленне фасадаў дамоў уздоўж буйных гарадскіх магістралей (будынкi па праспектах Незалежнасці, Партызанскім, Пераможцаў, па вул. Старажоўскай, Энгельса, Леніна, Камсамольскай, Аранскай, Брылеўскай у Мінску і інш.); асвятленне архітэктурных помнікаў (палац Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі); святочнае асвятленне гарадоў; асвятленне ландшафтных тэрыторый, вуліц, плошчаў, месц адпачынку, манументаў (помнікі беларускім воінам-інтэрнацыяналістам на востраве Слэз, Перамогі на плошчы Перамогі ў Мінску, Перамогі на Кургане Славы ў Мазыры і інш.).

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

асноўная:

1. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце: [у 4 т.]. – Мінск: Беларус. навука, 2007–2009. – Т. 4. Кн. 2. Архітэктура XX – пачатку XXI ст. / [А.І. Лакотка і інш.]; навук. рэд. А.І. Лакотка. – 2009. – 790 с.: іл.
2. Захарына, Ю.Ю. Мастацкае аблічча беларускай архітэктуры 70–90-х гг. XX ст.: Манагр. / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2004. – 143 с.: іл.
3. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI стагоддзя: манаграфія / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2008. – 224 с.
4. Шамрук, А.С. Архитектура Беларуси XX – начала XXI в.: эволюция стилей и художественных концепций / А.С. Шамрук. – Минск: Белорус. наука, 2007. – 335 с.: илл.

дадатковая:

5. Захарина, Ю.Ю. Художественные концепции современной архитектуры: поливариантность интерпретаций формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 7 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2009. – С. 38–43.
6. Захарина, Ю.Ю. Художественный образ архитектуры: диалектика пространства и формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 9 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2010. – С. 37–42.
7. Захарина, Ю.Ю. Язык современной архитектуры: концепт «форма» / Ю.Ю. Захарина // Мова і культура (Навуковий журнал). – Киев: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вып. 12. – Т. I (126). – С. 78–84.
8. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1960 – пач. 1990-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 645–647.
9. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1990 – пач. 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 647–648.
10. Захарына, Ю.Ю. Беларуская архітэктура савецкага перыяду ва ўсходнеславянскім кантэксце (1960–80-я гг.) / Ю.Ю. Захарына // Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: матэрыялы міжнар. навук. канф., Гомель, 20–21 мая 2004 г.: у 2 ч. / Установа адукацыі “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”; рэдкал.: А.А. Станкевіч [і інш.]. – Гомель, 2004. – Ч. 1. – С. 7–10.

11. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі другой паловы 1990-х – 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. – 2009. – № 2 (52). – С. 127–133.

12. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз сучаснай архітэктуры Беларусі / Ю.Ю. Захарына // Сучаснае беларускае мастацтва і нацыянальная мастацкая школа: праблемы захавання самабытнасці і далейшага развіцця: матэрыялы рэсп. навук.-тэарэт. канф., Мінск, 14–15 лістапада 2005 г. / Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў; рэдкал.: Р.Б. Смольскі [і інш.]. – Мінск, 2006. – С. 38–40.

13. Захарына, Ю.Ю. Метадалагічныя падыходы да інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2010. – № 4 (66). – С. 81–85.

14. Захарына, Ю.Ю. Пераадоленне манатоннасці ў масавай жыллёвай забудове Беларусі апошняга трыццацігоддзя XX стагоддзя / Ю.Ю. Захарына // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 3: у 2 ч. / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2007. – Ч. 1. – С. 130–137.

15. Захарына, Ю.Ю. Праблема стылявой ідэнтыфікацыі архітэктуры апошняй чвэрці XX – XXI ст. / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2009. – № 2 (60). – С. 102–105.

16. Захарына, Ю.Ю. Традыцыйныя дэкаратыўныя сродкі ў фарміраванні мастацкага вобраза сучаснай беларускай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2004. – № 2. – С. 80–83.

17. Композиция в современной архитектуре / Л.И. Кириллова [и др.]. – М.: Стройиздат, 1973. – 287 с.

18. Новейшая архитектура / [гл. ред. Ф. Ходидьо]; пер. с англ. А.М. Ведюшкина. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 192 с.

19. Jodidio, P. 100 contemporary architects / P. Jodidio. – Cologne: Taschen, 2008. – 848 p.

20. Prina, F., Demartini, E. 1000 Years of World Architecture / F. Prina, E. Demartini. – London: Thames & Hudson Ltd., 2006; reprinted 2007. – 429 p.

4.3. Вучэбная праграма (рабочы варыянт)

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЁНІВЕРСІТЭТ ІМЯ
МАКСІМА ТАНКА”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
ўстановы адукацыі
“Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

Ю. А. Быкадораў
“ 24 ” 06 2011 г.

Рэгістрацыйны № УД-32-0/1р.

СУЧАСНАЯ АРХІТЭКТУРА БЕЛАРУСІ
(дысцыпліна па выбары)

Вучэбная праграма для спецыяльнасцяў:
1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”;
1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”

Факультэт эстэтычнай адукацыі
Кафедра тэорыі і метадыкі
выкладання мастацтва
Курс IV
Семестр VIII
Лекцыі 26 + 4 СКРС
Семінарскія
зьянткі 4

Залік 8 семестр

Усяго аўдыторных
гадзін па дысцыпліне 34

Усяго гадзін
па дысцыпліне 50

Форма атрымання
вышэйшай адукацыі дзённая

Складальнік: Ю. Ю.Захарына, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

Мінск 2011

Вучэбная праграма складзена на аснове вучэбнай праграмы “Сучасная архітэктура Беларусі” для спецыяльнасцяў 1-02 02 03 “Сусветная і айчынная культура. Рытміка. Харэаграфія”, 1-02 02 04 “Сусветная і айчынная культура. Фальклор”, зацверджанай 28 красавіка 2011 г., рэгістрацыйны № УД 32-01/34 /вуч.

Разгледжана і рэкамендавана да зацвярджэння ў якасці рабочага варыянта на пасяджэнні кафедры тэорыі і метадыкі выкладання мастацтва

28.04. 2011 г.

Пракакол № 11

Загадчык кафедры

Ю. Ю. Захарына
(подпіс) (І.І. Прозвішча)

Адобрана і рэкамендавана да зацвярджэння Саветам факультэта эстэтычнай адукацыі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

04 мая 2011 г.

Пракакол № 9

Старшыня

Т. С. Багданава
(подпіс) (І.І. Прозвішча)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ацэнка з'яў сучаснасці ўяўляе найбольш складаны і супярэчлівы аспект аналізу з пункту гледжання неадназначных трактовак працэсаў, што адбываюцца ў жыцці грамадства. Мастацкі вобраз дойдства замацоўвае ў сваім прадметным змесце форму грамадскага быцця, грамадскай свядомасці, сацыяльныя адносіны грамадства свайго часу. З усіх відаў мастацтва менавіта архітэктура першая ўспрымае, фіксуе і адлюстроўвае праз сваю вобразную выразнасць з'явы і факты рэчаіснасці, змены эстэтычных густаў, навукова-тэхнічнага развіцця. Мастацкі вобраз з'яўляецца спецыфічнай асаблівасцю твораў архітэктуры, адной з галоўных характарыстык мастацкага зместу. Вывучэнне вобразнага пачатку ў творах архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. дазваляе больш глыбока зразумець каштоўнасцю сутнасць архітэктурных аб'ектаў, выявіць значэнне іх элементаў. Аналіз розных па мастацкім вырашэнні твораў беларускага дойдства дае магчымасць прасачыць заканамернасці ўжывання сродкаў архітэктурна-мастацкай выразнасці, канструкцыйных, кампазіцыйных, дэкаратыўных і стылявых асаблівасцяў.

Дысцыпліна “Сучасная архітэктура Беларусі” ўяўляе ўнікальны вучэбны курс, распрацаваны аўтарам на аснове шматгадовага вопыту педагогічнай і навукова-даследчай дзейнасці ў дадзенай галіне мастацтвазнаўства, і ўкараняецца ў вучэбны працэс педагогічных ВНУ Беларусі ўпершыню.

Вывучэнне сучаснай архітэктуры Беларусі неабходна для павышэння ўзроўню кампетэнтнасці будучых настаўнікаў у галіне айчынай і сусветнай мастацкай культуры. Дысцыпліна “Сучасная архітэктура Беларусі” знаёміць студэнтаў з канцэптуальнымі асновамі мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх праблем сучаснасці праз сімвалізацыю архітэктурных аб'ектаў, са структурай і механізмам фарміравання мастацкага вобраза архітэктуры ад мастацкай ідэі праз мастацкую задуму да мастацка-вобразнага выражэння, з канструкцыйна-тэхнічнымі і стылявымі асаблівасцямі архітэктурных аб'ектаў, як арганічнае адзінства ў яго супастаўленні з агульна-гістарычным працэсам развіцця чалавецтва. Сучасная архітэктура Беларусі разглядаецца ў сусветным кантэксце на аснове феноменалагічнага, аксіялагічнага, структуралісцкага падыходаў, кампаратыўнага метада, што дазваляе раскрыць змястоўныя і фармальныя кампаненты мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры, вылучыць рэгіянальныя і нацыянальныя асаблівасці дойдства, увасобленыя ў сучасных пабудовах, выявіць агульныя тэндэнцыі ў развіцці архітэктуры. Выкладанне дысцыпліны прадугледжвае інтэлектуальнае, маральнае і эстэтычнае развіццё студэнтаў; выхаванне павагі да архітэктурнай спадчыны і сучаснага мастацтва.

Мэта і задачы курса

Мэта вучэбнай дысцыпліны “Сучасная архітэктура Беларусі” – павышэнне ўзроўню кампетэнтнасці студэнтаў у галіне сучаснага мастацтва ў цэлым і архітэктуры ў прыватнасці.

Задачы:

5. авалоданне студэнтамі спецыяльнай мастацтвазнаўчай тэрміналогіяй (у галіне архітэктуры);

6. асваенне студэнтамі ведаў аб эвалюцыі мастацкіх вобразаў, стылявых кірункаў, канструкцыйна-тэхнічных і дэкаратыўных якасцяў архітэктуры апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., аб творчасці славутых сучасных архітэктараў свету;

7. выпрацоўка уменняў інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры;

8. фарміраванне навыкаў аналізу архітэктурных аб’ектаў.

Веды і ўменні, якія складаюць аснову мастацкай кампетэнтнасці ў галіне сучаснай архітэктуры, будуць спрыяць фарміраванню прафесійных кампетэнцый выпускніка.

Патрабаванні да асваення вучэбнай дысцыпліны

У выніку вывучэння курса “Сучасная архітэктура Беларусі” студэнт павенен

ведаць:

- асноўныя мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры;
- характарыстыку асноўных канцэптаў архітэктуры (“форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”);
- імёны ставутых сучасных архітэктараў;
- знакавыя аб’екты сучаснай архітэктуры;
- стылявыя характарыстыкі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры;
- асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі;

умець:

- аналізаваць творы сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце;
- вызначаць структуру мастацкага вобраза архітэктуры, ступень яго сімвалізацыі.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

Структура зместу дысцыпліны па выбары “Сучасная архітэктура Беларусі” вызначана на аснове тэматычнага падыходу. Пералік асноўных тэм вызначаны ў тэматычным плане.

На вывучэнне дысцыпліны “Сучасная архітэктура Беларусі” адведзена ўсяго 50 гадзін, з іх – 34 гадзіны аўдыторных заняткаў (26 лекцыйных + 4 лекцыйныя СКРС, 4 семінарскія).

Метады (тэхналогіі) навучання

Асноўнымі метадамі (тэхналогіямі) навучання, якія адэкватна адлюстроўваюць мэты і задачы курса, з'яўляюцца: праблемнае навучанне (праблемнае выкладанне матэрыялу, пошукавы і даследчы метады); тэхналогія навучання як вучэбнага даследавання; камунікатыўныя тэхналогіі, заснаваныя на актыўных формах і метадах навучання (разумовы штурм, дыскусія, спрэчка-дыялог, круглы стол і інш.).

Самастойная работа студэнтаў

Самастойная работа студэнтаў прадугледжвае павышэнне ўзроўню прафесійнай кампетэнцыі па асобных пытаннях (аспектах) сучаснай архітэктуры Беларусі. Асноўнымі формамі самастойнай работы студэнтаў з'яўляюцца: праца з літаратурай, падрыхтоўка дакладаў, рэфератаў па прапанаванай выкладчыкам тэматыцы, прагляд відэафільмаў па пытаннях сучаснай архітэктуры Беларусі, праца з Інтэрнэт-рэсурсамі.

Дыягностыка кампетэнцый студэнтаў

Для дыягностыкі сфарміраванасці мастацкіх кампетэнцый у галіне сучаснай архітэктуры рэкамендуецца выкарыстоўваць комплексныя кантрольныя работы, тэсты з рознаўзроўневымі заданнямі, калёквіўмы, індыўідуальнае апытанне. Выніковай формай кантролю ведаў і ўменняў студэнтаў з'яўляецца залік.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Тэма 1. “Сучасная архітэктура Беларусі” як вучэбная дысцыпліна

“Сучасная архітэктура Беларусі” як адна з вучэбных дысцыплін мастацка-эстэтычнага цыклу. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны. Храналагічныя межы развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце. Асноўныя тэрміны і паняцці (канцэпты “форма”, “прастора”, “кампазіцыя”, “ансамбль”; сімвал і сімвалізацыя; мастацкае выражэнне; мастацкая ідэя; мастацкая задума; мастацкі вобраз; мастацкае аблічча; стылізацыя і стылізатарства).

Паняцці “мастацкі вобраз архітэктуры”, “мастацкі вобраз горада”. Структура мастацкага вобраза архітэктуры. Перадумовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры: нацыянальныя традыцыі, мастацка-вобразныя сістэмы савецкіх часоў, канцэптуальныя ідэі еўрапейскіх стылявых кірункаў 1910–1930-х гг. (функцыяналізму, неапласціцызму, канструктывізму, футурызму, кубафутурызму, экспрэсіянізму), эстэтыка постмадэрнізму. Мастацкі вобраз архітэктуры як адзінства шматграннасці стылявых, кампазіцыйных, канструкцыйных архітэктурных вырашэнняў пры функцыянальнай зададзенасці, якое вызначае сімбіёз неарацыяналістычнага, рэтраспектыўнага і авангарднага (наватарскага) пачаткаў.

Гістарыяграфія і метадалогія вывучэння сучаснай архітэктуры.

Тэма 2. Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры

Вызначальныя пачаткі (асновы) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: асяроддзе, што склалася гістарычна; ландшафт; арганізацыя прасторы, вызначэнне кампазіцыйных восей, размяшчэнне, суразмернасць, добраўпарадкаванне, разлік; маштаб, прапорцыі; гармонія паміж канструкцыяй і знешнім выглядам пабудовы, дэкор; пераемнасць гістарычных традыцый.

Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: эмацыянальна-эстэтычны, заснаваны на ўзнаўленні пачуццёвай карціны свету; сацыяльны фактар, заключаны ў спецыфіцы грамадскага быцця і грамадскай свядомасці; узровень навукова-тэхнічнага развіцця грамадства, які адкрывае новыя тэхнічныя магчымасці і спрыяе ўзнікненню навацый у архітэктуры; ідэалагічны, які сцвярджае патрабаванні часу да вобразнага зместу архітэктуры, у выніку чаго дойлідства развіваецца ў межах пануючых стыляў і кірункаў; узнікненне і панаванне магутных мастацка-эстэтычных рухаў, якія вызначаюць асаблівасці стыляў і кірункаў эпохі.

Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: формаўтваральныя – аб’ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка; дэкаратыўныя – фактура і колер матэрыялаў, сінтэз манументальна-дэкаратыўнага мастацтва і архітэктуры, дэкаратыўнае святло.

Прынцыпы фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: ансамблевасць, манументальнасць, архітэктоніка і атэктоніка, гармонія і

дысгармонія, лінейнасць і маляўнічасць, плоскаснасць і глыбіннасць, замкнёнасць і адкрытасць, сіметрыя і асіметрыя, кантраст і нюанс.

Асноўныя праблемы дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., звязаныя з фарміраваннем яго мастацкіх вобразаў: пошук і сцвярджанне новых формаўтваральных сродкаў у архітэктуры, сярод якіх – гульня аб’ёмаў, плоскасцяў, фактур матэрыялаў аздаблення, колераў; вызначэнне суадносін традыцыйных гістарычных форм, прынцыпаў, прыёмаў архітэктурна-мастацкай дзейнасці і навацый; увасабленне ў архітэктуры сацыяльных патрэб постіндустрыяльнага грамадства, якое выявілася ў сцвярджанні неарацыяналізму, неамадэрнізму, дэканструктывізму, постмадэрнізму, хай-тэку.

Тэма 3. Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры

Мастацкая канцэпцыя як галоўны змястоўны кампанент аналізу архітэктуры ў галіне мастацтвазнаўства. Мастацкая канцэпцыя як аснова раскрыцця спецыфікі архітэктурных пабудоў і збудаванняў, вылучэння традыцыйных і наватарскіх рыс у архітэктуры пэўнага культурна-гістарычнага перыяду (эпохі); ацэнкі вопыту папярэдніх пакаленняў дойлідаў і суаднесэння яго з сучасным; выяўлення эстэтычнага патэнцыялу архітэктурных аб’ектаў; асэнсавання дынамікі развіцця функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў архітэктуры ва ўзаемадзеянні, галоўнымі з якіх з’яўляюцца аб’ём, форма, канструкцыя і дэкор.

Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктуры: стылявая, мастацка-вобразная, прасторавая і канструкцыйна-тыпалагічная.

Стылявая канцэпцыя, вядомая з Новага часу. Апора на ўстойлівасць прынцыпаў, норм, правіл, якія трывала замацаваліся ў пэўных тыпах пабудоў. Улік спектру сродкаў мастацкай выразнасці (выражэння) архітэктуры (аб’ём, сілуэт, прапорцыі, кампазіцыя, маштаб, рытм, тэктоніка, фактура і колер матэрыялаў, сістэма дэкаратыўнага аздаблення). Паўната характарыстыкі гістарычных пабудоў як станоўчая якасць стылявой канцэпцыі. Негатыўныя бакі стылявой канцэпцыі: ігнараванне многіх тыпаў пабудоў і збудаванняў (масты, шляхаводы, танэлі, часткова жылыя і гаспадарчыя пабудовы, архітэктура малых форм), спецыфікі дзейнасці архітэктурных школ (“Der Sturm”, “De Stijl”, “L’esprit nouveaux” і інш.), адсутнасць уліку асаблівасцяў архітэктуры перыяду першабытнага грамадства, часоў існавання старажытных цывілізацый, Антычнасці, краін Усходу, унікальных (экстраардынарных) пабудоў.

Мастацка-вобразная канцэпцыя як эстэтычная характарыстыка матэрыяльна арганізаванага асяроддзя жыццядзейнасці чалавека, якая адлюстроўвае непадзельнае адзінства функцыянальных, канструкцыйна-тэхнічных і эмацыянальна-эстэтычных элементаў, увасабленых у архітэктурных аб’ектах. Асноўныя канцэпты: форма, прастора, кампазіцыя, дэкор. Раскрыццё зместу пануючай мастацка-вобразнай сістэмы ў архітэктуры

на аснове мастацка-вобразнай канцэпцыі. Недахопы мастацка-вобразнай канцэпцыі: грунтаванне на вылучэнні знакавых элементаў, вобразаў-сімвалаў, што часам вядзе да перабольшвання значэння фармальнага аспекту аналізу.

Прасторавая канцэпцыя. Эвалюцыя архітэктуры праз выяўленне яе сувязі з ландшафтным асяроддзем. “Прасторавасць” як спецыфічная характарыстыка архітэктуры. Эстэтычная ацэнка твораў архітэктуры праз аналіз яе прасторавай кампазіцыі ў трох вымярэннях, аналіз яе інтэр’ера і суадносінаў пабудовы (збудавання) з ландшафтным асяроддзем. Ігнараванне эканамічных, сацыяльных, тэхнічных, функцыянальных, часткова эстэтычных фактараў як негатыўная рыса прасторавай канцэпцыі архітэктуры.

Канструкцыйна-тыпалагічная канцэпцыя, пашыраная ў мастацтвазнаўстве з 1970-х гг. Аналіз канструкцыйных сістэм пабудовы як аснова канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі. Адсутнасць эстэтычнай характарыстыкі архітэктурных аб’ектаў як недахоп канструкцыйна-тыпалагічнай канцэпцыі.

Тэма 4. Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “форма”

“Форма” як ключавы змястоўны элемент мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктуры. Варыянтаўнасць трактоўкі канцэпта “форма” (трактоўкі А. Іконнікава, А. Рапапорта і Г. Сомана, Ю. Захарынай). Архітэктурная форма як сімбіёз марфалагічных, сімвалічных і фенаменалагічных якасцяў.

Формы сучаснай архітэктуры. Гістарычныя формы:

1. шарападобная (сферычная) форма. Яе ўжыванне ў якасці купальнага завяршэння аб’ёма (купал Рэйхстага ў Бярліне, арх. Н. Фостэр, 1995–1999 гг.); самастойнай (павільён ЗША на выставе “Экспа-67” у Монрэале, арх. Б. Фулер, 1967 г.; кінатэатр у парку Ля Вілет у Парыжы, арх. А. Файнзільбер, 1985 г.) або кампазітнай формы (культурны цэнтр Мюр-Ісланд у Грацы (Аўстрыя), арх. В. Аконсі, 2003 г.; “Райскі куток” у Сан Аўстэле (Вялікабрытанія), арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.; планетарый цэнтра мастацтва і навукі ў Валенсіі, арх. С. Калатрава, 1991–2006 гг.);

2. форма піраміды. Яе выкарыстанне ў сучаснай будаўнічай практыцы ў значэнні светлавога ліхтара (вялікая шкляная піраміда Луўра ў Парыжы, арх. І. Мінг Пэй, 1983–1993 гг.);

3. вежавая форма як сімвал індустрыяльнай эпохі (Эйфелева вежа ў Парыжы, арх. Г. Эйфель, 1889 г.);

4. арка як рэмінісцэнцыя гістарычнай формы, што дазваляе звязаць вобразы гісторыі і сучаснасці (вялікая арка Дэфанса ў Парыжы, арх. Дж. О. фон Спрэкельсэн, 1982–1989 гг.; вежы Петронас у Лондане, арх. Ц. Пялі, 1998 г.; Лонданская маставая вежа, арх. Р. Піана, 2009 г.).

Тэхнакратычныя формы. Формы караблёў, самалётаў, дырыжабляў як рэмінісцэнцыя вобразаў архітэктуры 1910–1930-х гг., што паэтызавалі формы сучаснай тэхнікі (вучэбны корпус БНТУ ў Мінску, арх. І. Есьман, В. Анікін,

1983 г.; Кунсткамера ў Грацы (Аўстрыя), арх. П. Кук, К. Фурнер, 2002–2003 гг.).

Арганічныя формы. Перайманне форм арганічнага свету: прыродных утварэнняў – ільдзін (Лядовы палац у Мінску, арх. Ю. Патапаў, І. Боўт, А. Шафрановіч, 1999 г.), айсбергаў (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, арх. У. барэхаў, 2007 г.), ракавін (цэнтр культуры ў Нью Каледонія, арх. Р. Піана, 1992–1998 гг.), алмазаў (Нацыянальная бібліятэка ў Мінску, арх. В. Крамарэнка, М. Вінаградаў і інш., 2006 г.) і пладоў – гуркоў (вежа «Swiss Re» (“Карнішон”) у Лондане, арх. Н. Фостэр, 2003 г.), пачаткаў кукурузы (жылыя дамы вежавага тыпу ў Мінску, арх. У. Пушкін, 1982 г.).

Абстрактныя формы як адлюстраванне няўстойлівасці і непастаянства сучаснай культуры (музей Гугенхайма ў Більбаа, арх. Ф. О. Гэры, 1991–1997 гг.; будынак Нідэрландскага прадстаўніцтва ў Празе, арх. Ф. О. Гэры, 1992–1997 гг.; шматфункцыянальны кінатэатр у Дрэздэне, арх. В. Д. Прыкс, Г. Свячынскі, 1996–1998 гг.; канцэртная зала Walt Disney ў Лос Анжэлесе, арх. Ф. О. Гэры, 1999–2003 гг.; “Крывы дом” у Сопаче, Польшча, арх. Я. Карноўскі, 2003 г.).

Тэма 5. Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “прастора”

Архітэктура як мастацтва арганізацыі прасторы. Дыялектычная ўзаемасувязь архітэктуры і прасторы. Прастора як вызначальная аснова архітэктуры. Архітэктурная форма як сродак і вынік арганізацыі прасторы. Дамінуючае значэнне прасторы ў сістэме кампанентаў мастацкай мовы архітэктуры. Трактоўка канцэпта “прастора” ў феноменалогіі (А. Лосеў), эйдалогіі (Э. Гусэрль). Марфалагічныя якасці катэгорыі прасторы (Р. Арнхейм). “Прастора” і “міжпрастора”. Семіятычная трактоўка архітэктурнай прасторы (У. Эко). Трактоўка канцэпта “прастора” ў архітэктуры ХХ – пачатку ХХІ ст.

Выкарыстанне святла (прыроднага і штучнага) у архітэктуры як перадумова стварэння “цякучасці” прасторы, узаемапрапанікнення знешняй і ўнутранай прасторы. Светлавое мадэліраванне архітэктурнай прасторы. Аптычныя мадуляцыі прасторы (храм Святла ў Асацы, Японія, арх. Т. Андо, 1989 г.; Юбілейная царква ў Рыме, арх. Р. Меер, 1996–2003 гг.).

Ідэя “прастаравай незавершанасці” ў сучаснай архітэктуры.

Прасторавыя нясучыя канструкцыі ў сучаснай архітэктуры. Прасторавая крывізна элементаў і аб’ёмаў будынкаў як сцверджанне ідэі вольнай трактоўкі прасторы і супрацьлегласць архітэктуры прамавугольных формаўтваральных элементаў. Трансфармацыя прыёма стварэння архітэктурнай прасторы на аснове мадэліравання крывалінейных форм ў іх разнастайным спалучэнні. Ідэя “структурнай матрыцы”, на аснове якой мадэліруецца прастора (М-хауз у Гормане, Каліфорнія, ЗША, арх. М. Янсэн, 2000 г.; “Серпанцінная галерэя” ў Лондане, арх. Т. Іто, 2002 г.).

Віртуальная архітэктурная прастора. Інтэрактыўнае мадэліраванне архітэктурнай прасторы (віртуальны музей Гугенхайма ў Нью-Ёрку, ЗША, арх. Л. Э. Кутурэ, Б. Хілс, 1999–2002 гг.).

Тэма 6. Мова сучаснай архітэктурны: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”

Архітэктурная кампазіцыя як вынік увасаблення творчай канцэпцыі архітэктара. Сродкі кампазіцыі (прапорцыі, маштаб, тэктоніка і інш.). Прынцыпы архітэктурнай кампазіцыі: структурнасць, суразмернасць, гібкасць, адзінства.

Горадабудаўнічая кампазіцыя. Кампазіцыі грамадскіх цэнтраў гарадоў Беларусі ў апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. Монацэнтрычныя кампактныя кампазіцыі грамадскіх цэнтраў малых гарадоў; поліцэнтрычныя лінейна-восевыя кампазіцыі, якія знаходзяць працяг на перспектыву ў зорчатай (Мінск, Гомель, Віцебск) ці веернай (Брэст, Пінск, Бабруйск) структуры цэнтраў планіровачных раёнаў (у вялікіх і буйных гарадах). Кампазіцыйнае вырашэнне мегаполіса, у аснове якога – урбанізаваны каркас (размежаванне прасторы на гістарычную (гістарычны цэнтр), прамысловую (прамысловыя зоны і тэрыторыі), жыллёвую (жылыя раёны, мікрараёны, жылыя пасёлкі, раёны індывідуальнай забудовы), дзелавую (агульнагарадскі цэнтр, дзелавыя і офісныя цэнтры), рэкрэацыйную (адкрытыя ландшафтныя тэрыторыі, паркі, бульвары)). Водна-зялёная прастора як аснова фарміравання кампазіцыі сучаснага горада (тэрыторыі вакол р. Свіслач у Мінску, Сож у Гомелі, Дубровенка і Дзебра у Магілёве, Заходняя Дзвіна ў Віцебску, Нёман у Гродне, пойменная тэрыторыя ў даліне р. Мухавец у Брэсце). Паркі і паркавыя зоны ў кампазіцыі сучаснага беларускага горада (паркі Паскевіча ў Гомелі, “Падніколле” ў Магілёве, “Пышкі” ў Гродне і інш.). Кампазіцыі мікрараёнаў і дзелавых цэнтраў.

Сучасныя архітэктурныя ансамблі.

Мастацкі вобраз сучаснага беларускага пасёлка. Мастацкі вобраз аграгарадка.

Тэма 7. Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктурны

Сімвалізм як неад’емны кампанент характарыстыкі мастацкага вобраза архітэктурны. Сімвалізацыя як выражэнне абагуленага сэнсу, абстрактнага зместу праз наглядную мадэль, пачуццёвы вобраз. Сімвалізацыя як сродак мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх адносінаў да з’яў, сітуацый у архітэктурны. Паэтапны характар сімвалізацыі мастацкіх вобразаў архітэктурны (ад мастацкай ідэі, што адлюстроўвае грамадскую свядомасць, праз мастацкую задуму да мастацкага вобраза, што трансліруе ў кадзіраванай знакава-інфармацыйнай сістэме праграму дзеянняў чалавецтва). Дыялектычная сувязь мастацкага вобраза і сімвала.

Сімвал як выразэнне нейкага першавобраза. Паняцці аўтаркціі, гульні і ізаляцыі, якія характарызуюць ступень сімвалізацыі першавобраза. Дэшыфроўка архетыпаў мастацкага вобраза.

Форма і прастора як атрыбутыўныя складальнікі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя архітэктурнай формы як сродак мадэліравання праграмы дзеянняў чалавечага грамадства, накіраванай на вырашэнне задач захавання ці пераўтварэння існуючай культурнай прасторы.

Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрымірымага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікам тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі. Спіралепадобныя кампазіцыйныя восі пабудоў (Комплекс выставачнай галерэі і канцэртнай залы з паркінгам для аўтамабіляў у Матозіньюш, Партугалія, арх. Э. Сота Моўра, 1998 г.; дом “Лясная спіраль” у Дармштаце, Германія, арх. Ф. Хундертвасэр, 1998–2000 гг.), хвалепадобныя “марскія” лініі абрысаў архітэктурных форм (Новая мастацкая галерэя ў Штутгарце, Германія, арх. Дж. Стырлінг, М. Уілфард, 1977–1984 гг.), пазбаўленыя дакладных контураў формы, якія імітуюць вобразы аблокаў (практ “Будынка, які расплываецца” ў Івердоне-ле-Бэйне, Швейцарыя, арх. Э. Дылер, Р. Скафідзіа, 2000–2002 гг.), што атрымалі пашырэнне ў практыцы праектавання і будаўніцтва апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., як сведчанне канстатацыі ўсечасовых прыродных катаклізмаў (тарнада, цунамі, тайфунаў і інш.) і папярэджанне чалавецтва пагрозы парушэння гарманічнага суіснавання з прыродным асяроддзем. Вобразы-“партрэты” або іканаграфічныя знакі (цэнтр моладзі “Айсберг” у Мінску, Беларусь, арх. В. Барэхаў, 2007 г.), вобразы-сімвалы, абстрагіраваныя ад сваіх архетыпаў (Лонданская маставая вежа, Англія, арх. Р. Піана, 2009 г.; праект офіса Беларускай калійнай кампаніі ў Мінску, Беларусь, арх. А. Вараб’еў, В. Паршына, А.А. Вараб’еў, 2008 г.), як сцвярджанне канцэпцыі эка-архітэктуры.

Вобразы флары – кактусаў (дом-“кактус” у Ротэрдаме, Нідэрланды, арх. Б. Хюген, Дж. Джагерс, 2006 г.), апельсінаў (праект шматфункцыянальнага комплексу “Апельсін” у Маскве, арх. Н. Фостэр, 2008 г.), фауны – сабак (дом-“сабака” ў Коттанвудзе, штат Айдаха, ЗША, арх. Д. Саліван, Ф. Конклін, 2004 г.) і іншых прыродных форм як выраз ідэі максімальна прыблізіць сучаснага гарадскога жыхара да прыроды. Форма птушынага гнязда як сцверджанне ідэі стварэння камфортнага экалагічнага асяроддзя жыцця чалавека (Пякінскі нацыянальны стадыён “Птушынае гняздо”, Кітай, арх. бюро “Герцаг і дэ Мярон”, 2003–2008 гг.; праект дома-“гнязда” (“Nest House”) у Грэнландыі, арх. С. Рычы, 2010 г.).

Ідэі эка-архітэктуры (праект прыватнага дома “Віла “Nurbs”” у Эмпурыябрава, Іспанія, арх. Э. Руіз-Гелі, 2008 г.) і самадастатковасці пабудоў (праект Іспанскага павільёна на выставе “Эспа 2008” у Сарагосе, Іспанія, арх. Ф. Мангадо Бялокі, 2008 г.). Геадэзічны купал як выраз праблемы аховы

навакольнага асяроддзя і энэргазахавання (праект “Райскі куток” у Сан-Аўстэле, Вялікабрытанія, арх. Н. Грымшоў, 1998–2000 гг.).

Тэхнакратычныя формы архітэктуры як адлюстраванне ідэі мабільнасці, камунікатыўнасці (аэравакзал у Брэсце, Беларусь, арх. В.Арсеньеў, В.Ляшук, В.Кяскевіч, Р.Шылай, В.Гапіенка, 1985 г.; гасцініца “Бурж аль Араб” у Дубаі, ААЭ, арх. Т. Райт, 1994–1999 гг.; “Аўтамабільны дом” у Зальцбургу, Аўстрыя, арх. М. Воглрэйтар, 2004 г.).

Тэма 8. Стылявое аблічча кultaвых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі

Вобраз праваслаўнай царквы Беларусі. Візантыйскі крыжова-купальны тып храма, узноўленыя традыцыі Уладзіміра-Суздальскай, Чарнігаўскай, Наўгародскай, Пскоўскай, Яраслаўскай, Растоўскай, Маскоўскай школ дойлідства XII–XVII стст., рысы драўлянага кultaвага дойлідства Беларусі. Уплыў адзначаных школ на спецыфіку вобразаў сучасных храмаў. Выяўленне традыцый Уладзіміра-Суздальскай школы ў стварэнні кубічнага аб’ёму белага колеру з паўкруглымі ці кілепадобнымі закамарамі, падзеленага гарызантальным уступам на два ярусы і аздобленага тонкімі калонкамі, адным шлема- ці цыбулепадобным купалам на цыліндрычным барабане (храмы па праспекце Пераможцаў, 1990-я гг.; у імя Прападобнай Ефрасінні княжны Полацкай па вул. Прытыцкага ў Мінску, 1996 г.); Чарнігаўскай – у пірамідальна-яруснай групоўцы цыліндрычных скляпенняў, якая надае кампазіцыі імкненне ўвышыню (царква ў г.п. Дрыбін, 2007 г.); Наўгародскай – у лаканічнасці форм, трохлопасцевым перакрыцці, выцягнутасці прапорцый, пластычнасці (храм Успення Прасвятой Багародзіцы ў Маладзечне, 1997 г.; праект царквы Святога Пакутніка Валянціна ў вёсцы Наваспаск Смаргонскага раёна Гродзенскай вобл., 1999 г.); Пскоўскай – у развітой прасторавай кампазіцыі з паніжанымі аб’ёмам і нартэкса, прытворам, выяўленні звонку крыжа цыліндрычных скляпенняў і пакрыцці аб’ёмаў двухсхільным дахам (праекты храмаў Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў пасёлку Крупіцы, 1997 г.; у імя Прападобнай Пакутніцы Елісаветы ў пасёлку Навінкі, 1997 г.); Яраслаўскай – у стрыманасці аздаблення кампактнага аб’ёму (праект царквы ў Мядзелі Мінскай вобл., канец 1990-х гг.); Растоўскай – у “карункавым” аздабленні сцен царквы (Свята-Богаяўленская царква ў г.п. Глуск, пачатак 2000-х гг.); Маскоўскай – у трохчасткавай структуры прасторавай кампазіцыі з дамінантай высокай вежы-званіцы, аб’ёмам і малельнай залы і алтарнай часткі – вялікай апсіды (Свята-Мікольская царква ў Бабруйску, 2007 г.) і ў вежавай кампазіцыі з шатровым завяршэннем з упрыгожваннем аб’ёму какошнікамі (капліца па вул. Карастаянавай у Мінску, 1996 г.; царква па вул. Каліноўскага ў Мінску, 2007 г.). Уплыў нацыянальных традыцый на фарміраванне аб’ёмна-прасторавых кампазіцый, сярод якіх распаўсюджанне набылі ярусна-восевыя (Свята-Петра-Паўлаўская царква ў г.п. Багушэўск Сенненскага раёна Віцебскай вобл., 1990-я гг., царква па вул. Замкавай у Віцебску, пачатак 2000-х гг.).

Вылучэнне сакральнай прасторы з традыцыйным размяшчэннем царквы на могілках (Свята-Пакроўская царква ў вёсцы Дзвінаса Лагойскага раёна Мінскай вобл., 1990-я гг.), на ўзгорку, на беразе ракі, вызначэнне канструкцыйных прыёмаў з выкарыстаннем зруба з бяровення (касцёл у вёсцы Лоша Астравецкага раёна Гродзенскай вобл., 1980-я гг.).

Вобраз каталіцкай царквы. Рысы гатычнай архітэктуры з базілікальным аб'ёмам, падкрэсленай імкліваасцю форм увышыню, стральчатымі абрысамі элементаў, шчытавымі дахамі, вузкімі выцягнутымі вокнамі, контрфорсамі (Мастоўскі касцёл, 1990-я гг.; касцёл Узвіжання Святога Крыжа ў Светлагорску, 1994 г.).

Тэма 9. Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Прынцыпы тэктонікі і манументальнасці як аснова фарміравання мастацкага вобраза грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі сярэдзіны 1970 – 1980-х гг. у архітэктуры неарацыяналізму. Вобраз пабудовы, вызначаны прынцыпам тэктонікі: прызматычны аб'ём з рытмічнай прапрацоўкай фасада з дапамогай вертыкальных і гарызантальных цяг, кесонаў, якія ўтвараюць паралельныя лініі ці мазаічную сетку (Дом палітасветы ў Гомелі, 1973 г.; вучэбны корпус Мінскага інстытута культуры, 1975 г.; інжынерна-лабараторны корпус завода халадзільнікаў у Мінску, 1972 г.; інжынерны корпус завода “Аўтагідраўзмацняльнік” у Барысаве, 1975 г.; адміністрацыйна-бытавы корпус і блок цэхаў Трактарнага завода ў Мінску, 1978 г.; комплекс будынкаў Электратэхнічнага завода ў Брэсце, 1975 г.; Палац мастацтваў у Мінску, 1973 г.; адміністрацыйны будынак у аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1979 г. і інш.). Прынцып манументальнасці ў архітэктуры адміністрацыйных, культурна-асветных, гандлёвых, праектна-канструктарскіх будынкаў, транспартных збудаванняў як працяг тэндэнцыі канструктывізму да ўскладнення аб'ёмна-прасторавых кампазіцый (гасцініца “Гродна”, 1982 г.; аэравакзал у Гродне, 1986 г.; будынкi Беларускай рэспубліканскай канторы Дзяржбанка, 1978 г.; Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, 1982 г.; Аўтаатранспартнага прадпрыемства па вул. К.Цэткін, 1982 г.; музычнага вучылішча імя Глінкі, 1975 г.; бібліятэкі ў жылым раёне Чыжоўка, 1979 г.; Канцэртнай залы “Мінск” у Мінску, 1986 г.; выдавецтва газеты “Зара” ў Брэсце, пачатак 1980-х гг.; “Гомельграмадзянпраекта” ў Гомелі, 1982 г.; гандлёвага цэнтра ў аграгарадку “Сарачы” Любанскага раёна Мінскай вобл., 1975 г.).

Мастацкі вобраз архітэктуры постмадэрнізму (1980 – пачатак 2000-х гг.). Рэтраспектыўная тэндэнцыя. Пабудовы раманікі, класіцызму, барока, мадэрна, неакласіцызму, драўлянага народнага дойлідства як узоры для пераймання. Уплыў раманскага стылю на вобраз грамадскіх пабудовы постмадэрнізму з масіўнымі аб'ёмамі, вежавымі формамі, зубчастымі элементамі завяршэння сцен, невялікімі вокнамі (будынкi гасцініцы “Маладзечна” ў Маладзечне, 1982 г.; ЗАГСа Кастрычніцкага раёна, 1995 г.;

ЦУМа ў Мінску, 1990-я гг.; фізкультурна-аздараўленчага камбіната ў Гомелі, 1982 г.; інфармацыйна-вылічальнага цэнтра Мінжылкамгаса Беларусі ў Магілёве, 1985 г.; школы мастацтваў у Светлагорску, 1987 г.; дзіцячага сада-ясляў у пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., 1982 г.; збудаванне Дзіцячага парку па вул. З.Касмадзям'янскай у Пінску, 1990-я гг.). Выкарыстанне традыцый класіцызму ў мэтах арганізацыі сіметрычнай кампазіцыі грамадскіх будынкаў з дамінаваннем цэнтральнага аб'ёму, вылучанага порцікам (будынак чыгуначнага вакзала станцыі Парэчча Гродзенскага раёна, 1996 г.). Неакласіцызм як узор эстэтычнага насычэння неарацыяналістычных будынкаў каланадамі, пілястрамі (будынак “Белаграпрамбанка” ў Лідзе, 1996 г.). Элементы барока і мадэрна ў дэкаратыўным аздабленні сучасных пабудов (будынкі “Прыорбанка” ў Гродне, 1990-я гг.; Пінскага філіяла “Брэсткамбанка” па вул. Дняпроўскай флатыліі, 1997 г.; Замежнага гандлёвага дома “Кантыненталь” у Брэсце, 1995–1997 гг.). Рысы народнага дойлідства ў канструкцыйнай структуры і ў архітэктурна-мастацкім вырашэнні сучасных будынкаў (будынак прадпрыемства бытавога абслугоўвання ў вёсцы Балонь Мінскай вобл., 1980 г.; праект музея-карчмы ў “Дудутках”, 1999 г.).

Тэма 10. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час

Развіццё прынцыпаў формаўтварэння архітэктурны неарацыяналізму і постмадэрнізму. Прыёмы фарміравання кампазіцый на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў, ускладненне аб'ёмна-прасторавых вырашэнняў, схільнасць да стварэння дынамічных і пластычных вобразаў як асновы архітэктурны найноўшага часу, у якой знайшлі выраз ідэі неамадэрнізму, дэканструктывізму, хай-тэку. Адлюстраванне сутнасці канцэптואльных пазіцый дэканструктывізму ў абстрактных архітэктурна-прасторавых вырашэннях, якія будуцца на групоўцы куба-, конусападобных, цыліндрычных, пірамідальных ці складаных стэрэаметрычных цел крывалінейных абрысаў, што, мяняючы нахілы плоскасцяў, “уразаюцца”, “уклейваюцца” ў агульную масу, накладваюцца, награвашчваюцца адзін на аднаго, ствараючы дынамічныя кампазіцыі (будынкі “Белбізнесбанка” па вул. Савецкай у Брэсце, “Мінсккомплексбанка” па вул. Мяснікова, офісныя будынкі кампаніі “Лукойл” па вул. Няміга, па вул. Кульман, будынак медыцынскага цэнтра “Нардзін” у Мінску). Імкненне да адлюстравання ў мастацкім вобразе прыродных форм з наўмысным падкрэсліваннем канструкцыйна-тэхнічных магчымасцяў выяўлення матэрыі ў архітэктурны неамадэрнізму (Палац спорту ў Віцебску, комплекс Лядовага палаца, цэнтр моладзі “Айсберг”, будынак Нацыянальнай бібліятэкі па праспекце Незалежнасці, праект комплексу адміністрацыйнага будынка, офіснага цэнтра і гасцініцы “Golden City” ў Мінску). Наўмыснае агаленне металаканструкцыі, актыўнае выкарыстанне шкляных панэлей у мастацка-вобразным вырашэнні пабудовы як стварэнне перадумоў нараджэння “лёгкага”, “паветранага”, “светлапразрайскага” і ў той жа час “пластычнага”

стылю сучаснай архітэктуры хай-тэку (будынкi Футбольнага манежа, чыгуначнага вакзала, гандлёвага цэнтра “Еўропа”, комплексу “Аляксандраў пасаж” у Мінску, Летні амфітэатр у Віцебску).

Тэма 11. Масавыя і унікальныя ў жыллёвай архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Фарміраванне мастацкіх вобразаў жылых будынкаў Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. пад уплывам стылявых тэндэнцый неарацыяналізму, неамадэрнізму, рэтраспектыўнай плыні постмадэрнізму, народных традыцый драўлянага дойлідства. Панаванне тыпавых праектаў, беднасць мастацка-вобразных вырашэнняў якіх пераадолювалася варыянтнасцю выканання асобных функцыянальных элементаў – балконаў, лоджый, эркераў, дэкаратыўным аздабленнем фасадаў (жылыя дамы па вул. Пуліхава ў Мінску, у раёне Усход-3 у Брэсце, па вул. Першамайскай у Магілёве).

Адыход ад аднастайнасці мастацка-вобразных вырашэнняў жылых дамоў шляхам развіцця аб’ёмна-прасторавых кампазіцый будынкаў (комплекс інтэрнатаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага універсітэта ў Мінску). Абстрактныя кампазіцыі, утвораныя зблакіраванымі аб’ёмамі розных маштабаў і форм (жылыя дамы па вул. Маскоўскай у Брэсце, на перакрыжаванні вул. Мінскай і Пушкіна ў Бабруйску). Ускладненне прасторавая канфігурацыя будынкаў (жылы дом па вул. Кульман у Мінску, жылы дом-комплекс “Фрэгат” па вул. Халтурына, праект жылога дома з убудаванымі памяшканнямі па вул. Маскоўскай у Брэсце). Адмаўленне востравугольнасці прызматычных аб’ёмаў неарацыяналізму, згладжванне і акругленне архітэктурных форм і элементаў будынкаў (жылыя дамы па вул. В.Харужай у Мінску). Выкарыстанне рэтра-элементаў – вежавых форм, контрфорсаў, калон, пілястраў, аракаў, ніш, трохвугольных і фігурных франтонаў і інш. (жылыя дамы па вул. Суворова ў Віцебску, на Юбілейным бульвары ў Магілёве, на перакрыжаванні вул. М.Багдановіча і Някрасава, Л.Бяды і Някрасава, па вул. Старажоўскай і Грыбаедава ў Мінску, па вул. Кірава ў Брэсце, па вул. Завальнай у Пінску, катэджная забудова па вул. Філімонава, Слабадскай у Мінску, пасёлкаў Баравая, Бараўляны, Гарадзішча Мінскага раёна).

Узнаўленне традыцый народнага драўлянага жыллёвага дойлідства ў вобразах малапавярховых і індывідуальных жылых дамоў. Планіровачная схема (хата + сенцы), зрубная канструкцыя з бярэвення з прыёмамi злучэння сценаў у вугал “з рэштай” і “без рэшты”, дэкаратыўная разьба па дрэве ў выкананні архітэктурных элементаў і дэталей балконаў, ганкаў, аконнай ліштвы як сведчанне адраджэння народных традыцый у жыллёвым сельскім і катэджным дойлідстве (праект катэджа з бруса, арх. Г.Ціхаў; аднакватэрныя жылыя дамы ў пасёлку Жамчужны Брэсцкай вобл., арх. І.Некрашэвіч, А.Корбут; у пасёлку Сухары Мінскай вобл., арх. Н.Далгіх; жылыя дамы мансардавага тыпу ў пасёлку Мышкавічы Магілёўскай вобл., арх. Т.Галіота, В.Кожар і інш.).

Адлюстраванне *вобраза іматпавярховых жылых будынкаў* апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. у прасторавай кампазіцыі вежавага, пірамідальнага аб’ёмаў, у формах прамавугольніка, крыжа, ромба са зрэзанымі вугламі, серпанціннай пластычнай ці ламанай геаметрычнай структур, вызначаных канструкцыйнымі магчымасцямі буйнапанэльных, блок-секцыйных, маналітных, цагляных дамоў.

Мастацка-вобразныя вырашэнні катэджаў. Уплыў рэтраспектыўнай тэндэнцыі на аблічча катэджаў. Увасабленне ў катэджным будаўніцтве матываў раманскага стылю, барока, класіцызму, мадэрна, беларускага народнага дойлідства, традыцыйнай кітайскай архітэктуры і інш. Вежавыя формы і зубчатыя завяршэнні сцен масіўных, манументальных пабудоў як стылізацыя вобразаў сярэдневяковых абарончых збудаванняў раманскага стылю. Інтэрпрэтаваныя матывы барока ў пластычнай прапрацоўцы дэкаратыўных элементаў архітэктуры. Традыцыі класіцызму ў сіметрычных, ураўнаважаных кампазіцыях пабудоў з вылучэннем цэнтральнага аб’ёму-партала, падкрэсленага трохвугольным франтонам. Адлюстраванне рыс мадэрна ў імкненні да асіметрычных кампазіцый, дэкор якіх складаюць арнаментальныя матывы стылізаваных раслінных завіткаў. Шмат’ярусныя кампазіцыі катэджных дамоў з завяршэннем паверхаў дахамі з вялікім вынасам і выгнутымі к верху краямі як адлюстраванне паэтычнага настрою традыцыйнай кітайскай архітэктуры.

Тэма 12. Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.

Традыцыйныя і наватарскія дэкаратыўныя сродкі выразнасці сучаснай архітэктуры: жывапісныя – мазаіка; графічныя – графічныя надпісы, суперграфіка, заснаваная на каларыстыцы; пластычныя – рэльеф, круглая скульптура, фактура матэрыялаў аздаблення фасадаў; дэкаратыўнае святло.

Колер як сродак акцэнтавання і выяўлення пэўных архітэктурных элементаў (тарцы будынкаў, сценавыя панэлі, лоджыі), сувязі пабудовы з навакольным асяроддзем (будынак сталовай фінансавага тэхнікума ў Мінску, праект будынка падаткавых інспекцый па вул. Першамайскай у Пінску, жылыя дамы па Лагойскім тракце, па праспекце Машэрава ў Мінску і інш.). Умацаванне пазіцый суперграфікі з 1990-х гг. Узмацненне ролі колеру ў архітэктуры. Новая функцыя колеру: акцэнтаванне транспартных вузлоў, развязак, адрэзкаў уздоўж дарог (жылыя дамы на перакрываванні вул. Сурганова і М.Багдановіча, Куйбышава і В.Харужай у Мінску і інш.).

Два прынцыпы ўзаемадзеяння архітэктуры і графічных сродкаў выразнасці: падпарадкаванне творам дойлідства і “імкненне перакрычаць” іх. Гарманічнае ўключэнне графічных сродкаў выразнасці ў архітэктурна-мастацкую кампазіцыю (аздабленне вежы на пабудове ЦУМа, графічныя надпісы палацаў мастацтва, чыгуначнікаў, Палаца Рэспублікі ў Мінску,

Прыорбанка ў Гродне). Акцэнтаванне функцыі рэкламы (вітрыны і шыльды магазінаў на праспекце Незалежнасці ў Мінску).

Мазаіка як сродак акцэнтавання тарцовых частак будынкаў. Нацыянальны характар мазаічных дэкаратыўных кампазіцый (будынкі Дома быту ў Наваполацку, гасцініцы “Турыст” у Мінску, комплекс жылых будынкаў у раёне Усход-1 у Мінску, комплекс жылых дамоў на набярэжнай р. Заходняя Дзвіна ў Наваполацку).

Пластычныя элементы дэкару ў аздабленні панэлей, балконаў, лоджый (будынак гасцініцы “Планета” ў Мінску, жылы дом з установамі абслугоўвання па вул. Першамайскай у Магілёве, жылыя дамы па вул. Асаналіева ў Мінску і інш.). Сінтэз архітэктуры і скульптуры ў сістэме добраўпарадкавання тэрыторый. Творы манументальнай скульптуры ў сістэме аздаблення архітэктурных пабудов (будынак тэатра музычнай камедыі ў Мінску), у фарміраванні архітэктурна-мастацкай прасторы (помнікі князю Барысу ў Барысаве, Ефрасіні Полацкай у Полацку; помнікі Ф.Скарыне, М.Гусоўскаму, С.Буднаму, В.Цяпінскаму, К.Тураўскаму ва ўнутраным дварыку БДУ у Мінску; помнік ахвярам Халакоста ў Мінску; паркавая скульптура ў Мінску).

Дэкаратыўнае асвятленне як сродак стварэння візуальных акцэнтаў, як арыенцір у прасторы, формаўтваральны элемент архітэктуры. Пражэктарны прынцып асвятлення архітэктурных пабудов. Ужыванне металагалагенных пражэктараў і люмінісцэнтных святільняў. Чатыры напрамкі архітэктурнага асвятлення: асвятленне фасадаў дамоў уздоўж буйных гарадскіх магістралей (будынкі па праспектах Незалежнасці, Партызанскім, Пераможцаў, па вул. Старажоўскай, Энгельса, Леніна, Камсамольскай, Аранскай, Брылеўскай у Мінску і інш.); асвятленне архітэктурных помнікаў (палац Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі); святочнае асвятленне гарадоў; асвятленне ландшафтных тэрыторый, вуліц, плошчаў, месц адпачынку, манументаў (помнікі беларускім воінам-інтэрнацыяналістам на востраве Слэз, Перамогі на плошчы Перамогі ў Мінску, Перамогі на Кургане Славы ў Мазыры і інш.).

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА
(для студэнтаў дзённай формы навучання)

Нумар раздзела, тэмы, занятку	Назва раздзела, тэмы, занятку; пералік вывучаемых пытанняў	Колькасць аўдыторных гадзін			Матэрыяльнае забеспячэнне занятку (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.)	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Семінарскія заняткі	Кіруемая (кантралюемая) самастойная работа студэнтаў			
1.	“Сучасная архітэктура Беларусі” як вучэбная дысцыпліна	2					
1.1.	“Сучасная архітэктура Беларусі” як адна з вучэбных дысцыплін мастацка-эстэтычнага цыклу. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны. Храналагічныя межы развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце. Асноўныя тэрміны і паняцці. Паняцці “мастацкі вобраз архітэктуры”, “мастацкі вобраз горада”. Структура мастацкага вобраза архітэктуры. Гістарыяграфія і метадалогія вывучэння сучаснай архітэктуры.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб’ектаў архітэктуры	[2], [3]	
2.	Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры	2					
2.1.	Вызначальныя пачаткі (асновы) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: формаўтваральныя і дэкаратыўныя. Прынцыпы фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Асноўныя праблемы дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., звязаныя з фарміраваннем яго мастацкіх вобразаў.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб’ектаў архітэктуры	[2], [3]	

3.	Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры	2					
3.1.	Мастацкая канцэпцыя як галоўны змястоўны кампанент аналізу архітэктуры ў галіне мастацтвазнаўства. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктуры: стылявая, мастацка-вобразная, прасторавая і канструкцыйна-тыпалагічная.	2				Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [5], [6], [15], [18], [19], [20]
4.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “форма”	2					
4.1.	“Форма” як ключавы змястоўны элемент мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктуры. Варыянтаўнасць трактоўкі канцэпта “форма” (трактоўкі А. Іконнікава, А. Рапапорта і Г. Сомава, Ю. Захарынай). Архітэктурная форма як сімбіёз марфалагічных, сімвалічных і фенаменалагічных якасцяў. Формы сучаснай архітэктуры: гістарычныя, тэхнакратычныя, арганічныя, абстрактныя.	2				Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [6], [7], [12], [19], [20]
5.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “прастора”	2					
5.1.	Архітэктура як мастацтва арганізацыі прасторы. Дыялектычная ўзаемасувязь архітэктуры і прасторы. Прастора як вызначальная аснова архітэктуры. Трактоўка канцэпта “прастора” ў фенаменалогіі (А. Лосеў), эйдалогіі (Э. Гусэрль). Марфалагічныя якасці катэгорыі прасторы (Р. Арнхейм). “Прастора” і “міжпрастора”. Семіятычная трактоўка архітэктурнай прасторы (У. Эко). Трактоўка канцэпта “прастора” ў архітэктуры XX – пачатку XXI ст. Светлавое мадэліраванне архітэктурнай прасторы. Ідэя “прастаравай незавершанасці” ў сучаснай архітэктуры. Прасторавыя нясучыя канструкцыі ў сучаснай архітэктуры. Віртуальная архітэктурная прастора.	2				Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [6], [7], [12], [19], [20]
6.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”	2		2			
6.1.	Архітэктурная кампазіцыя як вынік увасаблення творчай канцэпцыі архітэктара. Сродкі кампазіцыі. Прынцыпы архітэктурнай кампазіцыі. Горадабудаўнічая кампазіцыя. Кампазіцыі грамадскіх цэнтраў гарадоў Беларусі ў апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. Водна-зялёная прастора як аснова фарміравання кампазіцыі сучаснага горада. Кампазіцыі мікрараёнаў і дзелавых цэнтраў.	2				Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [17], [18], [19], [20]
6.2.	Сучасныя архітэктурныя ансамблі			2 л		Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі	[3], [17], [18], [19], [20]

					аб'ектаў сучаснай архітэктуры		
7.	Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры	2	2				
7.1.	Сімвалізм як неад'емны кампанент характарыстыкі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя як сродак мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх адносінаў да з'яў, сітуацый у архітэктуры. Сімвал як выражэнне нейкага першавобраза. Паняцці аўтаркіі, гульні і ізаляцыі, якія характарызуюць ступень сімвалізацыі першавобраза. Дэшыфроўка архетыпаў мастацкага вобраза. Форма і прастора як атрыбутыўныя складальнікі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя архітэктурнай формы як сродак мадэліравання праграмы дзеянняў чалавечага грамадства, накіраванай на вырашэнне задач захавання ці пераўтварэння існуючай культурнай прасторы.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [4], [12], [13], [20]	
7.2.	Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрымірымага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікам тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі.		2		Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [4], [12], [13], [20]	Даклады, паведамленні
8.	Стылявое аблічча культавых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі	2					
8.1.	Вобраз праваслаўнай царквы Беларусі. Вобраз каталіцкай царквы Беларусі.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай культавай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11]	
9.	Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	4					
9.1.	Прынцыпы тэктонікі і манументальнасці як аснова фарміравання мастацкага вобраза грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі сярэдзіны 1970 – 1980-х гг. у архітэктуры неарацыяналізму.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры неарацыяналізму	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [10], [11], [12], [15]	
9.2.	Мастацкі вобраз архітэктуры постмадэрнізму	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [10], [11], [12], [15]	

					постмадэрнізму		
10.	Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час	2	2	2			
10.1.	Адлюстраванне сутнасці канцэптуальных пазіцый дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	
10.2.	Мастацкія вобразы пабудовы у стылі хай-тэк			2 л	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	
10.3.	Мастацкія вобразы пабудовы у стылях хай-тэк, дэканструктывізм, неамадэрнізм		2		Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	Даклады, паведамленні, тэст (калэквіўм)
11.	Масавае і унікальнае ў жыллёвай архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	2					
11.1.	Фарміраванне мастацкіх вобразаў жылых будынкаў Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. пад уплывам стылявых тэндэнцый неарацыяналізму, неамадэрнізму, рэтраспектыўнай плыні постмадэрнізму, народных традыцый драўлянага дойлідства.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай жыллёвай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [14]	
12.	Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.	2					
12.1.	Традыцыйныя і наватарскія дэкаратыўныя сродкі выразнасці сучаснай архітэктуры.	2			Рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [16]	
	Усяго гадзін:	26	4	4			

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА
(для студэнтаў завочнай формы навучання)

Нумар раздзела, тэмы, занятку	Назва раздзела, тэмы, занятку; пералік вывучаемых пытанняў	Колькасць аўдыторных гадзін			Матэрыяльнае забеспячэнне занятку (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.)	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Семінарскія заняткі	Самастойная работа студэнтаў			
1.	“Сучасная архітэктура Беларусі” як вучэбная дысцыпліна	2					
1.1.	“Сучасная архітэктура Беларусі” як адна з вучэбных дысцыплін мастацка-эстэтычнага цыклу. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны. Храналагічныя межы развіцця сучаснай архітэктуры Беларусі ў сусветным кантэксце. Асноўныя тэрміны і паняцці. Паняцці “мастацкі вобраз архітэктуры”, “мастацкі вобраз горада”. Структура мастацкага вобраза архітэктуры. Гістарыяграфія і метадалогія вывучэння сучаснай архітэктуры.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб’ектаў архітэктуры	[2], [3]	
2.	Умовы фарміравання мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры			2			
2.1.	Вызначальныя пачаткі (асновы) фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Фактары фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Сродкі фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры: формаўтваральныя і дэкаратыўныя. Прынцыпы фарміравання мастацкіх вобразаў архітэктуры. Асноўныя праблемы дойлідства Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст., звязаныя з фарміраваннем яго мастацкіх вобразаў.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб’ектаў архітэктуры	[2], [3]	

3.	Мастацкія канцэпцыі сучаснай архітэктуры			2			
3.1.	Мастацкая канцэпцыя як галоўны змястоўны кампанент аналізу архітэктуры ў галіне мастацтвазнаўства. Асноўныя канцэпцыі сучаснай архітэктуры: стылявая, мастацка-вобразная, прасторавая і канструкцыйна-тыпалагічная.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [5], [6], [15], [18], [19], [20]	
4.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “форма”	2					
4.1.	“Форма” як ключавы змястоўны элемент мастацка-вобразнай канцэпцыі сучаснай архітэктуры. Варыянтаўнасць трактоўкі канцэпта “форма” (трактоўкі А. Іконнікава, А. Рапапорта і Г. Сомава, Ю. Захарынай). Архітэктурная форма як сімбіёз марфалагічных, сімвалічных і фенаменалагічных якасцяў. Формы сучаснай архітэктуры: гістарычныя, тэхнакратычныя, арганічныя, абстрактныя.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [6], [7], [12], [19], [20]	
5.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпт “прастора”	2					
5.1.	Архітэктура як мастацтва арганізацыі прасторы. Дыялектычная ўзаемасувязь архітэктуры і прасторы. Прастора як вызначальная аснова архітэктуры. Трактоўка канцэпта “прастора” ў фенаменалогіі (А. Лосеў), эйдалогіі (Э. Гусэрль). Марфалагічныя якасці катэгорыі прасторы (Р. Арнхейм). “Прастора” і “міжпрастора”. Семіятычная трактоўка архітэктурнай прасторы (У. Эко). Трактоўка канцэпта “прастора” ў архітэктуры XX – пачатку XXI ст. Светлавое мадэліраванне архітэктурнай прасторы. Ідэя “прастаравай незавершанасці” ў сучаснай архітэктуры. Прасторавыя нясучыя канструкцыі ў сучаснай архітэктуры. Віртуальная архітэктурная прастора.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [6], [7], [12], [19], [20]	
6.	Мова сучаснай архітэктуры: канцэпты “кампазіцыя”, “ансамбль”			4			
6.1.	Архітэктурная кампазіцыя як вынік увасаблення творчай канцэпцыі архітэктара. Сродкі кампазіцыі. Прынцыпы архітэктурнай кампазіцыі. Горадабудаўнічая кампазіцыя. Кампазіцыі грамадскіх цэнтраў гарадоў Беларусі ў апошнім чвэрці XX – пачатку XXI ст. Водна-зялёная прастора як аснова фарміравання кампазіцыі сучаснага горада. Кампазіцыі мікрараёнаў і дзелавых цэнтраў.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [17], [18], [19], [20]	
6.2.	Сучасныя архітэктурныя ансамблі			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі	[3], [17], [18], [19], [20]	

					аб'ектаў сучаснай архітэктуры		
7.	Сімвалізацыя мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры	2	2				
7.1.	Сімвалізм як неад'емны кампанент характарыстыкі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя як сродак мастацка-вобразнага выражэння грамадскіх адносінаў да з'яў, сітуацый у архітэктуры. Сімвал як выражэнне нейкага першавобраза. Паняцці аўтаркіі, гульні і ізаляцыі, якія характарызуюць ступень сімвалізацыі першавобраза. Дэшыфроўка архетыпаў мастацкага вобраза. Форма і прастора як атрыбутыўныя складальнікі мастацкага вобраза архітэктуры. Сімвалізацыя архітэктурнай формы як сродак мадэліравання праграмы дзеянняў чалавечага грамадства, накіраванай на вырашэнне задач захавання ці пераўтварэння існуючай культурнай прасторы.	2			Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [4], [12], [13], [20]	
7.2.	Мастацкія вобразы сучаснай архітэктуры як сведчанне непрымырамага стаўлення грамадства да праблем экалогіі, энэргазахавання, мабільнасці, стаўшых вынікам тэхнізацыі культурнай прасторы постіндустрыяльнай эпохі.		2		Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[3], [4], [12], [13], [20]	Даклады, паведамленні
8.	Стылявое аблічча культавых, грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі			2			
8.1.	Вобраз праваслаўнай царквы Беларусі. Вобраз каталіцкай царквы Беларусі.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай культавай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11]	
9.	Стылявыя тэндэнцыі неарацыяналізму і постмадэрнізму ў архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.			4			
9.1.	Прынцыпы тэктонікі і манументальнасці як аснова фарміравання мастацкага вобраза грамадскіх і прамысловых будынкаў Беларусі сярэдзіны 1970 – 1980-х гг. у архітэктуры неарацыяналізму.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры неарацыяналізму	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [10], [11], [12], [15]	
9.2.	Мастацкі вобраз архітэктуры постмадэрнізму			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [10], [11], [12], [15]	

					постмадэрнізму		
10.	Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі ў найноўшы час			6			
10.1.	Адлюстраванне сутнасці канцэптуальных пазіцый дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	
10.2.	Мастацкія вобразы пабудовы у стылі хай-тэк			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	
10.3.	Мастацкія вобразы пабудовы у стылях хай-тэк, дэканструктывізм, неамадэрнізм			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры дэканструктывізму, неамадэрнізму, хай-тэку	[1], [2], [3], [4], [8], [9], [11], [12]	
11.	Масавае і унікальнае ў жыллёвай архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.			2			
11.1.	Фарміраванне мастацкіх вобразаў жылых будынкаў Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст. пад уплывам стылявых тэндэнцый неарацыяналізму, неамадэрнізму, рэтраспектыўнай плыні постмадэрнізму, народных традыцый драўлянага дойлідства.			2	Схемы, ілюстрацыі, рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай жыллёвай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [14]	
12.	Роля дэкаратыўных сродкаў выразнасці ў фарміраванні мастацкага вобраза архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI ст.			2			
12.1.	Традыцыйныя і наватарскія дэкаратыўныя сродкі выразнасці сучаснай архітэктуры.			2	Рэпрадукцыі аб'ектаў сучаснай архітэктуры	[1], [2], [3], [4], [16]	
	Усяго гадзін:	8	2	24			

**ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ
ПА ВЫВУЧАЕМАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ З ІНШЫМІ ДЫСЦЫПЛІНАМІ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ**

Назва дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы па вивучаемай дысцыпліны	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
1. Сусветная мастацкая культура	Тэорыі і методыкі выкладання мастацтва	Прапаноў аб зменах няма	Працікол № ____ ад _____ г.
2. Мастацкая культура Беларусі	Этналогіі і фалькларыстыкі	Прапаноў аб зменах няма	Працікол № ____ ад _____ г.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

асноўная:

1. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце: [у 4 т.]. – Мінск: Беларус. навука, 2007–2009. – Т. 4. Кн. 2. Архітэктура XX – пачатку XXI ст. / [А.І. Лакотка і інш.]; навук. рэд. А.І. Лакотка. – 2009. – 790 с.: іл.
2. Захарына, Ю.Ю. Мастацкае аблічча беларускай архітэктуры 70–90-х гг. XX ст.: Манагр. / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2004. – 143 с.: іл.
3. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI стагоддзя: манаграфія / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2008. – 224 с.
4. Шамрук, А.С. Архитектура Беларуси XX – начала XXI в.: эволюция стилей и художественных концепций / А.С. Шамрук. – Минск: Беларус. навука, 2007. – 335 с.: илл.

дадатковая:

5. Захарина, Ю.Ю. Художественные концепции современной архитектуры: поливариантность интерпретаций формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 7 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2009. – С. 38–43.
6. Захарина, Ю.Ю. Художественный образ архитектуры: диалектика пространства и формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 9 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2010. – С. 37–42.
7. Захарина, Ю.Ю. Язык современной архитектуры: концепт «форма» / Ю.Ю. Захарина // Мова і культура (Навуковий журнал). – Киев: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Т. I (126). – С. 78–84.
8. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1960 – пач. 1990-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 645–647.
9. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1990 – пач. 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 647–648.
10. Захарына, Ю.Ю. Беларуская архітэктура савецкага перыяду ва ўсходнеславянскім кантэксце (1960–80-я гг.) / Ю.Ю. Захарына // Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: матэрыялы міжнар. навук. канф., Гомель, 20–21 мая 2004 г.: у 2 ч. / Установа адукацыі

“Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”; рэдкал.: А.А. Станкевіч [і інш.]. – Гомель, 2004. – Ч. 1. – С. 7–10.

11. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі другой паловы 1990-х – 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. – 2009. – № 2 (52). – С. 127–133.

12. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз сучаснай архітэктуры Беларусі / Ю.Ю. Захарына // Сучаснае беларускае мастацтва і нацыянальная мастацкая школа: праблемы захавання самабытнасці і далейшага развіцця: матэрыялы рэсп. навук.-тэарэт. канф., Мінск, 14–15 лістапада 2005 г. / Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў; рэдкал.: Р.Б. Смольскі [і інш.]. – Мінск, 2006. – С. 38–40.

13. Захарына, Ю.Ю. Метадалагічныя падыходы да інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2010. – № 4 (66). – С. 81–85.

14. Захарына, Ю.Ю. Пераадоленне манатоннасці ў масавай жыллёвай забудове Беларусі апошняга трыццацігоддзя XX стагоддзя / Ю.Ю. Захарына // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 3: у 2 ч. / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2007. – Ч. 1. – С. 130–137.

15. Захарына, Ю.Ю. Праблема стылявой ідэнтыфікацыі архітэктуры апошняй чвэрці XX – XXI ст. / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2009. – № 2 (60). – С. 102–105.

16. Захарына, Ю.Ю. Традыцыйныя дэкаратыўныя сродкі ў фарміраванні мастацкага вобраза сучаснай беларускай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2004. – № 2. – С. 80–83.

17. Композиция в современной архитектуре / Л.И. Кириллова [и др.]. – М.: Стройиздат, 1973. – 287 с.

18. Новейшая архитектура / [гл. ред. Ф. Ходидьо]; пер. с англ. А.М. Ведюшкина. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 192 с.

19. Jodidio, P. 100 contemporary architects / P. Jodidio. – Cologne: Taschen, 2008. – 848 p.

20. Prina, F., Demartini, E. 1000 Years of World Architecture / F. Prina, E. Demartini. – London: Thames & Hudson Ltd., 2006; reprinted 2007. – 429 p.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ

Назва дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Прынятае рашэнне кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму
Сусветная мастацкая культура	Кафедра этналогіі і фалькларыстыкі	Узгоднена на ўзроўні вучэбных праграм	Праатакол № 7 ад 26.01.2011г.
Гісторыя айчыннай і сусветнай культуры	Кафедра этналогіі і фалькларыстыкі	Узгоднена на ўзроўні вучэбных праграм	Праатакол № 7 ад 26.01.2011г.
Мастацкая культура Беларусі	Кафедра этналогіі і фалькларыстыкі	Узгоднена на ўзроўні вучэбных праграм	Праатакол № 7 ад 26.01.2011г.

4.4. ГЛАСАРЫЙ

АБЕЛІСК (грэч. obeliskos, літар. невялікі ражон), гранёны, звычайна квадратны ў сячэнні каменны слуп, шырэішы ўнізе і пірамідальна завостраны ўверсе. Пашыраны від помнікаў і манументаў з часоў Стараж. Егіпта. Нярэдка А. ў выглядзе калон ставілі ў памяць аб значных грамадскіх падзеях. Форма А. выкарыстоўваецца ў мемарыялах (напр., шчыткіпілоны, уласна А.), у помніках на ўшанаванне памяці і ўвекавечванне гераічных подзвігаў сав. народа ў барацьбе супраць ням.фаш. захопнікаў.

АБРАМЛЕННЕ, упрыгожанне дзвярных, аконных праемаў, ніш і інш. архіт. элементаў фасадаў і інтэр'ераў будынкаў. Падкрэслівае гал. элементы кампазіцыі будынкаў, узмацняючы іх рытміку, кантраст з гладкай паверхняй сцен. У А. акон і дзвярэй драўляных збудаванняў пашыраны ліштвы, вушакі; у мураванай архітэктуры праёмы дэкарыраваны філёнгамі, сандрыкамі або архівольтамі арачных ці лучковых завяршэнняў. Дзвярныя праёмы часам рабілі ў выглядзе парталаў. Нішы завяршалі конхамі, аркамі.

АБРЫС (ням. AbriB), назва чарцяжа плана збудавання ў 17 — 1й палове 18 ст.; схематычная лінейная выява плана будынка без паказу канструкцый, таўшчынь сцен і інш. Даваў толькі агульнае ўяўленне пра схему планіроўкі збудавання, размяшчэнне дзвярных і аконных праёмаў. У 2й палове 18 ст. заменены архіт. праектам, дзе выкарыстоўваліся планы, фасады, разрэзы і інш., якія давалі нагляднае ўяўленне пра архітэктуру будынка.

АКНО, канструкцыйнамаст. элемент запаўнення праёма, што служыць для асвятлення, інсаляцыі, натуральнай вентыляцыі будынка. Асн. формы прамавугольныя, лучковыя, арачныя, складаныя. Найбольш архаічныя — адтуліна ў 2 сумежных вянках драўлянай сцяны і валаковае (зачынялася звонку драўлянай засаўкай — волакам). З 12-13 ст. у дамах феадалаў і заможных гараджан былі пашыраны вокны з вушакімі і зашклёнымі рамамі драўлянымі або алавынымі, пераплётамі, аздобленымі рознымі ліштвамі і аканіцамі. У 1618 ст. у вясковых дамах замест шкла нярэдка выкарыстоўвалі слюду, прамочаную алеем ці смоламі паперу, пергамент, палатно, якія часам размалёўвалі пад вітражы. У архітэктуры готыкі былі пашыраны вокны са спічастым завяршэннем, у архітэктуры рэнесансу, барока, класіцызму — прамавугольныя, лучковыя, арачныя, паўцыркульныя, падковападобныя, крыжовыя, у выглядзе разеткі або картуша, круглыя, авальныя і інш., якія аздабляліся філянговымі абрамленнямі, рустам, стылізаванымі порцікамі, завяршаліся франтонамі, сандрыкамі і інш.

АКРАТЭРЫЙ (ад грэч. akroterion вяршыня, франтон), скульптурны элемент архіт. дэкору у выглядзе стылізаваных лістоў аканта, пальмет, трыножнікаў, чалавечых фігур, валют, ваз, абеліскаў і інш. Выкарыстоўваўся для завяршэння вуглоў франтонаў, фланкіравання атыкаў, карнізаў, дахаў,

ліштваў. Узнік у антычнасці, у розныя эпохі набываў своеасаблівую трактоўку: квіятон (готыка), пальмета (рэнесанс), валюты, дынамічныя арнаментальныя кампазіцыі (барока), абеліскі, чалавечыя фігуры, грыфоны, ваенныя атрыбуты (класіцызм) і інш.

АКСАНАМЕТРЫЯ (грэч. ахоп вось + metreо вымяраю) у архітэтуры, рауналежная перспектыва, заснаваная на метадзе паралельных праекцый. Грунтуецца на 3 узаемна перпендыкулярных восях, кожная з якіх мае свой маштаб. Найчасцей выкарыстоўваюць суадносіны даўжынь восей 1:1:1 (ізаметрыя) і 0,5:1:1 (дыяметрыя). А. шырока выкарыстоўваецца ў архіт. праектах і чарцяжах існуючых будынкаў, комплексаў, ансамбляў для нагляднага паказу іх структуры, асабліва ў тым выпадку, калі генпланы, планы, фасады і разрэзы не даюць поўнага ўяўлення аб іх архіт. прасторавай арганізацыі. Нярэдка А. агульнага выгляду пабудоў сумяшчаецца з іх разрэзам, што ўдакладняе структуру ў цэлым.

АЛТАР (лац. altaria ад altus высокі), ахвярнік, а таксама найважнейшая частка хрысціянскага храма. Першапачаткова — месца для ахвярапрынашэнняў пад адкрытым небам у Стараж. Грэцыі і Рыме — асобныя збудаванні; у каталіцкіх храмах — дэкар. сценкі, аформленыя скульптурай, жывапісам, творамі дэкар. прыкладнага мастацтва, у праваслаўных — сталы ("прастолы") для выканання таінства. Звычайна А. ставіліся ў тарцовай (алтарнай) частцы храма або ў апсідзе. Акрамя гал. А., які завяршаў прастору гал. нефа і аддзяляўся ад яго іканастасам (у праваслаўных і некаторых уніяцкіх храмах) або алтарнай перагародкай (пераважна ў касцёлах), існавалі бакавыя А., што ставіліся ў бакавых апсідах ці капліцах, прыбудаваных да храма ці ўключаных у яго інтэр'ер, а таксама пры сценах гал. і бакавых нефаў.

АЛЬТАНКА, а л ь т а н а (італьян. altana), драўляная ці мураваная дэкар. пабудова каркаснай (слупавой) канструкцыі, для адпачынку, аховы ад сонца і ападкаў. Звычайна размяшчаецца ў маляўнічых кутках вадаёмаў, уздоўж дарог, у дварах жылых дамоў, школ, дзіцячых садоў, зялёных зонах кварталаў, мікрараёнаў і г. д. Найчасцей вырашаліся ў выглядзе ратонды ў пейзажных і рэгулярных парках стыляў барока і класіцызму. У мураваных А. стылю класіцызму выкарыстоўваліся шмат'ярусныя ордэрныя кампазіцыі.

АНАЛІЗ АРХІТЭКТУРНЫ, даследаванне аб'ектаў архітэтуры з мэтай выяўлення і ацэнкі іх функцыянальнатэхн., эканамічных, эстэтычных якасцей, вызначэння асобных архіт. стыляў, кірункаў і шляхоў развіцця архітэтуры ў цэлым. Праводзіцца аналіз: архітэтуры як грамадскай з'явы, буйных горадабудаўнічых, асобных будынкаў, збудаванняў, комплексаў і ансамбляў. Аналіз асобных будынкаў, збудаванняў, комплексаў праводзіцца з мэтай выяўлення іх горадаўтваральнай ролі ў структуры населенага пункта, узаемасувязі з навакольным асяроддзем, функцыян. арганізацыі прасторы, канструкцыйна-тэхнічнага і планіровачнага вырашэння, аб'ёмна-прасторавай

кампазіцыі, сродкаў архіт.маст. выразнасці і інш. Пры вывучэнні старадаўніх арх. помнікаў важна ўстанавіць аўтарства, аднесці да пэўнай арх. школы, кірунку, стылю.

АНСАМБЛЬ (ад франц. ensemble літар. разам, адразу), гарманічнае адзінства прасторавай кампазіцыі будынкаў, інж. збудаванняў, адкрытых прастораў, манум. жывапісу, скульптуры і зялёных насаджэнняў. Ансамблевасць забудовы дасягаецца цэласнасцю прасторавага вырашэння горадабудаўнічага комплексу, адзінствам маштаба, рытму і модуля збудаванняў, што фарміруюць А. Немалаважнае значэнне маюць натуральныя ўмовы мясцовасці (рэльеф, вадаёмы і інш.). У кампазіцыі А. адрозніваюць глыбіннапрастравую (восевую) будову перспектывы (уздоўж выцягнутай плошчы, вуліцы і інш.), замкнёную ці паўзамкнёную прастору, абмежаваную забудовай ці зялёнымі насаджэннямі (гарадскія і паркавыя плошчы, унутрыквартальныя прасторы і інш.), жывапісную (пераважна ў пейзажных парках і зялёных зонах). У стварэнні А. актыўна выкарыстоўваюцца сіметрыя, асіметрыя, маштаб, прапорцыі, кантраст, нюанс і інш. сродкі архіт. выразнасці. Для ўзмацнення эмацыянальнага ўздзеяння, больш глыбокага раскрыцця ідэйнавообразнай сутнасці А. ў яго кампазіцыю часта ўключаюць творы розных відаў мастацтва — выяўленчага, манументальнага, дэкаратыўнага і інш. **АНТАБА** (ад ням. Handhabe ручка, рукаятка), металічнае кальцо, якое прымацоўвалася да варот сядзіб, дзвярэй дамоў, дзверцаў шаф, куфраў і службыла ручкай. У брамах палацавазамкавых ансамбляў А. трымалі драўляны запор. Некаторыя па-мастацку аздобленыя А. маюць выгляд галавы льва з абручом у пашчы. Такія выявы рабілі не толькі з металу, але і з дрэва, каменю і тынку.

АНТАБЛЕМЕНТ (франц. enlèvement ад table стол, дошка), верхняя частка збудавання, якая падтрымліваецца калонамі, пілястрамі або завяршае сцяну; састаўны элемент класічнага архіт. ордэра. Падзяляецца на архітраў, фрыз і карніз. Бывае няпоўны А. без фрыза. Узнік на аснове драўлянага бэлечнага перакрыцця, у сваіх формах адлюстроўвае яго структуру. Сфарміраваўся ў класічных ордэрах манум. мураванай архітэктуры Стараж. Грэцыі і Рыма, дзе былі выпрацаваны яго прапорцыі. А. быў таксама адным з важнейшых элементаў паяруснага члянэння алтароў і іканастасаў.

АНФІЛАДА (франц. enfilade ад enfiler нанізваць на нітку), шэраг паслядоўна прылеглых адно да аднаго памяшканняў, дзвярныя праёмы якіх размешчаны на адной восі, таму пры адчыненым дзвярах ствараецца скразная перспектыва ўсіх інтэр'ераў, звязаных у адзіную архіт.пластычную сістэму. Анфіладная планіроўка ўзнікла ў Стараж. Егіпце. У яе аснове — прынцып стварэння пышна аздобленых інтэр'ераў з эфектам бясконцасці, глыбокай перспектывы архіт. прасторы. Анфіладная планіроўка выкарыстоўваецца ў буйных грамадзянскіх пабудовах, пераважна ў музейных і выставачных. А.

назваюць таксама шэраг прасторава раскрытых адна да адной плошчаў, якія ўтвараюць сістэму архіт. ансамбляў.

АПАРТАМЕНТЫ (ад франц. appartement кватэра), група жылых і дапаможных пакояў, звычайна на адным паверсе, вылучаных у адзін комплекс для пражывання пэўнай асобы. Пашырыліся ў 16 ст. ў палацах Францыі і Італіі, уключалі прыхожую, спальню, гардэроб, кабінет або будуар, парадную залу і інш. На Беларусі А. вядомы ў магнацкіх рэзідэнцыях 17-18 ст., у іх адасаблялася група жылых і парадных пакояў уладара палаца ад іншых памяшканняў. У 1920 ст. прынцып стварэння асобных А. выявіўся ў секцыйных, блакіраваных і інш. дамах.

АПСІДА, абсіда [ад грэч. hapsis (hapsidos) скляпенне], канструкцыйна самастойная частка культавай пабудовы; квадратны, прамавугольны, шматвугольны, паўкруглы ў плане выступ будынка, які замыкае прастору нефа або трансепта. Функцыянальная роля А.— размяшчэнне ў ёй алтара, кліру, месцаў для вышэйшых духоўных і свецкіх асоб, культавых рэліквій і г. д. У каталіцкіх храмах дапаўнялася прэсбітэрыем. А. ўпершыню паявіліся ў старажытнарымскіх базіліках, адкуль перайшлі ў хрысціянскія храмы.

АРГАНІЧНАЯ АРХІТЭКТУРА, творчы кірунак у архітэктуры, у аснове якога ляжыць прынцып падпарадкавання формы архіт. твора яго зместу. Узнікла ў 1й палове 20 ст. як рэакцыя супраць акадэмізму, рацыяналізму і эклектыкі канца 19 — пач. 20 ст. Ідэі А. а. закладзены ў 1890я г. амерыканскім арх. Л. Салівенам, развіты ў тэорыі і практыцы будва яго вучнем Ф. Л. Райтам. Канцэпцыі А. а. зыходзяць з цеснай сувязі архітэктуры з прыродай, грунтуюцца на бесперапыннасці архіт. прасторы, на праектаванні "з сярэдзіны — да навакольнага асяроддзя", на рацыянальным выкарыстанні якасцей будаўнічых матэрыялаў, увядзенні элементаў нар. творчасці; сама функцыя будынка не абмяжоўвалася тэхналагічным і фізіялагічным фактарамі, а ўключала і эстэтычны, таму архіт. твор уяўляў сабой цэласны арганізм. Найбольш пашырылася ў 1930-1950я г. (асабнякі, вілы і інш.). З прычыны арыентацыі на будва па індывідуальных праектах, адмаўлення ад стандартызацыі і індустрыялізацыі А. а. не зрабіла значнага ўплыву на развіццё сучаснай архітэктуры, аднак пад яе ўздзеяннем у шэрагу краін вырасла цікавасць да мясцовых архіт. традыцый і нар. дойлідства.

АРКА (ад лац. arcus дуга, выгін), крывалінейнае перакрыцце праёма ў сцяне ці прасторы паміж 2 апорамі — слупамі, калонамі, пілонамі і г. д. Выконваецца з каменю, цэглы, жалезабетону, металу, дрэва. Па форме адрозніваюць А. паўкруглыя, ці паўцыркульныя (найбольш пашыраны від), спічастыя (характэрны для архітэктуры готыкі), падковападобныя (пашыраны ў архітэктуры арабскіх краін), кілепадобныя (у выглядзе какошніка), шматлопасцевыя, паўзучыя (з апорамі на рознай вышыні) і інш. Бываюць А. дэкаратыўныя (несапраўдныя А. з цэглы, тынку або стука, якія аздабляюць паверхню сцяны) і канструкцыйныя. Упершыню А. (каменныя)

з'явіліся ў архітэктуры Стараж. Усходу. Атрымалі пашырэнне ў архітэктуры антычнага Рыма і сталі найважнейшымі архіт.канструкцыйнымі і дэкар. элементамі ў архітэктуры рэнесансу, барока, класіцызму. У сучасным будве А. выкарыстоўваюцца як нясучыя элементы пакрыцця будынкаў пралётных збудаванняў, мастоў, пуцэпранодаў. Крацістыя арачныя канструкцыі з металу ці дрэва наз. арачнымі фермамі.

АРКА ТРЫУМФАЛЬНАЯ, т р ы у м ф а л ь н ы я в а р о т ы , часовае або пастаяннае афармленне праезда ці ўрачыстае збудаванне ў гонар ваенных перамог і знамянальных падзей. Маюць 1 і 3 пралётныя манум. арачныя пралёты, перакрытыя паўцыліндрычнымі скляпеннямі, насычаны архіт.пластычны дэкор, завяршаюцца антаблемамі і атыкамі, аздабляюцца статуямі, рэльефамі, памятнымі надпісамі і г. д. Узніклі ў Стараж. Рыме для цырымоніі ўезду пераможцаў. У Расіі А. т. будавалі ў гонар ваенных перамог, на Беларусі часовыя драўляныя А. т. будавалі ў 18 — пач. 19 ст. магнатамі для святочных урачыстасцей. **АРКАДА** (франц. arcade), шэраг аднолькавых па велічыні і абрысах арак, якія апіраюцца на слупы або калоны і ствараюць разам з імі рытмічны паслядоўны рад. Бываюць канструкцыйныя (успрымаюць нагрузку верхніх частак будынкаў і збудаванняў) і дэкаратыўныя (стаяць асобна або ўтвараюць "сляпыя" аркады). А. з'явіліся ў архітэктуры Стараж. Рыма. Пашырыліся з 16 ст. ў архітэктуры рэнесансу, барока, класіцызму ў адкрытых галерэях гандл. радоў, палацаў, гасп. пабудоў, а таксама як дэкар. элемент — аркатура. **АРКАТУРА** (ням. Arkatur), рытмічны рад дэкар. несапраўдных арак на фасадах будынкаў або на сценах ўнутры памяшканняў. Звычайна выконвае ролю фрыза, зрэдку дапоўненага кансолямі, паўкалонкамі, лапаткамі. Узнікла ў раманскай архітэктуры (10-13 ст.).

АРНАМЕНТ (ад лац. ornamentum упрыгожанне), узор з рытмічна ўпарадкаваных элементаў для аздаблення архіт. збудаванняў. А. выяўляе архітэктоніку збудаванняў, падкрэслівае асобныя члянэнні, вылучае галоўныя, найбольш значныя ў кампазіцыі часткі, важныя канструкцыйныя элементы і архіт. дэталі, узмацняе рытм будынкаў, стварае кантраст і нюанс; цесна звязаны з канструкцыяй, якая дэкарыруецца, матэрыялам, формай, колерам, фактурай. У мураванай архітэктуры А. часцей геаметрычны; выкарыстоўваецца таксама раслінны, зааморфны, антрапаморфны. У драўляным дойлідстве А. ствараецца пераважна скразной, краявой і глухой разьбой, выкарыстоўваецца ў аздабленні ліштваў, фрызаў, карнізаў, шчытоў, верандаў, варот і інш. Найбольш важныя элементы А. часам вылучаюць яркімі колерамі. Традыцыйныя элементы А. творча выкарыстоўваюцца ў апрацоўцы фасадаў і інтэр'ераў грамадскіх будынкаў.

АРХЕАЛОПЯ АРХІТЭКТУРЫ (грэч. archaios старажытны + logos слова, вучэнне), галіна археалогіі, якая вывучае рэшткі загінуўшых або значна пераробленых помнікаў архітэктуры і на аснове атрыманых звестак

аднаўляе планы і па магчымасці рэканструюе фасады і асн. аб'ёмы помнікаў у цэлым. У канцы 18 — пач. 19 ст. манументальную архітэктурную вывучалі гісторыкі, архітэктары і мастацтвазнаўцы, археал. даследаванні мелі дапаможны характар. Навуковыя археал. даследаванні архіт. помнікаў пачаліся ў 1820-1840-я гады ў Зах. Еўропе, у канцы 19 — пач. 20 ст. — у Расіі. У 1930-1940-я гады вылучылася ў самастойную галіну археалогіі. У пасляваен. гады распрацавана метадыка археал. вывучэння архіт. помнікаў, праводзіцца іх сумеснае даследаванне археолагамі, архітэктарамі-рэстаўратарамі, гісторыкамі архітэктурны і мастацтвазнаўцамі. Вучоныя звяртаюць вял. ўвагу на вывучэнне буд. матэрыялаў і іншых археал. знаходак, якія дазваляюць дакладна вызначыць час асн. перабудоў помніка. На Беларусі першыя археал. даследаванні архіт. помніка праведзены ў канцы 18 ст., калі ў Полацку невядомы даследчык раскапаў падмуркі храматыконха Бельчыцкага Барысаглебскага манастыра 12 ст.

АРХІВОЛЬТ (італьян. archivolto ад лац. arcus volutus абрамляльная дуга), архіт. дэкар. элемент аздаблення арачнага праёма. Вылучае контур аркі з плоскасці сцяны. Выконваецца з клінавых камянёў, тынку, стука. Мае прафіляваную з выкарыстаннем розных па малюнку абломаў архітэктурных або арнаментаваную разьбой, рустам, лепкай паверхню. А., які самастойна выступае на плоскасці сцяны і не звязаны з праёмам, называецца "сляпой" аркай. А. паявіліся з развіццём арачных канструкцый у Стараж. Рыме і Візантыі.

АРХІТРАЎ (ад грэч. archi старэйшы, галоўны + лац. trabs бэлька), бэлька, якая апіраецца на капіталі калон і пілястраў, слупы, інш. апоры і нясе фрыз і карніз; ніжняя частка антаблемента. Узнік з фарміраваннем стоечнабэлечнай канструкцыі ў архітэктурны Стараж. Грэцыі; выконваў ролю канструкцыйнага нясучага элемента, на які клаліся бэлькі перакрыцця. З развіццём антычнай ордэрнай сістэмы паявіліся розныя варыянты А.: у выглядзе гладкай бэлькі ў дарычным і тасканскім, з 3 невял. гарызантальнымі ўступамі (фасцыямі) у іанічным і карынфскім ордэрах.

АРХІТЭКТОНІКА (ад грэч. architektonike будаўнічае мастацтва), мастацкае выяўленне заканамернасцей будовы, уласцівых канструкцыйнай сістэме будынка. Выяўляецца праз узаемасувязь і ўзаемаразмяшчэнне несучых і нясёных частак, рытмічным строём форм, які робіць нагляднымі напружанні канструкцыі, часткова прапарцыямі, колерам і інш. Выяўляецца ў суразмернасці, супадпарадкаванасці, прапарцыянальнасці, маштабнасці, рытмічнасці ўсіх элементаў будынкаў і збудаванняў. Садзейнічае цэласнаму эстэтычнаму ўспрыняццю архіт. твора, у якім арганічна спалучаюцца яго лагічная функцыянальнаканструкцыйная аснова, кампазіцыя, архіт. дэкор. і інш. Метады выяўлення тэктанічнасці архіт. маст. формы залежаць ад маст. традыцый, будаўнічай тэхнікі, матэрыялаў і канструкцый. Адпаведнасць архіт. маст. формы яе матэрыяльнаканструкцыйнай аснове выяўляецца

непасрэдна праз вылучэнне канструкцый як асн. формаўтваральных элементаў архітэктурны або апасродкавана, калі канструкцыйная аснова будынка перадаецца архіт.маст. сродкамі, гал. чынам члянэннямі, архіт. элементамі і дэталямі. Кожны архіт. стыль надае своеасаблівасць А. той ці інш. эпохі. У антычнай архітэктурны Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма найбольш дасканалай і гарманічнай была А. класічнага ордэра, заснаванага на маст. перапрацоўцы стоечнабэлечнай сістэмы. У архітэктурны готыкі і рэнесансу маст. выразнасць будынкаў грунтавалася на А. арачных канструкцый. У архітэктурны барока найчасцей А. засноўвалася на апасродкаваным выяўленні з дапамогай сістэмы ордэрных элементаў дэкору напружанага стану канструкцый, дынамікі архітэктурны. У архітэктурны класіцызму А. базіравалася на выразных гарманічных прапорцыях, сіметрыі, ураўнаважанасці аб'ёмаў, выкарыстанні класічных ордэрных кампазіцый. У шэрагу пабудоў 19 — пач. 20 ст. адбыўся адыход ад прынцыпаў А., у выніку чаго архітэктурна страціла цэласнае маст. аблічча. У 1950я г. адбылося вяртанне да прыёмаў А. класікі. З 1960х г. галоўным у А. стала максімальнае выяўленне ў маст. форме функцыянальна — канструкцыйнай асновы архітэктурны. Архітэктанічная дасканаласць уласціва нар. драўлянаму дойлідству, у якім на працягу шматвяковага развіцця архіт. форма і яе функцыянальнаканструкцыйны змест знаходзіліся ў непарушным адзінстве.

АСАБНЯК, добраўпарадкаваны гарадскі дом, разлічаны на пражыванне сям'і заможнага ўласніка (шляхціца, купца). А. пашырыліся на Беларусі ў 1819 ст. Займалі невял. ўчастак з садам і ставіліся ў агульным радзе забудовы, з мінімальнай колькасцю гасп. пабудоў. У канцы 18 — пач. 19 ст. па архіт. планіровачнай структуры блізкія да сядзібных дамоў. А. вызначаліся лаканізмам у вырашэнні планаў і фасадаў. Планы пераважна бчасткавыя з вылучанай у цэнтры залай і анфіладай меншых памяшканняў. Побач з анфіладнай у 1й пал. 19 ст. паявілася і калідорная сістэма. У аздабленне фасадаў часам уваходзіў порцік, геаметрычны дашчаны дэкор на франтоне. У канструкцыі дамоў выкарыстоўвалі дрэва і цэглу, драўляныя дэталі (калоны, франтон, сцены фасадаў) атынкаўвалі. Спалучэнне цэгля і дрэва ў будве А. абумовіла паяўленне сплаву стылявых асаблівасцей класіцызму і нар. дойлідства. У 1й палст. частка А. па сваіх габарытах і развітых элементах архіт.маст. выразнасці набліжалася да невял. палацаў. У сярэдзіне 19 — пач. 20 ст. пашырылася тыповае праектаванне, паявіліся новыя тыпы будынкаў, блізкія абліччам да А., якія цалкам адпавядалі ідэі ансамблевай забудовы цэнтраў гарадоў (дамы губернатараў і інш. прадстаўнікоў дзярж. улады). У 2й пал. 19 — пач. 20 ст. паявіліся А. з элементамі эклектыкі, але ў цэлым архітэктурна А. развівалася пад уплывам нар. дойлідства. У іх стварэнні архітэктары і майстрыбудаўнікі зыходзілі з асаблівасцей побыту, мясцовых умоў і нацыянальных традыцый.

АСИМЕТРЫЯ (ад грэч. *asymmetria* несуразмернасць), мастацкі прыём, пры якім адзінства архіт. кампазіцыі ствараецца не тоеснасцю частак і іх размяшчэння (як пры сіметрыі), а зрокавай раўнавагай розных паводле маштабу і формы элементаў. А. ўзмацняе дынаміку кампазіцыі будынка або ансамбля, дае магчымасць расчляніць яе на асобныя функцыянальныя часткі.

АСЯРОДДЗЕ АРХІТЭКТУРНАЕ, частка інтэграванага асяроддзя жыццядзейнасці грамадства, якая ствараецца ў выніку архіт. практыкі людзей для забеспячэння іх жыццёвых працэсаў і функцый. Уключае будынкі, збудаванні, архіт. комплексы, ансамблі, зялёныя насаджэнні, элементы добраўпарадкавання і інш. А. а. ўзаемадзейнічае з інш. асяроддзямі: прадметнапрасторавым, натуральна-прыродным, сацыяльнаэканамічным, сацыяльнакультурным, адносіны з якімі маюць характар перапляцення і ўзаемаўплыву, дэтэрмінацыі, структурна-іерархічнай падпарадкаванасці. Як і інш. асяроддзі, падпарадкоўваецца агульным заканамернасцям развіцця грамадства, уздзейнічае на яго і само падвяргаецца мэтанакіраванаму пераўтварэнню ў працэсе дзейнасці людзей. Фарміруецца пад непасрэдным уплывам этнічных і прыроднакліматых асаблівасцей кантынентаў, краін, рэгіёнаў. Як вынік архіт. маст. творчасці чалавека А. а. пастаянна развіваецца, арганічна звязана з мінулым, сучаснасцю і накіравана ў будучыню.

АТЫК (ад грэч. *attikos* атычны), сценка над карнізам, якая завяршае будынак, у выглядзе балюстрады або раскрапаванай лапаткамі і пілястрамі глухой муроўкі з шчытамі, зубчыкамі і інш. Мае дэкар. значэнне як элемент кампазіцыі будынка. Узнік у архітэктурцы Стараж. Грэцыі і Рыма ў выглядзе высокай сценкі, аформленай барэльефамі або надпісамі. Абмежавана выкарыстоўваўся ў архітэктурцы готыкі, найб. шырока — у архітэктурцы Адраджэння, барока і класіцызму. Асн. разнавіднасці А.: суцэльны, балюстрадны і аркадны, грабеньчаты (складаецца з цокальнага фрыза і завяршальнага зубчатага грэбня), шчытавы (утвораны шэрагам шчытоў). А. называецца таксама нізкі верхні паверх над карнізам, які адрозніваецца ад ніжніх больш сціплым аздабленнем і ссунуты ад плоскасці гал. фасада.

БАЗІЛІКА (ад грэч. *basilike* - царскі дом), тып антычнага, потым сярэдневяковага будынка, прамавугольнага ў плане, падзеленага ўздоўж радамі калон на некалькі (звычайна 3 ці 5) частак, т. зв. караблёў, ці нефаў. Сярэдні неф звычайна завершаны апсдай; ён бывае вышэйшы і шырэйшы за бакавыя. Уваход звычайна праз нартэкс. Асвятленне натуральнае. Паводле аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі культавыя базілікальныя збудаванні былі: 1нефавыя (бязвежавыя, 1 і 2вежавыя), 3нефавыя і крыжовакупальныя (бязвежавыя і 2вежавыя).

БАЛКОН (італьян. *balcone* ад позналац. *balcus* бэлька), агароджаная (кратамі, балюстрадай, парапетам) пляцоўка на кансольных бэльках, якая выступае з сцяны, або пліта (пераважна жалезабетонная) на фасадзе ці ў інтэр'еры (у грамадскіх ці вытв. памяшканнях, жылых будынках і інш.). Б. як

элемент збудавання ўзнік на Усходзе. У Еўропе з'явіўся ў сярэднія вякі ў абарончым (машыкулі) і культавым (амбон) дойлідстве. У архітэктуры Адраджэння і барока Б. — важны элемент рытмікапластычнай арганізацыі сцяны.

БАЛЮСТРАДА (франц. balustrade), невысокая агароджа лесвіц, тэрас, балконаў, галерэй, парапетаў і інш., якая складаецца з шэрагу фігурных слупкоў (балясаў), злучаных зверху гарызантальнай бэлькай або поручнямі. Бывае скразная і "сляпая" (злучана з сценкай). Найбольш пашырана ў пабудовах стыляў рэнэсансу, барока, класіцызму.

БАЛЯСЫ, б а л я с і н ы, невысокія фігурныя слупкі, якія падтрымліваюць поручні агароджы балкона, лесвіцы, парапета і інш.; элемент балюстрады. Робяцца з дрэва, бетону, металу. Бываюць плоскія (звычайна драўляныя), круглыя ці гранёныя ў сячэнні. Складаюцца з базы, ствала грушападобнай, прызматычнай, вазона або келіхападобнай формы, нярэдка завяршаюцца плінтам.

БАРАБАН, цыліндрычная або шматгранная (звычайна васьмерыковая) верхняя частка будынка, якая апіраецца на сцены, слупы, падпружныя аркі, ветразі і завяршаецца купалам або шатром. Бываюць светлавыя (з аконнымі праёмамі, паляпшаюць асветленасць будынка) і глухія (без праёмаў). З'яўляюцца важным элементом кампазіцыі культавых збудаванняў, надаюць ім дынамічнасць, маляўнічы сілуэт. Найбольш пашыраны ў хрысціянскім культавым дойлідстве. Узнікненне Б. звязана з развіццём купальных канструкцый перакрыцця ў Стараж. Рыме. У Зах. Еўропе асабліва пашыраны ў архітэктуры Адраджэння, барока і класіцызму.

БАРОКА (ад італьян. barocco, літар. вычварны, дзіўны), вызначальны стыль у еўрапейскім мастацтве канца 16 — сярэдзіны 18 ст. Узнік на аснове традыцый позняга Адраджэння. Першапачатковы этап развіцця Б. звязаны з узмацненнем феадальнакаталіцкай рэакцыі ў Зах. Еўропе і прапагандай ідэй контррэфармацыі. Стыль Б. нёс больш рознабаковае і дыялектычна супярэчлівае светаўспрыманне ў параўнанні з рэнэсансавым. Эстэтыка Б. заснавана на проціпастаўленні ідэальнага і пачуццёвага ў чалавеку, яго волі і розуму з ірацыянальнасцю быцця. Таму мастацтва Б. вызначаецца эмацыянальным і інтэлектуальным напружаннем, складанасцю выяўленчых сродкаў, імкненнем да сінтэтычнасці жанраў. Яму ўласцівы драматызм, патэтыка, павышаная экзальтацыя. Маст. прынцыпы Б. — дынамічнасць кампазіцыі, кантрасты маштабаў, рытмаў, матэрыялаў і фактур, святлоценявыя і колеравыя эфекты, крывалінейнасць абрысаў, імкненне стварыць ілюзію бязмежнай прасторы. Зарадзілася Б. ў 2й палове 16 ст. ў Італіі, найвышэйшага росквіту дасягнула ў Рыме ў сярэдзіне 17 ст. Своеасабліваю трактоўку набыло ў 17-18 ст. у краінах Зах. Еўропы, Лацінскай Амерыкі і інш. У канцы 18 ст. ў мураванае дойлідства паступова ўкараняліся прынцыпы класіцызму, што прывяло да стварэння шматлікіх

помнікаў, якія спалучалі элементы двух стыляў. Развіццё нацыянальнай разнавіднасці бел. Б. прайшло 3 перыяды: ранняе (канец 16 — 1я палова 17 ст.), сталае (2-я палова 17 ст. — 1730-я г.) і позняе (1730-1780я г., т. зв. віленскае барока).

БАРЭЛЬЕФ (ад франц. basrelief, літар. нізкі рэльеф), від скульптуры, рэльефу, у якім выявы выступаюць над плоскасцю фону не больш чым на палавіну свайго аб'ёму. Выяўленчыя і арнаментальныя Б. — распаўсюджаны від упрыгожвання архіт. збудаванняў і дэкар. вырабаў. Барэльефныя выявы часта змяшчаюць на пастаментах помнікаў, на стэлах, мемар. дошках, медалях, гермах; часам ў спалучэнні з гарэльефам.

БАСКЕТ (франц. bosquet ад італьян. boschetto лясок, гаёк), пасаджаная ў дэкар. мэтах густая група дрэў або кустоў, падстрыжаных у выглядзе высокіх роўных сценак (шпалер). Пашыраны ў еўрапейскім садовапарковым мастацтве 16-18 ст. Утвораныя пасадкамі квадратныя або прамавугольныя прасторы Б. наз. "кабінетамі", "гасцінымі", "зялёнымі заламі". Унутры Б. лаўкі, сцежка акаймоўвала газонны або кветкавы партэр, часам з вадаёмам, скульптурай, лабірынтам з падстрыжаных нізкіх кустоў. У цэнтры Б. звычайна размяшчаліся клумбы.

БЕЛЬВЕДЭР (ад італьян. belvedere, літар. прыгожы від), 1) надбудова, якая ўпрыгожвае будынак; круглая, авальная, шматгранная ў плане з зашклёнымі ці адкрытымі праёмамі, завершаная купалам, або невял. збудаванне такога тыпу ў парку на ўзвышшы, адкуль адкрываецца прыгожы далягляд. 2) Назва, што замацавалася за некаторымі палацавымі збудаваннямі, якія знаходзяцца ў прыгожым прыродным асяроддзі (палацы ў Ватыкане, Вене, Празе, Варшаве).

БІФОРЫУМ, двухчасткавае аркаднае акно або арачны праём. Характэрны для архітэктуры раманскага і гатычнага стыляў. Пашырыліся ў 13 ст. ў краінах паўд. і Зах. Еўропы. Часта аздабляліся архівольтамі і каляровымі вітражамі.

БРАМА, збудаванне, найчасцей яруснай кампазіцыі, з каменю ці дрэва, з гал. уваходам ці праездам у замак, горад, сядзібу ці іншы замкнёны комплекс пабудоў (гасціны двор і інш.). Звычайна была звязана з абарончымі сценамі або агароджай гарадоў, замкаў і асобных комплексаў. Пашыраны ў еўрапейскай архітэктуры ў 14-17 ст. Першапачаткова мелі абарончы характар, з 16 ст. набылі складаныя дэкар. формы і багатае вонкавае аздабленне ў архітэктуры рэнесансу і барока, ператварыліся ў парадныя ўезды з пышной дэкар. апрацоўкай. Своеасаблівы тып Б. — арка трыумфальная. Б. маглі быць самастойнымі архіт. збудаваннямі ці спалучацца з баявымі вежамі, званіцамі, надбрамнымі цэрквамі. У 16 ст. мелі абарончыя прыстасаванні: падымальныя масты, каваныя рашоткі (герсы), вежы з байніцамі; абарончыя памяшканні, таможня, кардэгарду, капліцу і інш. У 17-18 ст. Б. страцілі абарончыя функцыі, іх архітэктура набыла рысы

стылю барока. Багата аздабляліся ордэрнай пластыкай, геральдычнымі знакамі, мелі завяршэнне ў выглядзе дэкар. вежы, накіраванага фронтона з валютамі ці атыка. У бел. нар. доўлідстве будаваліся ў 13 ярусы. Асаблівы тып Б. — брамазваніца (або царква) у манастырах і пры цэрквах.

БУЛЬВАР (франц. boulevard), шырокая, абсаджаная дрэвамі алея ўздоўж вуліцы, набярэжнай ракі, возера і інш. Мае выгляд лінейнага саду ці парку. Б. ствараюцца пераважна ўздоўж восі вуліц, выкарыстоўваюцца для пешаходнага руху, прагулак, кароткачасовага адпачынку. Паводле формы бываюць кальцавыя (узнікалі пры рэканструкцыі гіст. гарадоў на месцы знесеных крапасных умацаванняў) і лінейнай (размяшчаюцца ўздоўж гал. гарадскіх вуліц, умацняючы іх параднасць).

ВАЛЬМА (ням. Walm), тарцовы схіл 4схільнага даху. Утвараецца дыяганальнымі сохамі або кроквамі, якія злучаюць тарэц вільчаковай кладкі (вільчаковага бруса) з вугламі сцен будынка. Пакрыцці з В. выкарыстоўваліся ў нар. жыллі, гасп. пабудовах, некаторых манум. збудаваннях. В., якія не даходзяць да нізу або верху даху (усечаныя нізкія шчыты над прычолкам або дымнікі ў верхняй частцы В.), называюцца паўвальмамі.

ВАЛЮТА (італьян. voluta завіток, спіраль), архітэктурны матыў у форме спіралепадобнага завітка з кружком ("вочкам") у цэнтры; састаўная частка іанічнай капітэлі. Уваходзіць і ў кампазіцыю карынфскай і кампазітнай капітэлей. У асобных выпадках форму В. маюць архіт. дэталі, якія служаць для сувязі частак будынка, а таксама кансолі карнізаў, упрыгожанні парталаў, дзвярэй, акон.

ВАСЬМЯРЫК, у архітэктурны васьмівугольны ў плане будынак або яго частка. Форма В. пашырана ў архітэктурны Візантыі, у паўд. славян (Балгарыя), Арменіі, Грузіі і інш. У Зах. Еўропе вядомы ў раманскай архітэктурны, готыцы, найбольш пашырана ў стылях рэнесансу, барока і класіцызму. В. ў завяршэнні культавых пабудоў вядомы ў стараж.рус. доўлідстве і звязаны з уплывам візантыйскай архітэктурны. На Беларусі ў 1618 ст. у форме В. будавалі некаторыя вежы гарадскіх умацаванняў, замкаў і палацаў, ратуш, а таксама культавыя будынкі, вежы манастыроў і кляштароў.

ВЕЖА, збудаванне са значнай перавагай вышыні над стараной ці дыяметрам асновы. Існуюць квадратныя, прамавугольныя, шматгранныя, круглыя і інш., пастаяннага або пераменнага сячэння, ярусныя. Завяршаюцца 2схільнымі, вальмавымі дахамі, шатрамі, купаламі, спічкамі і інш. Будуецца з дрэва, цэглы, каменю, металу, жалезабетону. Узніклі ў старажытнасці як абарончыя і сігнальныя збудаванні, паступова сталі важным элементам архіт. кампазіцыі. Мелі функцыянальнае ці дэкар. прызначэнне, выкарыстоўваліся ў палацавазамкавым і паркавым, грамадзянскім і культавым будве (В. ратуш, сабораў, палацаў і інш.).

ВЕРАНДА (англ. veranda ад інд.), лёгкая прыбудова да дома з боку ўваходных дзвярэй. Ніжняя частка каркаса А. ашальяваная ці мураваная, верхняя — зашклёная. Дэкар. выгляд В. ствараецца адмысловым малюнкам фігурных аконных рам, разьбой, расфарбоўкай.

ВЕРТЫКАЛЬНАЯ ПЛАНІРОЎКА гарадскіх тэрыторый, пераўтварэнне натуральнага рэльефу мясцовасці ў адпаведнасці з патрабаваннямі планіроўкі і забудовы горада. Накіравана на забеспячэнне пляцовак, прыдатных для будва гарадскіх аб'ектаў, стварэнне ўмоў для размяшчэння будынкаў і збудаванняў, пракладкі вуліц, праездаў, падземных і інш. камунікацый, адводу паверхневых водаў. Распрацоўваецца з улікам функцыянальнага заніравання тэрыторый, планіровачнай структуры, зручнага размяшчэння будынкаў і архіт.прасторавых кампазіцый. Ажыццяўляецца пры неабходнасці стварыць штучны рэльеф мясцовасці, узбагаціць яе ландшафт і гэтым забяспечыць магчымасць стварэння своеасаблівай прасторавай кампазіцыі забудовы і навакольнай тэрыторыі. Пры праектаванні і будве жылых комплексаў для ўзвядзення будынкаў на тэрыторыі з вял. нахілам выкарыстоўваюць метады тэрасавання, пры якім жылыя дамы арганічна ўпісваюцца ў рэльеф і адначасова фарміруюцца гарызантальныя пляцоўкі для гасп. патрэб, гульняў дзяцей, адпачынку.

ВІЛЕНСКАЕ БАРОКА, умоўная назва маст. сістэмы позняга барока ў манум. культавай архітэктуры Беларусі. Архіт. помнікі В. б. вызначаюцца пластычнасцю аб'ёмаў, маляўнічасцю сілуэта, утворанага стромкімі шмат'яруснымі скразнымі ажурнымі вежамі, фігурнымі атыкавымі франтонамі, якія надаюць гал. фасаду прасторавую структуру. Важную ролю ў стварэнні своеасаблівай школы В. б. адыграла творчасць арх. І. К. Глаўбіца.

ГАНДЛЁВАЯ ПЛОШЧА, адна з гал. плошчаў стараж. горада ці мястэчка, на якой вёўся гандаль і адбываліся кірмашы. Узніклі і фарміраваліся з развіццём гарадскіх паселішчаў як цэнтраў рамяства і гандлю. Звычайна Г. п. размяшчаліся ў гіст. цэнтры горада, часам — каля прыстані ці каля замка. Г. п. з'яўлялася кампазіцыйным цэнтрам сялібнай тэрыторыі гарадоў і мястэчак. Мела прамавугольны, радзей трохвугольны і шматгранны план, ад яе ў радыяльных напрамках адыходзілі вуліцы, што вялі да гарадскіх брам. У цэнтры плошчы гарадоў, якія мелі магдэбургскае права, размяшчаліся ратушы, нярэдка аб'яднаныя з гандлёвымі радамі, гасціныя двары, у мястэчках — крамы. Перыферычныя часткі займалі культавыя будынкі, корчмы і аўстэрыі, важніцы, каморы, жылыя дамы рамеснікаў і гандляроў. У некаторых гарадах і мястэчках, спланаваных па падоўжнавосевай сістэме, Г. п. арганізаваліся ў цэнтр. частцы гал. вуліцы.

ГАНДЛЁВЫЯ РАДЫ, гандлёвыя збудаванні, якія складаліся з шэрагу крам (гандлёвых ячэек), злучаных у суцэльны корпус. У Зах. Еўропе Г. р. пашыраны з часоў сталага сярэднявечча. У Расіі характэрны архітэктуры стылю класіцызму. На Беларусі вядомы з 16 ст. Будаваліся з цэгля і дрэва

пераважна на гандл. плошчах гарадоў і мястэчак. Узніклі ў выніку злучэння асобных крам з ушчыльненнем забудовы рыначных плошчаў: у гарадах, якія мелі магдэбургскае права, нярэдка прыбудоўваліся да ратушы. У буйных гарадах і мястэчках былі пашыраны характэрныя для архітэктуры барока замкнёныя (з праездамі) Г. р., якія ўтваралі ў цэнтры прамавугольную ці квадратную ў плане гандл. плошчу з арыентацыяй крам на плошчу і абапал яе. Варыянтам замкнёных былі Ппадобныя Г. р., што ўтвараліся ў выніку ўключэння ў адзін з бакоў забудовы ратушы або раскрыцця гандлёвай плошчы па асн. горадаўтваральнай восі. У архітэктуры стылю класіцызму (2я палова 1819 ст.) сфарміраваліся 1радныя пагонныя Г. р., размешчаныя ў цэнтры плошчы, з 2-баковай арыентацыяй крам. Існавалі таксама Тпадобныя і 2радныя Г. р., якія ўтваралі гандлёвую вуліцу, і Г. р. з шэрагам асобных карпусоў. Яны ўключалі складскія памяшканні і каморы, звычайна размешчаныя ў цэнтр. і вуглавых частках. Кожная крама мела самастойны ўваход. Вялікія Г. р., якія акрамя гандлёвых і складскіх уключалі адм.грамадскія памяшканні і пабудовы, наз. гасцінымі дварамі.

ГАРЭЛЬЕФ (франц. *hautrelief* ад *haut* высокі + *relief* рэльеф, выпукласць), від скульптуры, рэльефу, у якім выявы выступаюць над плоскасцю фону больш чым на палавіну свайго аб'ёму, часам толькі асобнымі дэталямі дакранаюцца да яго. Вядомы са стараж. часоў. Выкарыстоўваецца ў манум.дэкар. мастацтве, надмагіллях, афармленні інтэр'ераў і экстэр'ераў грамадскіх, жылых і культавых будынкаў, мемар. дошках. Можна спалучацца з барэльефам.

ГАСЦІНЫ ДВОР, комплекс збудаванняў, дзе захоўваліся тавары, часова пражывалі і гандлявалі купцы. Уключаў гандлёвыя, складскія будынкi і жылыя памяшканні гасцінічнага тыпу. У Зах. Еўропе вядомы з 14 ст., у Расіі ў 1617 ст. Г. д. — прамавугольныя ў плане плошчы, абнесеныя мураванымі ці драўлянымі сценамі з вежамі і праязнымі варотамі. Па ўнутраным перыметры да сцен прыбудоўваліся гандлёвыя і складскія памяшканні (звычайна 2павярховыя), аб'яднаныя адкрытымі галерэямі. У 1819 ст. рускія Г. д. страцілі крапасны характар, мелі планіроўку ў выглядзе замкнёнага прамавугольніка з адкрытымі на вуліцу аркадамі і каланадамі.

ГЕНЕРАЛЬНЫ ПЛАН р а звіцця горада, навукова абгрунтаваны план, які вызначае перспектывы развіцця горада (у дачыненні да старога горада — яго рэканструкцыю і далейшае развіццё), гарадскога пасёлка і паэтапнае іх фарміраванне з улікам сацыяльных, эканам., тэхн. і эстэтычных патрабаванняў. Складаецца на аснове перспектывуных планаў развіцця нар. гаспадаркі, ушчвае і культ.гіст. значэнне населенага месца. Распрацоўваецца на аснове задач горадабудаўніцтва на 20 гадоў з вылучэннем 1й чаргі будва на бліжэйшую пяцігодку. Распрацоўка Г. п.— адзіны працэс комплекснага вырашэння праблем функцыянальнага выкарыстання тэрыторыі, фарміравання планіровачнай структуры, кампазіцыйнапрасторавай забудовы

горада (гарадскога пасёлка), развіцця іх дэмаграфічнага патэнцыялу і росту жыллёвага забеспячэння насельніцтва, удасканалення сістэмы месцаў прыкладання працы, развіцця сеткі гарадскіх цэнтраў і ўстаноў культ.быт. абслугоўвання, сістэм азелянення і месцаў адпачынку, транспартнага абслугоўвання, аховы прыроды і гігіены.

ГОТЫКА, г а т ы ч н ы стыль (італьян. gotico, літар. гоцкі ад назвы герм. племя готаў), мастацкі стыль, пашыраны ў краінах Зах., Цэнтр., часткова Усх. Еўропы паміж сярэдзінай 12 і 1516 ст. Перыяды: ранняя Г.— 12 ст., сталая — 13-14 ст., позняя ("палымяная") Г. з моцнымі дэкар. тэндэнцыямі — 15 ст. Прышла на змену раманскаму стылю, ад якога ўнаследавала вяршэнства архітэктурны ў сістэме мастацтваў і традыцыйныя тыпы культавых будынкаў. Узнікла ў 12 ст. на Пн Францыі. Г. найбольш ярка ўвасобілася ў архітэктурны (саборы ў Ам'ене, Рэймсе, Парыжы, Кельне, Шартры, Страсбургу). Канструкцыйныя прынцыпы культавага дойлідства Г.— каркас з каменю, які пазбавіў пабудовы гравасткасці раманскіх сабораў. Унутраныя слупы гатычных храмаў нахштальт пучка тонкіх калон пераходзілі ўверсе ў стральчатыя аркі нясучых рэбраў (нервюраў) вельмі тонкага крыжовага скляпення. Вонкавыя паўаркі — аркбутаны перадавалі распор скляпення на спец. апорныя вонкавыя слупы — контрфорсы. Для гатычных збудаванняў характэрны востраканцовыя завяршэнні праёмаў, вімпергаў, стральчатых вокны з вітражамі, парталы, дэкар. скульптура. Гал. фасады сабораў упрыгожваліся карункамі разнаго дэкору, ажурнымі вежамі, глыбокімі чперспектыўнымі парталамі, у цэнтры часта мелі вял. круглае акно (ружу).

ГРАМАДСКІ ЦЭНТР, адна з гал. функцыянальных і кампазіцыйных частак населенага пункта, якая ўключае комплекс устаноў адм.грамадскага, культ.асветнага, гандл.быт. прызначэння, помнікаў гісторыі і культуры, аб'яднаных вуліцамі, плошчамі, бульварамі і скверамі. Ва ўсе гіст. перыяды цэнтр фарміраваў спецыфічныя архіт.маст. асаблівасці кампазіцыі, ствараў непаўторны вобраз горада. У стараж.рус. эпоху (9-13 ст.) Г. ц. паселішча найчасцей быў замак, размешчаны звычайна ў сутоках рэк. Вакол яго групуваліся пасады і прадмесці. У 14-17 ст. павялічылася роля гандлёвай плошчы, дзе ў гарадах, якія мелі магдэбургскае права, будаваліся ратушы. Ад яе адыходзілі ў радыяльных напрамках гал. вуліцы, што вялі да гарадскіх брам. З развіццём гарадоў у 18-19 ст. Г. ц. забудоўваліся разнастайнымі грамадскаадм. будынкамі, узніклі дадатковыя цэнтры, звязаныя з галоўным. Кампазіцыя сучасных Г. ц., якая захавала стараж. горадабудаўнічыя традыцыі, адлюстроўвае новы сацыяльнаграмадскі змест, дасягненні навукова-тэхн. прагрэсу. Канкрэтныя ўмовы будва дыктуюць у многіх выпадках стварэнне Г. ц. не ў геаметрычным цэнтры паселішча, а ў напрамку да воднай крыніцы або месцаў канцэнтрацыі працы. У сувязі з гэтым узніклі цэнтры працяглай кампазіцыі, заснаваныя на ансамблях уздоўж прыбярэжнай

зоны або гал. магістралі. Пры кальцавой кампазіцыі фарміраванне цэнтра пачынаецца з кампактнага размяшчэння будынкаў, развіццё яго адбываецца ва ўсіх напрамках, але вылучаюцца гал. дамінуючыя будынкі і комплексы, значэнне якіх падкрэсліваецца добраўпарадкаваннем і азеляненнем тэрыторыі. У Г. ц. уваходзяць зоны адм.дзелавых і грамадзянскіх, культ.асветных устаноў, гандл. і быт. прадпрыемстваў, адпачынку, часам спарт.відовішчныя, мемар., культ.гіст., якія мяжуюць з паркам, скверам, транспартнымі вузламі цэнтра. Г. ц. новых гарадоў вызначаюцца кампактным і зручным размяшчэннем грамадскіх устаноў.

ГРАФІКА АРХІТЭКТУРНАЯ (грэч. graphike ад grapho пішу, чарчу, рысую), адзін з відаў прыкладной графікі, што дае ўяўленне аб архіт. аб'екце ў сінтэзаваным выглядзе (аксанаметрыя, перспектыва) або ў асобных артаганальных праекцыях (планы, фасады, разрэзы). Выкарыстоўваецца для стварэння архіт. чарцяжоў (праекты будынкаў, комплексаў, ансамбляў, ген. планаў населеных месцаў і абмераў архітэктурных. Памагае раскрыць прызначэнне, мастацкія і канструкцыйнабудаўнічыя асаблівасці збудавання,якое праектуецца. Асн. выяўленчыя сродкі Г. а. — лінія, тон, святлацень, колер; матэрыялы — туш, вугаль, графіт, акварэль, гуаш і інш. Спалучае навуковы (чарцёж) і маст. (малюнак, эскіз) спосабы выяўлення.

ДАХ (ням. Dach праз польск. dach), канструкцыйная сістэма перакрыцця і пакрыцця верхняй часткі пабудовы. На Беларусі з старажытнасці вядомы Д. вянкавай і каркаснай канструкцыі. Асн. тыпы Д. вянкавай канструкцыі: шатровыя ў цэнтрычных збудаваннях і 2схільныя закотам, дзе матэрыял пакрыцця ўкладваўся непасрэдна па канструкцыі перакрыцця. Сярод тыпаў Д. каркаснай канструкцыі найб. дасканалы кроквенны, з паяўленнем якога свабодныя ад нагрузкі шчыты набылі значэнне важных элементаў архіт. дэкору. Акрамя 2схільных і пірамідальных форм, з 16 ст. пачалі пашырацца вальмавыя (з залобкамі, прычолкамі, дымнікамі) і 3схільныя Д. У манум. архітэктурны стылю барока выкарыстоўвалі высокія складаныя Д. (ламаныя, ярусныя, мансардавыя). Для класіцыстычных пабудоў характэрны невысокія 2схільныя Д. з франтонамі. Найбольш пашыраны матэрыялы пакрыцця — дранка, гонта, чарапіца, бляха, у сав. час шыфер. У сучасным індустрыяльным будве найбольш пашыраны плоскі Д., сумешчаны з жалезабетоннымі панелямі перакрыцця. Д. традыцыйных жылых і гасп. сялянскіх пабудоў, накрыты саломай, чаротам, гонтамі, называецца страхой.

ДЭТАЛЕВАЯ ПЛАНІРОЎКА, адна з стадый горадабудаўнічага праектавання, у працэсе якой удакладняюцца, дэталізуюцца і развіваюцца планіровачныя ідэі, закладзеныя ў генеральным плане развіцця горада. Распрацоўваецца для паасобных частак гар. тэрыторыі (жылы раён, агульнагарадскі цэнтр, буйны грамадскі комплекс). На аснове агульнай планіровачнай структуры ў праектах Д. п. ўдакладняюць размяшчэнне

магістралей і вуліц, варыянты планіровачнага і аб'ёмнапрасторавага вырашэння забудовы, сістэму сацыяльнакульт. абслугоўвання, абгрунтоўваюць тэхн. вырашэнні інж. абсталявання і добраўпарадкавання. Для абгрунтавання архіт.прасторавай кампазіцыі забудовы выконваюць макет забудовы раёна (маштаб 1:2000 ці 1:1000), на якім мадэліруюць рэльеф, зялёныя насаджэнні, асобныя будынкi і збудаванні, буйныя элементы добраўпарадкавання. У праект Д. п. ўключаюцца спец. схемы руху транспарту і пешаходаў, інж. абсталявання (водаправод, каналізацыя, цеплафікацыя і інш). Пры распрацоўцы праекта ўлічваецца паэтапнасць будва.

ЗАКАМАРА, паўкруглае ці кілепадобнае завяршэнне часткі сцяны будынка паміж лапаткамі, якое адпавядае форме ўнутранага скляпення (звычайна паўцыркульнага). З. найбольш характэрны для візантыйскай крыжовакупальнай сістэмы, у 10-13 ст. шырока выкарыстоўваліся ў стараж.рус. архітэктуры. Пазней З. вядомы ў храмах псеўдарускага стылю.

ЗАНІРАВАННЕ ГАРАДСКОЙ ТЭРЫТОРЫІ, вылучэнне ўчасткаў тэрыторыі горада, якія маюць агульнасць функцыянальнага прызначэння і архіт.планіровачнага вырашэння. У гарадской забудове вылучаюць функцыянальныя зоны: сялібную (жылыя тэр. з садамі, паркамі, вадаёмамі, цэнтрамі грамадскага абслугоўвання) і пазасялібную (вытворчыя камунальнаскладскія, транспартныя тэрыторыі). У залежнасці ад велічыні і нар.гасп. профілю горада склад функцыянальных зон можа мяняцца. У гарадах і пасёлках курортнааздараўленчага, рэкрэацыйнатурысцкага, навучальнага або навуковага профілю вылучаюць таксама зоны лячэбнааздараўленчых і злучаных з імі абслуговых і навучальных устаноў, н.д. інтаў, помнікаў гісторыі і культуры і інш. У некаторых гарадах вылучаюць спецыялізаваныя зоны (мемарыяльныя, ахоўныя помнікаў архітэктуры і гісторыі). За межамі горада ствараюцца зоны масавага адпачынку, буйныя зялёныя масівы, водныя аб'екты і інш. ўчасткі рознага прызначэння.

ІНТЭР'ЕР (ад франц. intérieur унутраны), унутраная прастора будынка або памяшкання. Характар І. вызначаецца комплексам функцыянальных, інж.тэхн. і маст. задач. Пры яго стварэнні ўлічваюцца горадабудаўнічыя ўмовы, матэрыяльнатэхн. магчымасці, нацыянальныя традыцыі, эканамічныя, ідэалагічныя і эстэтычныя патрэбы. Гэта дае магчымасць забяспечыць умовы для задавальнення асабістых запатрабаванняў людзей і іх грамадскай дзейнасці. Як арганізаваная прастора І. валодае вял. сілай уздзеяння на чалавека. Сродкі гэтага ўздзеяння: характар асяроддзя, яго асвятленне і колеравае вырашэнне, метрарытміка яго элементаў і іх падпарадкаванне зададзенаму маштабнаму строю. Для розных архіт. стыляў характэрна пэўная планіровачная і прасторавая структура, канструкцыйная сістэма, адзелачныя матэрыялы, дэкор, мэбля і інш. І. жылля з'яўляецца спецыфічным відам архіт.

асяроддзя, мае свой маштаб. Бытавыя працэсы вызначаюць узаемасувязь асобных памяшканняў кватэры. На працягу стагоддзяў складваліся формы жылога I., які заўсёды адлюстроўваў сацыяльную сутнаць і лад жыцця тых, для каго ён ствараўся.

КАКОШНІК, паўкруглая ці кілепадобная несапраўдная закамара, якая мае дэкар. значэнне. Найбольш характэрны для рус. культавага дойлідства 1617 ст. Часта размяшчаліся ярусамі каля асновы шатроў і барабанаў купалаў культавых будынкаў. На Беларусі ўпершыню выкарыстаны ў 12 ст. ў Полацкай СпасаЕфрасіннеўскай царкве. Быў пашыраны ў 2й палове 19 — пач. 20 ст. ў культавай архітэктуры псеўдарускага стылю.

КАЛАНАДА (франц. colonnade), рад або рады калон, аб'яднаных гарызантальным перакрыццём ці антаблемам. У аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі будынкаў К. выкарыстоўваюцца ў выглядзе порцікаў і галерэй, якія прымыкаюць да будынка, аб'ядноўваюць яго асобныя часткі, звязваюць з навакольным асяроддзем (з прасторай двара або плошчы). Можа быць і самастойным збудаваннем. Унутры будынкаў К. абрамляюць залу, выкарыстоўваюцца для расчлянэння параднага інтэр'ера ці сувязі яго асобных частак. Вядома ў манум. архітэктуры Стараж. Егіпта, Грэцыі і Рыма. Пашырана ў еўрап. архітэктуры стыляў Адраджэння, барока і класіцызму. **КАЛАНЧА** (цюрк. ад араб. kal'a крэпасць), вежа над будынкам, прызначэнне якой — назіраць за ўзнікненнем пажараў. К. мелі звон, пляцоўку для дзяжурнага і мачту для сігналізацыі. З развіццём тэлефоннай сувязі К. страціла сваё значэнне.

КАЛОНА (франц. colonne ад лац. columna), архітэктурна апрацаваная вертыкальная апора, як правіла, круглая ў папярочным сячэнні; стрыжнёвы элемент будынка (збудавання), нясухай канструкцыі і інш. Служыць у асноўным для ўспрымання вертыкальнай нагрузкі. Бывае каменная, мураваная (з цэглы, каменю, бетону), жалезабетонная, металічная, драўляная. К. вядома ў старажытнасці як элемент стоечнабэлечнай канструкцыі. У архітэктуры Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма распрацаваны своеасаблівыя маст. формы К., якія ўвайшлі ў сістэму архіт. ордэраў. У класічнай архітэктуры гал. элемент К. — ствол — ставіўся на базу, часта патанчаўся ўверсе, меў энтазіс (патаўшчэнне ў сярэдняй частцы), апрацоўваўся канелюрамі, увенчваўся капітэллю. Маст. выразнасць К. вызначаецца яе прапорцыямі, члянэннямі, пластычнай апрацоўкай, адносінамі вышыні і дыяметра К. да інтэркалумнія (пралёт паміж 2 калонамі) і да абсалютных памераў збудавання. К. выкарыстоўваліся ў кампазіцыі фасадаў і інтэр'ераў як элемент порціка, партала, галерэі, каланады, а таксама для архіт. апрацоўкі сцен (трохчвэртныя К., паўкалоны, прыстаўныя К.).

КАНТРАСТ дэкору стварае архітэктотку збудавання. Асн. прыёмы К. ў горадабудаўніцтве: цэнтрычны — у планіровачнай структуры горада вызначаецца кампазіцыйны цэнтр; анфіладны — шэраг прасторава

раскрытых адна да адной плошчаў, якія ўтвараюць сістэму архіт. ансамбляў; магістральны — спалучэнне прасторава ўзаемазвязаных ансамбляў, размешчаных на адной восі; панарамнагрупавы — групы архіт. ансамбляў вызначаюць кампазіцыйную будову і сілуэт горада. Сярод тыпаў аб'ёмнапрасторавай К. будынкаў і збудаванняў вылучаюць: замкнёную (групавы аб'ём будынка вакол унутранага двара), паўзамкнёную (Ппадобная групойка карпусоў), цэнтрычную (памяшканні будынка групуюць вакол гал. цэнтр. аб'ёму, вылучанага шатром, купалам), падоўжнавосевую (гал. прасторавае ядро развіваецца ў глыбіню плана будынка), кампактную (памяшканні групуюцца вакол вял. прастораў, якія не маюць натуральнага асвятлення), адкрытую (асн. памяшканні будынкаў маюць кантакт з навакольным асяроддзем і натуральнае асвятленне). Сучасная архітэктурная вышэйшая свабоднымі, арганічнымі К., рознымі аб'ёмнапланіровачнымі вырашэннямі і архіт. формамі.

КАНСЕРВАЦЫЯ (ад лац. *conservatio* захаванне), сукупнасць мер, накіраваных на працяглую ахову аблічча (першапачатковага або да моманту паступлення на К.) помнікаў гісторыі, культуры і мастацтва ад вільгаці, тэмпературных змен, механічных пашкоджанняў. Непасрэдна звязана з рэстаўрацыяй. Адрозніваюць 2 віды К. помнікаў: ч а с о в а я забяспечвае зберажэнне ў нескранутым выглядзе і дае магчымасць даследаваць помнік, вывучаць прычыны яго разбурэння (для помнікаў архітэктурны — умацоўваюць грунт, сцены, ставяць агароджы, навесы, падпоркі); пастаянная прадугледжвае ўмацаванне помніка і стварэнне ўмоў для працяглага захавання і экспанавання. Пастаянная К. цалкам або часткова праводзіцца ў спалучэнні з рэстаўрацыйнымі работамі.

КАНСОЛЬ (франц. *console*), выступ у сцяне ці замураваная адным канцом у сцяну бэлька, якая падтрымлівае карніз, балкон, фігуру, вазу і інш.

КАНСТРУКТЫВІЗМ (ад лац. *constructio* пабудова), кірунак узнік пасля 1й сусв. вайны, пашыраны ў 1920-30я гады. Гал. прынцыпы К. — максімальная мэтазгоднасць планіровачных вырашэнняў і канструкцый, дакладная адпаведнасць будынка яго прызначэнню, эканамічнасць будва. Маст. выразнасць выяўлялася праз лаканізм форм. Будынкам характэрна геаметрычнасць аб'ёмаў, кантраст глухіх паверхняў сцен з вял. плошчамі зашклення, плоскія дахі, гарызантальныя вокны, адкрытыя апоры ў ніжніх паверхнях. К. у шэрагу краін меў спецыфічныя адценні і назвы (рацыяналізм, "новая архітэктурная") і быў часткаю больш шырокай з'явы — функцыяналізму. Прадстаўнікі К. ў сав. архітэктурны галоўным лічылі функцыянальную арганізацыю прасторы і імкнуліся асэнсаваць форматворчыя магчымасці новай тэхнікі, яе лагічных мэтазгодных канструкцый, а таксама эстэтычных якасцей матэрыялаў (жалезабетон, метал, дрэва, шкло), сцвярджалі прастату і падкрэслены утылітарызм архіт. форм.

КАРКАС (франц. carcasse ад італьян. carcassa), нясучая канструкцыя з вертыкальных стоек або калон і гарызантальных элементаў (бэлек, рыгеляў, прагонаў), якія апіраюцца на яе. Успрымае асн. нагрузкі і забяспечвае трываласць і ўстойлівасць збудавання ў цэлым. К. будынкаў робяць з жалезабетону, сталі, алюмініевых сплаваў, дрэва і часткова з муру. У каркаснапанельных будынках на К. мацуюцца агараджальныя канструкцыі — сценавыя панелі. У некаторых выпадках К. будынкаў можа быць няпоўным (унутраным), калі вонкавыя сцены разам з К. з'яўляюцца нясучымі канструкцыямі. Маналітныя жалезабетонныя і сталёныя К. выкарыстоўваюць у будве унікальных збудаванняў — прамысл. будынкаў, выставачных павільёнаў і інш.

КАРТУШ (франц. cartouche ад італьян. cartoccio, літар. скрутак, мяшочак), упрыгожанне ў выглядзе дэкаратыўна акаймаванага шчыта або паўразгорнутага скрутка, на якім адлюстраваны герб, эмблема, надпіс. Адзін з найбольш пашыраных дэкар. матываў у еўрапейскім мастацтве 1519 ст. Найчасцей К. выкарыстоўвалі ў архіт. дэкоры: змяшчалі над параднымі ўваходамі ў палацы, дзе іх часта падтрымлівалі або фланкіравалі скульпт. выявы пугці, анёлаў, звяроў, птушак, над уязнымі брамамі і інш. К. выраблялі з розных матэрыялаў (камень, дрэва, метал, стука і інш.) і ў розных тэхніках.

КЕСОНЫ (ад франц. caisson, літар.— скрыня), паглыбленні на столі, унутраных паверхнях арак, скляпенняў звычайна квадратнай ці інш. шматвугольнай формы. Адыгрываюць канструкцыйную і дэкар. ролю, выкарыстоўваюцца для паляпшэння акустыкі памяшканняў. Вырабляюць з каменных блокаў і маналітных жалезабетонных канструкцый. Як канструкцыйна-дэкар. элемент вядомы з старажытнасці, пашыраны ў манум. архітэктуры Стараж. Грэцыі, адкуль запазычаны Стараж. Рымам (купал Пантэона ў Рыме, каля 125 н. э.), пазней Зах. Еўропай.

КЛАСІЦЫЗМ (ад лац. classicus узорны), кірунак у еўрапейскай маст. культуры 2-й паловы 17 — пач. 19 ст. Сутнасць яго выявілася ў кананізацыі антычнай класікі як дасканалага ўзору для наследавання. Характарызуецца універсальнасцю і адносным стылявым адзінствам. Склаўся ў Францыі ў 17 ст., у 18 — 1-й палове 19 ст. стаў асн. маст. стылем у большасці еўрапейскіх краін. Архітэктура К. заснавана на выкарыстанні структурных і маст.дэкар. магчымасцей антычнай ордэрнай сістэмы (пераважна дарычнай), на выяўленні яе тэктанічных заканамернасцей, прапарцыянальнасці і сувымернасці аб'ёмаў і дэталей будынка. Архітэктуры К. ўласцівы строгія сіметрычнавосевыя кампазіцыі і формы, логіка дакладных планаў, стрыманасць дэкар. аздобы. Горадабудаўніцтва ўпершыню стала разглядацца як цэласная рацыянальна спланаваная сістэма. На строгай рэгулярнай аснове ствараліся вял. гарадскія ансамблі і плошчы, узводзіліся палацы і ўрадавыя будынкi. У аснову архіт. замыслаў кладзецца сіметрычнасць і

ўраўнаважанасць у пабудове аб'ёмаў і ўнутранай прасторы збудаванняў, строгая арганізацыя гарадскога і прыроднага (рэгулярныя паркі) асяроддзя. У канцы 18 ст. збудаванні ў стылі К. вызначаліся строгасцю, прастатой дэкар. апрацоўкі фасадаў, кампактнасцю аб'ёмаў, правільнымі геам. планамі, тонкім і стрыманым архіт. дэкорам; у пач. 19 ст. — манументальнасцю, урачыстасцю; к сярэдзіне 19 ст. К. стаў дагматычным антыдэмакратычным стылем.

КОНТРФОРС (франц. *contrefort* ад *contreforce* процідзейная сіла), папярочная сценка, вертыкальны выступ ці рабро для ўмацавання нясучай канструкцыі, пераважна сцяны. К. прымае на сябе ціск бакавога распору ад скляпення будынка, ціск грунту на падпорныя сценкі і г. д. Вядомы ў еўрапейскай архітэктуры стылю готыкі з 12 ст. (сабор у Рэймсе, Францыя, і інш.). Узніклі з развіццём каркаснаапорнай канструкцыі збудаванняў, пры якой асн. нагрузка ад перакрыццяў перадавалася з дапамогай сістэмы падпружных арак, нервюр, аркбутанаў на калоны і апорныя часткі сцен, умацаваныя К. Гэта давала магчымасць патанчаць ненагружаныя часткі сцен, павялічваць пралёты і праёмы, рабіць болын свабоднай і дынамічнай прастору інтэр'ераў.

КУПАЛІ (італьян. *cupola* купал, скляпенне ад лац. *cupula* бочачка), прасторавае пакрыццё будынкаў і збудаванняў, якое перакрывае круглыя, шматвугольныя, эліптычныя ў плане памяшканні. Формы К. ўтвараюцца рознымі крывымі, выпуклымі вонкі. У К. звычайна ўзнікаюць гарызантальныя напружанні (распор), якія перадаюцца на канструкцыю, што яго падтрымлівае, або ўспрымаюцца ніжнім (апорным) кальцом самога К. Выкарыстоўваюцца гал. чынам у грамадскіх будынках і інж. збудаваннях. Каменныя (цагляныя) К. ўзводзіліся на цыліндрычных сценах (барабанах) ці на квадратным падмурку з дапамогай спец. скляпенняў (паруса, тромпы), дасягнулі значнай дасканаласці форм у архітэктуры Стараж. Рыма і Візантыі. К. з вонкавымі абалонкамі былі шырока распаўсюджаны ў рус. архітэктуры сярэднявечча, а таксама ў дойлідстве Сярэдняй Азіі. У 20 ст. з развіццём маналітнага і зборнага жалезабетону, танкасценных скляпенняў абалонак і металічных канструкцый рэзка павялічылася разнастайнасць структур і форм К.: паявіліся К. рабрыстыя, рабрыстакальцавыя, сеткаватыя, з хвалістай унутранай паверхняй, "геадэзічныя" (утвораныя з стандартных шматвугольных элементаў), зборныя і інш. Ствараюцца новыя тыпы К. з палімерных матэрыялаў, з падвойнай надзіманай абалонкай і інш.

КУРДАНЁР (ад франц. *cour d'honneur*, літар. ганаровы двор), парадны паўраскрыты двор перад будынкам, утвораны асн. будынкам і яго 2 бакавымі крыламі (радзей каланадай). Пашыраны ў еўрапейскай палацавай архітэктуры 17 — 1й пал. 19 ст., на Беларусі — у палацавых і сядзібных комплексах 18-19 ст.

ЛАДНДШАФТ АРХІТЭКТУРНЫ (ням. Landschaft), ландшафт, які фарміруецца з мэтай прасторавай (архітэктурнай) арганізацыі жыццёвага асяроддзя. Да Л. а. адносяць ландшафты, пераўтварэнне якіх звязана з прыўнясеннем у іх пераважна архіт. якасцей (забудова, геапластыка з элементамі вонкавага добраўпарадкавання і дэкар. брукаваннем, водныя збудаванні, зялёныя насаджэнні ў пэўнай кампазіцыі). Л. а. бывае гарадскі, паркавы, рэкрэацыйны, тэрыторыі жылой забудовы, вытворчых аб'ектаў і інш. Дыяпазон суадносін прыроднага і штучнага ў Л. а. вельмі шырокі: ад гіст. цэнтраў гарадоў са шчыльнай забудовай і адсутнасцю водных і зялёных прастораў да асобных збудаванняў у прыродным асяроддзі. Л. а. ацэньваюць па ступені гарманічнасці спалучэння архітэктурных і прыродных яго кампанентаў.

ЛАНДШАФТНАЯ АРХІТЭКТУРА, архітэктурна адкрытых (пераважна незабудаваных) прастораў, у арганізацыі якіх вядучая роля належыць прыродным элементам (зялёныя насаджэнні, кветкі, рэльеф, вадаёмы, вадацёкі), малым архіт. формам, элементам знешняга добраўпарадкавання (падпорныя сценкі, лесвіцы, пандусы, пакрыцці дарог, алей, сцежак і інш.). Сучасная Л.а. — асаблівая галіна архітэктурны і горадабудаўніцтва. Акрамя стварэння садоў, паркаў, сквераў, бульвараў, Л. а. вырашае ландшафтныя пытанні буйнога тэрытарыяльнага маштабу ў праектах і схемах раённай планіроўкі, фарміраванне водназялёных сістэм населеных месцаў, стварэння здаровага і прыгожага асяроддзя вытворчых, жылых і рэкрэацыйных утварэнняў, эстэтычнай распрацоўкі элементаў ландшафту архітэктурнага. Сродкі Л. а. выкарыстоўваюцца пры стварэнні мемарыяльных комплексаў, будве аўтадарог, асобных архіт. аб'ектаў. Задачы Л. а. вырашаюцца з дапамогай метадаў ландшафтнага планавання і ландшафтнага дызайну. Адзін з гал. прынцыпаў сучаснай Л. а. — узаемазвязанае вырашэнне пытанняў аховы і рацыянальнага пераўтварэння прыродных асаблівасцей ландшафтаў.

ЛАНДШАФТНАЯ СКУЛЬПТУРА, геапластыка, пластычная апрацоўка рэльефу, пры якой ён набывае скульптурную форму, што адпавядае пэўнай функцыі. Л. с. спалучае ў сабе магчымасці паляпшэння эстэтычнай выразнасці гарадскога асяроддзя з эканамічнасцю выкарыстання грунту, які застаецца пасля будва. Сучасная тэхніка дазваляе цалкам зменьваць існуючы рэльеф або фарміраваць яго штучна, утвараючы насыпныя ўзгоркі, тэрасы, схілы для ізаляцыі асобных зон жылой забудовы ці парку, стварэння ўтульных замкнёных прастораў, засцеражэння месцаў адпачынку і гульняў або жылой забудовы ад ветру і шуму. Тэрасаваныя схілы могуць служыць невял. амфітэатрамі перад спарт. пляцоўкамі або кветнікамі і інш. Штучныя тальвегі часта выкарыстоўваюць для будавання спускаў і горак, з якіх можна з'язджаць на спец. абсталяваныя гульнявыя пляцоўкі. У Л. с. вылучаюць 2 напрамкі: эстэтызацыя характэрных для данай мясцовасці прыродных форм рэльефу з свядомай падкрэсленасцю найбольш характэрных маляўнічых

асаблівасцей ландшафту і стварэнне новых скульптурных, часта геаметрычных форм штучнага рэльефу (адсюль назва "ландшафтная скульптура").

ЛАНДШАФТНЫ ДЫЗАЙН, галіна творчай дзейнасці па фарміраванню прадметнапрасторавага асяроддзя прыёмамі і сродкамі ландшафтнай архітэктуры. Аб'ектамі Л. д. з'яўляюцца: пластыка рэльефу (геапластыка) і яе элементы (падпорныя сценкі, лесвіцы, пандусы), дрэвакустовыя і кветкавыя кампазіцыі; малыя формы ў архітэктуры з насаджэннямі (пергалы, трыльяжы, вазы, кашпо і інш.); дэкар. скульптура, фантаны, басейны, каскады, элементы візуальнай інфармацыі ў парку, садовая мэбля і інш.

ЛАПАТКА, вертыкальны выступ на сцяне будынка без базы і капіталі. Вядома ў архітэктуры Зах. Еўропы, у сярэдневяковым дойлідстве Расіі і Беларусі. Л. звычайна ўспрымалі цяжар ад падпружных арак скляпенняў. Адначасова былі элементамі рытму і дэкару фасадаў, аздабляліся рустам, філёнгамі і інш. У драўляным дойлідстве ў выглядзе Л. часам вырашалася шалёўка астаткаў зрубаў, якая аздаблялася дэкар. разнымі накладкамі, размалёўкай. У некаторых збудаваннях 18-19 ст. пад уплывам мураванай архітэктуры Л. аздаблялі канелюрамі або рустам.

ЛЕСАПАРК, добраўпарадкаваны лес для адпачынку на ўлонні прыроды ў непасрэднай блізкасці ад горада; адзін з відаў загараднага парку. У залежнасці ад профілю Л. бываюць агульнага тыпу (прагулачныя), шматпрофільныя (для спорту, адпачынку, забаў) і спецыялізаваныя (курортнааздараўленчыя, спартыўныя, гісторыкамемарыяльныя). Ля буйных гарадоў Л. звычайна займаюць 300500 га. Абсталяванне ў іх найчасцей робяць з прыродных матэрыялаў (дрэва, каменю, чароту і інш.). Адкрытыя прасторы ў Л. (паляны, лугі, вадаёмы) складаюць да 30%. Загарадныя паркі, у якіх пераважаюць лугі, паляны і вадаёмы, наз. лугапаркамі і гідрапаркамі.

ЛІШТВА, накладная, часам фігурная планка вакол аконнага ці дзвярнога праёма. У драўляным дойлідстве — адзін з элементаў аздаблення знадворнай часткі жылля і грамадскіх пабудоў. Найбольш пашыраная форма Л. — прамавугольная з Звугольным, лучковым або складанай канфігурацыі завяршэннем. Асн. сродкі аздобы: краявая і скразная разьба геаметрычнага, расліннага ці зааморфнага характару, прафіляваныя накладныя элементы, паліхромная афарбоўка.

ЛОДЖЫЯ (італьян. *loggia* ад старажытнаверхняням. *laubja* альтанка), памяшканне, адкрытае з аднаго ці некалькіх бакоў, дзе сцяну замяняюць каланада, аркада, парапет і інш. Л. можа быць асобным збудаваннем або часткай будынка. Служыць крытым балконам ці ўваходам і пластычна ўзбагачае фасад будынка, звязвае інтэр'ер з навакольным асяроддзем. Л. вядома з старажытнасці (у архітэктуры Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма). У эпоху Адраджэння пашыраны Л. ў выглядзе адкрытага з аднаго ці некалькіх бакоў будынка тыпу галерэі. Шырока выкарыстоўваецца ў сучаснай

архітэктурны (у жылых будынках і будынках санаторнакурортных устаноў, інтэрнатах, гасцініцах і інш.). Л. бываюць радавыя (з адным адкрытым бокам), вуглавыя, часткова вынесеныя.

ЛЮНЕТ, л ю н е т а (ад франц. lunette, літар. лунка), арачны праём у скляпенні або сцяне, гарызантальна абмежаваны знізу. Пашыраны ў архітэктурны стылю рэнесансу, барока і класіцызму. У скразных Л. звычайна размяшчаліся вокны; "глухія" Л. ўпрыгожвалі размалёўкай, лепкай або скульптурай.

МАДЭРН, стыль мадэрн (ад франц. moderne найноўшы, сучасны), стыль у еўрапейскім і амерыканскім мастацтве канца 19 — пач. 20 ст. Узнік каля 1890 як рэакцыя на эклектызм у мастацтве. Прадстаўнікі М. імкнуліся пераадолець характэрныя для культуры 19 ст. супярэчнасці паміж маст. і утылітарнай асновамі, адраджэньне дух стылявога адзінства твораў мастацтва, дзе ўсе элементы падпарадкаваны адзінай вобразнасімвалічнай задуме. Характэрныя рысы М. — свабодная функцыянальна абгрунтаваная планіроўка, новыя прынцыпы формаўтварэння, асэнсаванне новых канструкцый і матэрыялаў, адказ ад ордэрнай сістэмы, імкненне выявіць каркасную структуру будынка, багатая арнаментыка з уключэннем стылізаваных элементаў готыкі, антычнага і нар. мастацтва, шырокае выкарыстанне хвалісталаманай лініі ў дэкоры і цяжкіх пластычных формах, асіметрычна крывалінейнага завяршэння дэкарацый і аконных праёмаў, адраджэнне сінтэзу мастацтваў. Інтэр'еры будынкаў характарызаваліся ўзгодненасцю крывых ліній, тонаў, адзінствам дэталей дэкарацыі і абсталявання. Найбольш паслядоўна выяўляўся ў стварэнні прыватных дамоў — асабнякоў, дзелавых, прамысл. і гандл. будынкаў, выставачных залаў, вакзалаў, тэатраў, даходных дамоў, мастоў і інш.

МАКЕТ (франц. maquette ад італьян. macchietta накід), аб'ёмнапрасторавае адлюстраванне (з гіпсу, дрэва, пластыку, кардону і інш. матэрыялаў) будынка, архіт. ансамбля, горада, якія пабудаваны ці яшчэ праектуюцца. Выконваецца ў розных маштабах. Узнаўляе арыгінал ва ўсіх дэталях (такі М. наз. мадэллю) або больш ці менш набліжаны да яго. Служыць для праверкі і ўдасканалення архіт. кампазіцыі, дае нагляднае ўяўленне пра архітэктурны будынка. М. як адзін з метадаў распрацоўкі архіт. праекта вядомы са старажытнасці. Макетны метады праектавання выкарыстоўваецца ў навуч. працэсе пры падрыхтоўцы архіт. кадры.

МАЛЫЯ ФОРМЫ ў а р х і т э к т у р ы, зборная назва розных па характару і прызначэнню тыпаў збудаванняў ці інш. аб'ектаў, якія дапаўняюць і дэталізуюць архіт. будаўнічую ці садовапаркавую кампазіцыю, а таксама з'яўляюцца элементам афармлення і добраўпарадкавання асяроддзя населеных месцаў. Ім належыць важная роля ў фарміраванні аблічча гарадоў, вёсак, транспартных магістраляў, зон адпачынку. Творы М. ф. па памерах значна меншыя за асн. кампаненты забудовы, і ў адрозненне ад частак

будынкаў і архіт. дэталей з'яўляюцца адносна самастойнымі. М. ф. могуць быць: ідэйнамаст. значэння — мемарыяльныя стэлы, абеліскі, надмагіллі; дэкаратыўнага (характэрныя архітэктуры Адраджэння, барока, класіцызму), дэкар.функцыянальнага прызначэння (характэрныя архітэктуры 20 ст.) — фантаны, каскады, басейны, паркавыя павільёны, пандусы, балюстрады, агароджы, пергалы, вазы, дэкар. скульптура, прыдарожная скульптура. М. ф. апошняй групы займаюць важнае месца ў кампазіцыі садовапаркавых ансамбляў, добраўпарадкаванні жылых груп, мікрараёнаў, тэрыторый школьных і дашкольных устаноў, дзіцячых пляцовак і гарадкоў, часта будуюцца па тыпавых праектах з недаўгавечных матэрыялаў. М. ф. — неад'емная частка сучаснага асяроддзя населеных месцаў (электрасвяцільні, кіёскі, павільёны транспарту, гандл. аўтаматы, тэлефонныя будкі і інш.); выконваюць функцыю інфармацыйных камунікацый (гарадская рэклама, стэнды для афіш).

МАСКАРОН (франц. *mascaron* ад італьян. *mascherone* вялікая маска), дэкаратыўны рэльеф у выглядзе чалавечага твару або галавы жывёлы. Размяшчаецца пераважна на замках арак, аконных і дзвярных праёмаў, на фантанах (з адтулінай для выпуску струменя вады), а таксама на мэблі, посудзе і інш. Былі пашыраны ў архітэктуры стыляў готыкі, рэнесансу, барока, неакласіцызму і мадэрн. У архіт. дэкоры М. часам спалучаліся з антабамі.

МАШТАБ (ням. *Maßstab* ад *Maß* мера, памер + *stab* палка), сродак выразнасці архіт. формы. М. будынкаў і збудаванняў залежыць ад прызначэння, функцыянальнай арганізацыі ўнутранай прасторы, канструкцыйных дэталей і дэкар. элементаў, характару ўзаемасувязі з асяроддзем (архіт. ансамблем, прыродным ландшафтам). Вызначаецца сістэмай і характарам члянэння аб'ёмаў, суадносінамі частак і цэлага. У стварэнні М. значную ролю адыгрываюць сродкі архіт. кампазіцыі — рытм, кантраст, нюанс і інш.

МАШТАБНАСЦЬ, маштабны лад у архітэктуры, суадносіны памераў, суразмернасць асобных будынкаў, збудаванняў і архітэктурна арганізаванай прасторы з памерамі чалавека. Адна з катэгорый архіт. кампазіцыі, якая звязана з сацыяльнымі, практычнымі і ідэйнавообразнымі задачамі архітэктуры. М. вызначае архіт.маст. вобраз збудавання — яго манументальны ці камерны характар, садзейнічае цэласнаму эстэтычнаму ўспрыманню архіт. твора. У стварэнні М. важную ролю адыгрываюць т. зв. паказальнікі маштабу — архіт. дэталі і канструкцыйныя элементы, прапорцыі тэктанічных элементаў, якія даюць нагляднае ўяўленне аб памерах будынка, асяроддзі, дзе знаходзіцца твор архітэктуры (рэльеф мясцовасці, характар забудовы ў населеным пункце). Кожны архіт. стыль надае своеасабліваць М., характэрнай для пэўнага этапу развіцця архітэктуры.

МЕЗАНІН (італьян. mezzanipo), надбудова над цэнтр. часткай жылога, звычайна невялікага, дома. Уключаецца ў агульную кампазіцыю будынка, узбагачае яго сілуэт і стварае вертыкальны акцэнт.

МЕМАРЫЯЛЬНЫЯ ЗБУДАВАННІ, архітэктурныя збудаванні і маст. памяtnыя ансамблі, архітэктурныя і скульптурныя манументы, якія ствараюцца на ўвекавечванне памяці асоб, знамянальных падзей выдатных дат у гісторыі краіны ці горада. Найбольш старадаўнія М. з. — абеліскі і піраміды Стараж. Егіпта, маўзалеі Стараж. Рыма, Малой Азіі, Сярэдняй Азіі, пахавальні (феадальныя Кітай і Карэя) і надмагіллі, мазары (Сярэдняя Азія і Блізкі Усход), мемарыяльныя вароты, трыумфальныя калоны, аркі трыумфальныя, стэлы і інш. Старажытныя М. з. на тэр. СССР — курганы. Пасля Вял. Айч. вайны на ўшанаванне памяці тых, хто загінуў на полі бою, і ахвяр фаш. тэрору, каб увекавечыць подзвіг сав. народа, створаны М. з., якія з'яўляюцца складанымі комплексамі архітэктурны і ландшафту, пластыкі і манумент.дэкар. жывапісу.

МІКРАРАЁН, структурная адзінка сучаснай жылой забудовы буйных населеных пунктаў, частка планіровачнага раёна. У вял. гарадах разлічаны на 1230 тыс, у сярэдніх — на 612 тыс. жыхароў. Складаецца з комплексу жылых дамоў, паблізу якіх размяшчаюцца ўстановы культ.быт. абслугоўвання насельніцтва (дзіцячыя сады і яслі, школы, сталовыя, магазіны), спарт. пляцоўкі і зялёныя зоны. Планіроўка і забудова М. ажыццяўляецца на аснове адзінай або расчлянёнай на групы жылых дамоў архіт.прасторавай арганізацыі тэрыторыі з улікам прыродных і кліматычных умоў. На Беларусі першыя М. пабудаваны ў канцы 1950 — пач. 1960х г.

МОДУЛЬ (ад лац. modulus мера) у архітэктурны, умоўная адзінка, якая ўжываецца для каардынацыі памераў частак будынка, збудавання або комплексу. Адзін з асн. сродкаў архіт. кампазіцыі, які выкарыстоўваецца для прывядзення ў гарманічнае адзінства памераў цэлага і яго частак (напр., залатое сячэнне). Вядомы са старажытнасці. У залежнасці ад асаблівасцей будаўнічай тэхнікі і кампазіцыі будынкаў за М. прымаліся розныя велічыні: у стоечнабэлечных канструкцыях (гл. Ордэр) — радыус або дыяметр калоны, шырыня трыгліфа ці памер будаўнічага вырабу (цэглы, бярвяна), у сценавых канструкцыях — таўшчыня сцяны, у крыжовакупальных збудаваннях — дыяметр купала ці стараны падкупальнага памяшкання. Для вызначэння абсалютнай велічыні будынка ў якасці М. выкарыстоўвалі меры даўжыні (фут, сажань, метр і інш.), якія ўтваралі т. зв. лінейны М. У 2й пал. 20 ст. з прагрэсам будаўнічай тэхнікі, тыпізацыі будва і індустрыялізацыі масавага домабудавання лінейны М. набыў вял. тэхн. значэнне як сродак узгаднення планіровачных і канструкцыйных элементаў будынкаў, іх уніфікацыі і стандартызацыі. Айчыннымі, замежнымі і міжнар. нормамі і стандартамі ўстаноўлены асноўны М. памерам у 100 мм, узбуйненыя (3м., 6м., 12м., 15м., 30м., 60м.) і дробныя М.

МУРОЎКА, размяшчэнне камянёў, каменных блокаў, цэглы ў пэўнай сістэме, якая выяўляецца малюнкам швоў на паверхні сцяны. Удасканаленне тэхнікі М., выкарыстанне розных тыпаў цэглы, сістэма злучэння цаглін паміж сабой адлюстроўваюць узровень развіцця тэхнікі будва і даюць магчымасць стварыць дакладную шкалу для датавання помніка архітэктуры. Малюнак М. неатынкаваных фасадаў з'яўляецца асн. фактарам паліхроміі ў манум. дойлідстве. Для архіт.будаўнічай практыкі пэўнай эпохі і рэгіёна ўласцівы асобныя сістэмы М.

НАРТЭКС (познагрэч. pagthex), п р ы т в о р, уваходнае памяшканне ў пярэдняй частцы хрысціянскага храма, прызначанае для асоб, якія не маюць права ўваходзіць у гал. храмавае памяшканне. Сустракаецца двайны Н. — знешні (экзанартэкс) і ўнутраны. У культавых збудаваннях на Беларусі Н. называецца бабінцам.

НЕАБАРОКА (ад грэч. neos новы — барока), умоўная назва кірунку ў архітэктуры 2й пал. 19 — пач. 20 ст., які пераймаў формы, элементы кампазіцыі будынкаў стылю барока. Паяўленне Н. (як праграмавага звароту да мастацтва мінулага) звязана з панаваннем у зах.еўрапейскім мастацтве эклектызму. Выяўлялася ў спалучэнні з элементамі стылю мадэрн. У імкненні да адраджэння пластычнасці ў архітэктуры дойліды механічна пераймалі знешні дэкар. матыў, што вяло да стварэння стылізаваных, псеўдаўзвышаных і пампезных твораў.

НЕАКЛАСІЦЫЗМ (ад грэч. neos новы + класіцызм), у шырокім сэнсе — прадаўжэнне эстэтычных прынцыпаў класіцызму ў новых умовах развіцця маст. культуры; у больш вузкім сэнсе — стылістычны прыём, заснаваны на выкарыстанні ў мастацтве міфалагічных вобразаў і матываў, антычных тэм і сюжэтаў. У архітэктуры вылучаецца 3 перыяды найбольш пашыраных неакласічных плыней, звязаных з традыцыямі класіцызму. У 1910-1920я г. класічныя формы і лаканізм проціпастаўляліся багатаму фармальнаму дэкару ў архітэктуры эклектыкі і мадэрна. У некаторых краінах Зах. Еўропы Н. выкарыстоўваў канструкцыйныя прыёмы стылю мадэрн і адначасова вызначаўся рацыяналістычнымі тэндэнцыямі. У рус. архітэктуры 1910-х гадоў асн. прынцыпы архіт. класікі спалучаліся са стылізацыяй класічных матываў. У 1930-я гады Н. развіваўся пераважна ў афіцыйнай архітэктуры, вызначаўся параднасцю і падкрэсленай манументальнасцю. Так званы Н. 1960-х гадоў развіваўся пераважна ў архітэктуры ЗША. Яму ўласціва спалучэнне некаторых кампазіцыйных прыёмаў класіцызму з формамі, якія адпавядалі найноўшым канструкцыям. Прынцыпы Н. знайшлі адлюстраванне ў сав. архітэктуры 2-й паловы 1930-1950х гадоў. НЕАРАМАНСКІ СТЫЛЬ, умоўная назва кірунку ў архітэктуры канца 19 — пач. 20 ст., заснаванага на выкарыстанні форм і элементаў кампазіцыі раманскага стылю. Зараджэнне Н. с. звязана з панаваннем у зах.еўрапейскай архітэктуры і выяўленчым мастацтве эклектызму. У імкненні да манументальнасці і архаічнасці дойліды

некрытычна выкарыстоўвалі формы раманскага стылю пры ўзвядзенні культавых і грамадзянскіх збудаванняў, стылізавалі творы сярэднявечковай архітэктуры.

НЕАРУСКІ СТЫЛЬ, кірунак у рускай архітэктуры канца 19 — пач. 20 ст. Вытокі яго ў мамантаўскім Абрамцаўскім гуртку канца 19 ст. У эстэтыцы мае шмат агульнага з нацыянальна-рамантычнымі кірункамі зах.еўрапейскага мадэрна. Развіццё яго звязана з крызісам афіцыйнага "рускага стылю". Для Н. с. характэрна не кампіляцыя стараж.рус. форм, а стварэнне суцэльнага архіт.маст. вобраза, асацыятыўна звязанага з першакрыніцай. Прадстаўнікі Н. с. выкарыстоўвалі стылізацыю "рускага стылю" як асн. прынцып маст. спадчыны. Замест дробных архіт. дэталей усталёўваецца буйная форма, пануе сілуэтнасць, эпічны настрой. Пабудовы Н. с. насуперак логіцы прагрэсіўных канструкцый і эстэтычных якасцей будаўнічых матэрыялаў падкрэслівалі адасобленасць ад утылітарнага сучаснага буд-ва. Шырока выкарыстоўваліся розныя віды мастацтва, асабліва дэкар.прыкладнога. У далейшым Н. с. ператвараецца ў рэтраспектыўізм афіцыйнага нар. "рускага стылю".

НЕРВЮРА (франц. nervure ад лац. nervus жыла, сухажылле), арка з абчасаных клінападобных камянёў або цаглін, якая ўмацоўвае рэбры крыжовага, сеткавага, зорчатага і інш. форм скляпення; тое, што і гурт. Найбольш пашыраны Н. ў архітэктуры готыкі, дзе складалі аснову каркаснай канструкцыі перакрыцця, перадаючы нагрузку ад скляпенняў на слупы, патоўшчаныя часткі сцен, контрфорсы, аркбутаны, лапаткі і інш., у выніку аблегчылася канструкцыя перакрыцця. Н. адыгрывалі таксама і маст. ролю як дэкар. элемент.

НЕАГОТЫКА, неаготыка, псеўдаготыка, умоўная назва кірункаў у архітэктуры 18-19 ст., якія пераймалі формы, а часам і канструкцыі сярэднявечковай готыкі. Зараджэнне Н. г. ў зах.еўрапейскай архітэктуры звязана з росквітам садовапаркавага мастацтва, з ідэалізацыяй сярэднявечча, характэрнай рамантызму. Выяўлялася ў культавых і вял. грамадскіх збудаваннях. У пач. 20 ст. псеўдаготычныя збудаванні характарызуюцца адраджэннем маст. цэласнасці готыкі і эстэтызацыяй каркаснай канструкцыі. Н. г. зрабіла ўплыў на станаўленне стылю мадэрн, неарамантычных кірункаў і зараджэнне функцыяналізму.

ПАВІЛЬЁН (франц. pavillon ад лац. papilio шацёр) п а р к а в ы, невялікая лёгкая пабудова, якая звычайна стаіць асобна ў парку; адзін з відаў малых форм у архітэктуры. Вядомы са старажытнасці. З'яўляўся неад'емнай часткай палацавапаркавага ансамбля.

ПАДПРУЖНАЯ АРКА, апорная канструкцыя перакрыцця, якая ўспрымае нагрузку скляпення або купала і перадае яе на слупы, сцены, пілястры, лапаткі, контрфорсы; від канструкцыйнай аркі. Бываюць паўцыркульныя і спічастыя (у гатычных збудаваннях). П. а. расчляняюць

скляпенне на шэраг квадратных або прамавугольных у плане ўчасткаў, з'яўляюцца адным з элементаў рытму і маштабу ў інтэр'еры. У некаторых пабудовах дэкарыраваны лепкай, кесонамі, арнаментальна дэкар. размалёўкай.

ПАНДУС (ад франц. pente douce пакаты схіл), прамавугольная ці крывалінейная ў плане нахіленая пляцоўка для пад'езду да параднага ўвахода, размешчанага над цокалем будынка, а таксама для пад'езду аўтамабіляў на верхнія паверхі ў буйных гаражах; у асобных выпадках замяняе лесвіцы ўнутры і звонку будынкаў і збудаванняў.

ПАРАПЕТ (франц. parapet ад італьян. parapetto ад рагаге абараняць + petto грудзі), невысокая суцэльная сценка, якая агароджвае пакрыццё будынка, тэрасу, балкон, набярэжную, мост і інш. Часта бывае пастаментам для дэкар. ваз і статуй. Вядомы са старажытнасці ў архітэктуры Грэцыі і Рыма. Найбольш шырока выкарыстоўваўся ў архітэктуры стыляў рэнесансу, барока і класіцызму. У выглядзе П. робяць парадныя агароджы ўчасткаў сквераў і паркаў.

ПАРТАЛ (ням. Portal ад лац. porta уваход, вароты), архітэктурнае абрамленне дзвярнога праёма (пераважна ў манум. грамадскіх, культавых і інш. будынках). Вядомы са старажытнасці. Для архітэктуры Стараж. Егіпта і антычнасці характэрны простыя па аздабленні П. з плоскімі перамычкамі, для стараж. Месапатаміі — арачныя П., на Блізкім і Далёкім Усходзе былі пашыраны прамавугольныя П. з нішамі — піштакі. З 11 ст. ў раманскай, гатычнай і стараж. рус. архітэктуры пашырыліся арачныя, т. зв. перспектыўныя (звужаныя ўглыб), П., аформленыя ў выглядзе ўступаў, у вуглах якіх размяшчаліся калонкі, злучаныя архівольтамі. Рэнесансавыя і барочныя П. звычайна аздаоляліся пілястрамі, калонамі, якія неслі антаблемент або франтон. Часта П. ўпрыгожвалі скульптурай, разьбой, лепкай, размалёўкай, кафляй.

ПАРТЭР (франц. parterre ад раг на + terre зямля), 1) у тэатральным будынку, кінатэатры, канцэртнай зале — частка глядзельнай залы ніжэй узроўню сцэны (звычайна павышаецца ад сцэны да апошніх радоў) з месцамі для глядачоў. Існуюць прамавугольныя ў плане, у выглядзе сегментаў, паўкруга, паўавала, больш складанай формы. У некаторых відовішчных збудаваннях вырашаюцца амфітэатрам. У стараж. рымскім тэатры П. — цэнтр. паўкруглая пляцоўка з радамі месцаў. П., абкружаны ярусамі ложаў, паявіўся ў Італіі (17 ст.). 2) У садопаркавым мастацтве — адкрытая частка саду ці парку на роўнай мясцовасці з газонамі, кветкамі, вадаёмамі, барджюрамі з кустоў. На П. часта размяшчаюць фантаны, скульптуру, курціны, асобныя дрэвы. Характэрны рэгулярным паркам 17-18 ст. У выглядзе П. вырашаліся барочныя парадныя двары — курданёры перад гал. фасадам палаца або сядзібнага дома. Шырока выкарыстоўваюцца ў

ландшафтнай архітэктурны і азеляненні пры стварэнні буйных горадабудаўнічых ансамбляў.

ПАРЭБРЫК, прыём арнаментальнай цаглянай ці каменнай муроўкі ўстаноўкай цаглін (абчасаных камянёў) пад вуглом да вонкавай паверхні сцяны. Звычайна П. ўтваралі дэкар. гарызантальныя фрызны і паяскі і спалучаліся з інш. элементамі аздаблення. Выкарыстоўваліся ў пабудовах стыляў готыкі і рэнесансу, псеўдарускага, несапраўднай готыкі, мадэрна.

ПЕЙЗАЖНЫ ПАРК (франц. *pausage* ад *paus* краіна, мясцовасць), тып парку, для якога ўласціва свабодная планіроўка, маляўнічае размяшчэнне кампазіцыйных элементаў, што імітуе прыродны ландшафт. Пры стварэнні такіх паркаў творча перапрацоўваліся матывы натуральнай прыроды; партэры замяняліся лужкамі, геаметрычныя па форме басейны і каналы — азёрамі і рэчкамі, строгі рытм пасадак — асобнымі або свабодна згрупаванымі дрэвамі (курцінамі), прамыя алеі — сцяжынкамі. У кампазіцыю П. п. часам уваходзілі несапраўдныя руінныя формы раманскай і гатычнай архітэктурны, бутафорскія пабудовы ў "псеўдакітайскім стылі", штучныя збудаванні ў выглядзе гротаў, каскады і інш.

ПЕРГАЛА (італьян. *pergola*), абвітая павойнымі раслінамі альтанка або калідор з трэльяжаў (лёгкіх кратаў каркаснай канструкцыі) на арках ці слупах; элемент архітэктурны малых форм. Мае дэкар.функцыянальнае прызначэнне. У садах 16 ст. і парках 17-18 ст. вылучаліся на фоне падстрыжаных сценакшпалераў насаджэнняў. Выкарыстоўваюцца і ў сучасным паркавым будве.

ПЕРСПЕКТЫВА (франц. *perspective* ад лац. *perspicio* ясна бачу), сістэма адлюстравання прадметнага асяроддзя на плоскасці адпаведна зрокаваму ўспрыняццю прадметаў чалавекам. Аснова П. — цэнтр. праекцыя. Каб стварыць перспектыўнае адлюстраванне з некаторага пункта прасторы (цэнтра П., у якім знаходзіцца назіральнік), праводзяць прамяні праз кожны бачны пункт аб'екта. У геаметрычным месцы пунктаў перасячэння прамянёў з некаторай паверхняй атрымліваюць перспектыўнае адлюстраванне аб'екта. У залежнасці ад формы паверхні, на якую праецыруецца адлюстраванне, вылучаюць лінейную П. (перспектыўнае адлюстраванне прадмета на плоскасці), панарамную П. (адлюстраванне на ўнутранай паверхні цыліндра), купальную П. (адлюстраванне на ўнутранай паверхні сферы). Перспектыўнае адлюстраванне шырока выкарыстоўваецца ў архіт. праектаванні, чарцяжах існуючых будынкаў, комплексаў, ансамбляў для нагляднага паказу іх выгляду і структуры, найбольш поўнага ўяўлення пра іх архіт.планіровачную арганізацыю, праверкі кампазіцыйнай задумы архітэктара. Пры стварэнні перспектыўнага адлюстравання якога-небудзь архіт. аб'екта выкарыстоўваюцца маст. тэхн. прыёмы графікі архітэктурнай.

ПЕРЫМЕТРАЛЬНАЯ ЗАБУДОВА, архітэктурна-планіровачны прыём, пры якім будынкi размяшчаюць уздоўж чырвоных ліній вуліц, а ўнутраную

прастору забудовы выкарыстоўваюць для двароў. Характэрна для дробнаквартальнай планіроўкі тэрыторыі населеных месцаў. П. з. сфарміравалася ў Зах. Еўропе ў 17 ст. пад уплывам тэорый ідэальнага горада (эпоха італьянскага Адраджэння), заснаваных на выкарыстанні рэгулярнай сістэмы планіроўкі гарадоў Стараж. Грэцыі. У Расіі і на Беларусі П. з. вядома з канца 18 ст., калі будва грамадскіх, гандлёвых і жылых будынкаў вялося ўздоўж вуліц і завулкаў па перыметры кварталаў.

ПЛЮН (ад грэч. *pylon*, літар. брама, уваход), 1) масіўныя слупы, якія служаць апорай арак, перакрыццяў, мастоў, падземных станцый метрапалітэна і інш., або якія стаяць абапал уваходаў ці ўездаў на тэр. палацаў, паркаў і інш. 2) Вежападобнае збудаванне ў форме ўсечанай піраміды (у плане выцягнута прамавугольнік) з трапецападобным фасадам (звычайна аздобленым рэльефамі); ставілі абапал уваходаў у стараж. егіпецкія храмы.

ПЛЯСТРА, п і л я с т р (італьян. *pilastro* ад лац. *pila* калона, слуп), плоскі вертыкальны прамавугольны ў плане выступ на сцяне або слупе, які паўтарае ўсе часткі і прапорцыі калоны архітэктурнага ордэра, але пазбаўлены яе сярэдняй патоўшчанай часткі — энтазіса. Як дэкар. элементы П. шырока выкарыстоўваліся ў ордэрнай сістэме для вертыкальнага члянэння сцен. Часам канструкцыйна ўмацоўвалі найбольш нагружаныя ўчасткі сцен. Упершыню паявіліся ў ордэрнай архітэктуры Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма.

ПНАКЛЬ (франц. *pinacle*), дэкаратыўныя вежачкі, слупкі на контрфорсах ці на інш. частках. Звычайна завяршаюцца фіяламі і ўпрыгожваюцца крабамі. Вядомы ў еўрапейскай архітэктурцы познераманскага і гатычнага стыляў.

ПЛАН (ад лац. *planum* плоскасць), 1) выкананае ў вызначаным маштабе графічнае адлюстраванне гарызантальнай праекцыі будынка (або аднаго з яго паверхаў ці памяшканняў), комплексу будынкаў, населенага пункта ў цэлым ці асобных яго частак. П. бываюць натурныя (ствараюцца на аснове абмераў архітэктурных) і праектныя (ствараюцца пры праектаванні архіт. збудаванняў). П. звычайна характарызуе форму і канфігурацыю збудавання. 2) Характарыстыка размяшчэння асн. частак будынка або ансамбля на ўзроўні зямлі (у шматпавярховых будынках і ў комплексах, размешчаных на складаным рэльефе, — на розных узроўнях).

ПЛОШЧА, архітэктурна арганізаваная незабудаваная прастора, уключаная ў вулічную сетку населенага пункта і абмежаваная будынкамі, скверамі, паркамі або натуральным рэльефам. У сучасным горадабудаўніцтве гарадскія П. падзяляюць на 2 тыпы — транспартныя і пешаходныя. Бываюць галоўныя, тэатральныя, мемарыяльныя (ствараюцца ў гонар вял. гіст. падзей, выдатных дзярж. дзеячаў, вучоных, майстроў мастацтва), П. перад паркам, стадыёнам, заводам і інш. П. рознага прызначэння могуць мець азеляненне па перыметры, у цэнтр. частцы (партэр) або мяшанае. Правобразам гарадскіх П.

былі парадныя прамавугольныя ў плане двары палацавых і храмавых комплексаў Крыта, Егіпта, Вавілоніі, Асірыі. У Стараж. Грэцыі прамавугольныя ў плане П. — агоры, у Стараж. Рыме — форумы.

ПРАЕКТ (ад лац. projectus, літар. кінуты наперад), сукупнасць дакументаў (разлікі, чарцяжы і макеты архітэктурныя) для ўзвядзення, рэканструкцыі або рэстаўрацыі будынкаў і збудаванняў. Для гарадоў і інш. населеных месцаў распрацоўваюцца П.: генеральных планаў, дэталёвай планіроўкі, раённай планіроўкі, планіроўкі жылых раёнаў, грамадскіх цэнтраў, прамысл. і прыгарадных зон. Складаецца з архіт.будаўнічых і інж.тэхн. рашэнняў (выконваюцца сродкамі архіт. графікі), арганізацыі будва, тлумачальнай запіскі, каштарыснай дакументацыі і пашпарта П. Адрозніваюць П. тыпавы (для масавага будва шматлікіх аднолькавых аб'ектаў) і індывідуальны (для будва адзінкавых унікальных архіт. аб'ектаў). Праектаванне звычайна ажыццяўляюць у 2 стадыі: 1я — тэхнічны П. (уключае асноўныя архіт.будаўнічыя чарцяжы — планы паверхаў, разрэзы, фасады, генеральны план) і каштарыс, 2я — рабочыя чарцяжы (уключае рашэнні генеральнага і архіт.будаўнічага планаў, планы і фасады з маркіроўкай зборных вырабаў, чарцяжы інтэр'ераў, канструкцый, інж. камунікацый і інш.). Часам П. распрацоўваюць у некалькіх варыянтах для архіт. конкурсаў.

ПРАМЫСЛОВЫ РАЁН, групавое размяшчэнне ў горадзе прамысловых прадпрыемстваў, звязаных кааперацыяй асобных вытворчасцей і служб па тыпу прамысловага вузла. П. р. можа ўключаць некалькі прамвузлоў, адрозніваецца ад іх меншай ступенню вытв. кааперацыі і больш доўгім тэрмінам будаўніцтва асобных прадпрыемстваў (2530 гадоў). П. р. фарміруюцца ў адпаведнасці з генеральным планам горада і ўяўляюць сабой архіт.планіровачную арганізацыю адной з яго функцыянальных зон — прамысловай. У П. р. забяспечваецца функцыянальна — планіровачная і прасторавая арганізацыя ўсёй тэрыторыі, узаемазвязанае рацыянальнае вырашэнне асобных прадпрыемстваў, іх тэхналагічных сувязей, а таксама арганічнае ўключэнне гэтых аб'ектаў у асяроддзе горада. Пры аб'яднанні П. р. з жылымі раёнамі ўтвараецца новая горадабудаўнічая адзінка — прамысловасялібны раён.

ПРАПОРЦЫІ (ад лац. proportio суадносіны, суразмернасць), суадносіны велічынь збудавання, яго асобных элементаў і ўсяго збудавання ў цэлым. Адна з катэгорый архіт. кампазіцыі, якая звязана рытмам, кантрастам, нюансам. Адыгрывае важную ролю ў дасягненні выразнасці архіт. формы будынкаў і збудаванняў, у стварэнні іх маштабнасці; вызначае архіт.маст. якасці архіт. твора. Акрамя П., заснаваных на кратных і цэлалікавых адносінах, вядомы сістэмы прапарцыянавання, якія прыводзілі да ірацыянальных адносін (напр., залатое сячэнне). У 1940я г. французскі

архітэктар Ле Карбюзье прапанаваў сваю сістэму П. — "мадулор", заснаваную на памерах і прапорцыях чалавечага цела, якая

ПРАСПЕКТ (ад лац. *prospectus* від), прамая шырокая вуліца ў горадзе, адна з гал. гарадскіх магістралей, якая ўваходзіць у склад агульнагарадскога цэнтра буйнога горада. Уздоўж яго звычайна размяшчаюцца адм.грамадскія цэнтры і плошчы з адм. і грамадскімі будынкамі, якія ўтвараюць значныя архіт. ансамблі горада. П. можа стварацца на працягу невял. адрэзка часу па адзінай задуме і ў адным стылі або на працягу доўгага часу шляхам дапаўнення першапачатковай кампазіцыі інш. па стылю будынкамі і збудаваннямі.

ПРЫДЗЕЛ, у праваслаўным храме невял. бесстаўповая прыбудова з паўд. ці паўн. боку фасада або спецыяльна вылучаная частка асн.будынка, якая мае дадатковы алтар для асобных богаслужэнняў.

ПСЕЎДАРУСКІ СТЫЛЬ, рэтраспектыўна руск і с т ы л ь, умоўная назва розных па сваіх ідэйных вытоках эклектычных кірункаў у рус. архітэктурцы 2й паловы 19 ст. Яго асн. рысы — выкарыстанне матываў і дэталей стараж.рус. дойлідства (аб'ёмнапрасторавая кампазіцыя, какошнікі, шатровыя дахі і інш.). З 1830х гадоў пашырыўся афіцыйны рускавізантыйскі стыль, які запазычыў шэраг кампазіцыйных прыёмаў і дэкар. матываў з візантыйскай архітэктурцы. У 1850я гады пад уплывам рамантызму і славянафільства ўзнік кірунак, для якога характэрна выкарыстанне адвольна трактованых матываў стараж.рус. архітэктурцы (пабудовы арх. А. М. Гарнастаева). У пач. 1870х гадоў пад уздзеяннем народніцкіх ідэй узнік новы дэмакратычны варыянт, П. с, які зводзіўся да пышнага багатага аздаблення будынкаў узорамі рус. нар. вышыўкі і разьбы па дрэве. Вядомы пад назвай "рапетаўшчына" (ад прозвішча арх. І. П. Ропета). Прапагандаваўся крытыкам У. В. Стасавым. Напачатку быў пашыраны ў архітэктурцы драўляных выставачных павільёнаў і невял. гарадскіх дамоў, потым — у мураванай манум. архітэктурцы. У 1880я гады яго змяніў новы афіцыйны кірунак П. с, які амаль літаральна капіраваў дэкар. матывы рус. архітэктурцы 17 ст. На Беларусі пашырэнне П. с. суправаджалася перабудовай будынкаў, гал. чынам культавых, што сказала архіт.маст. якасці многіх помнікаў архітэктурцы. Будынкі П. С. ўзводзіліся з цэглы, бутавага каменю ці камбінаваныя. У 1850-1930я гады пабудавана вял. колькасць тыпавых цэркваў, т. зв. "мураўёвак". Формы стараж.рус. дойлідства, выкарыстаныя ў збудаваннях П. с, не адпавядалі іх функцыянальнаму прызначэнню.

РАЁННАЯ ПЛАНІРОЎКА, праектныя прапановы па планіровачнай арганізацыі тэрыторыі эканамічных ці адм. раёнаў; від навуковай і практычнай горадабудаўнічай дзейнасці. Р. п. дазваляе ўдакладняць і развіваць нар.гасп. планы асобных эканамічных раёнаў і ствараць устойлівую горадабудаўнічую базу для развіцця населеных месцаў. З'яўляецца сувязным звяном паміж нар.гасп. планаваннем і горадабудаўніцтвам. Гал. задача Р. п.

— комплекснае тэрытарыяльнагасп. ўпарадкаванне праектуемага раёна і фарміраванне яго планіровачнай структуры, якая забяспечвае рацыянальнае размяшчэнне прадукцыйных сіл і найлепшыя ўмовы для працы, быту і адпачынку насельніцтва. Праектная дакументацыя па Р. п. ўключае схему Р. п. і праект Р. п. Графічныя матэрыялы с х е м ы выконваюцца ў маштабе 1:100 000 — 1:300 000. Яна служыць для тэхнікаэканамічнага абгрунтавання праектаў размяшчэння і будва буйных прамысл. і энергетычных комплексаў, баз будаўнічай індустрыі, магістральных, транспартных і інш. камунікацый, стварэння арганізаваных сістэм рассялення і размяшчэння ў іх новых і развіцця існуючых гарадоў і сельскіх паселішчаў, праектавання курортаў, нацыянальных і прыродных паркаў, запаведнікаў, а таксама міжраённых зон і комплексаў масавага адпачынку насельніцтва. П р а е к т Р. п. распрацоўваецца на аснове схемы Р. п. Графічныя матэрыялы выконваюцца ў маштабе 1:25 000, 1:50 000. Праект Р. п. — аснова для распрацоўкі генеральных планаў развіцця гарадоў і інш. населеных месцаў, прамысл. вузлоў, курортных і турысцкіх комплексаў, размяшчэння культ.быт. устаноў раённага значэння. На аснове праекта Р. п. складаюцца таксама праекты міжгасп. і ўнутрыгасп. земле і лесаўпарадкавання, вылучэння буйных зямельных участкаў для розных відаў выкарыстання, вядзецца распрацоўка праектаў зон санітарнай аховы.

РАЗЬБА АРХІТЭКТУРНАЯ, арнаментальная ці сюжэтная кампазіцыя, выкананая спосабам мастацкай апрацоўкі пераважна дрэва, якая ўжываецца для дэкору будынкаў і збудаванняў. Р. а. вытанчанай святлоценявой мадэліроўкай узбагачае пластыку фасадаў, узмацняе іх рытмічную будову, кантрастна вылучае найбольш значныя элементы кампазіцыі, падкрэслівае архітэктоніку будынкаў. Пашырана некалькі відаў Р. а.: выемчатая, скразная, рэльефная, камбінаваная. У Расіі і на Беларусі вядома з 12 ст., ужывалася з 19 ст. ў народным дойлідстве.

РАКАКО (франц. гасосо), р а к а й л ь, стыль у зах.еўрапейскім мастацтве 1й паловы 18 ст. Узнік у Францыі ў перыяд крызісу абсалютызму. У архітэктуры асн. прыкметамі Р. з'яўляюцца ламаныя лініі, якія нагадваюць абрысы ракавіны, спляценне розных і ляпных арнаментаў, завіткі, разарваныя картушы, выкарыстанне жывапісных пано і інш. Стылю Р. ўласцівы візуальнае разбурэнне будаўнічых канструкцый, наданне ім раслінных форм, ілюзорнае пашырэнне рэальнай прасторы з дапамогай вял. колькасці люстэркаў, залачэння, хрусталу. У асноўным Р. быў сістэмай дэкору інтэр'ераў, афармленне якіх спалучалася з адносна строгім вонкавым абліччам збудавання.

РАМАНСКІ СТЫЛЬ, стыль сярэдневяковага еўрапейскага мастацтва 10-13 ст. Р. с. склаўся пад уплывам феадальнарэлігійнай ідэалогіі, увабраў у сябе элементы стараж.рымскага і візантыйскага мастацтваў; тэрмін узнік у 1820-я г. Вызначальная роля належала суровай, крапаснога характару

архітэктурны (замкі, манастырскія комплексы, цэрквы, гарадскія дамы), якой уласцівы сукупнасць набліжаных адзін да аднаго аб'ёмаў рознай вышыні, канструкцыйна аб'яднаных узаемазвязанасцю апор і перакрыццяў і ўраўнаважаных вежайліхтаром ці купалам над сярэдынямі. У ранні перыяд у будынках рабілі плоскія драўляныя перакрыцці, пазней цыліндрычныя і, нарэшце, крыжовыя. Найбольш закончаны тып збудаванняў Р. с. — манастырская царква (базіліка, крыжападобная ў плане ў Зах. Еўропе, круглая ў плане ратонда ў Цэнтр. Еўропе). Збудаванні вызначаліся манументальнасцю, масіўнасцю канструкцый, аздабляліся абстрактнагеаметрычным арнамантам і скульптурай на тымпанах парталаў, капітэлях апор. У скульптуры і фрэсках пераважалі дагматычнасць, скаваны арнаментальнаплоскасны характар кампазіцыі, умоўная трактоўка фігур у спалучэнні з павышанай экспрэсіяй. Яскравыя ўзоры архітэктурны Р. с. створаны ў Германіі (сабор у Вормсе, 12-13 стагоддзі), Францыі (царква НотрДам у Пуацье, 12 ст.), Італіі (царква СанМікеле ў Павіі, 12 ст.) і інш.

РАСКРАПОЎКА, невялікі выступ плоскасці фасада, антаблемента, карніза і інш. Выкарыстоўваецца гал. чынам для члянэння або пластычнага ўзбагачэння фасада будынка. Элементамі Р. могуць быць пілястры, лапаткі, стойкі каркаса, якія выступаюць на фасадзе будынка. Вядома са старажытнасці, пашырана ў класічных ордэрах манум. мураванай архітэктурны Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма.

РАСПАЛУБКА, частка скляпення, утвораная перасячэннем яго дзвюх узаемна перпендыкулярных цыліндрычных паверхняў. Звычайна робяць пры размяшчэнні верхняй кропкі праёмаў вышэй за пяту асн. скляпення (Р. ўтвараюць малыя скляпенні), радыус якіх вызначаецца шырынёй праёма. Вядомы ў сярэднявекowych раманскіх і гатычных збудаваннях. На Беларусі паявіліся ў 16 ст. ў 1 і Знефавых храмах, пашырыліся ў 17-18 ст. у збудаваннях стылю барока; вядомы ў грамадзянскай архітэктурны 18 ст.

РАТОНДА (італьян. *rotonda* ад лац. *rotundus* круглы), круглае ў плане цэнтрычнае збудаванне звычайна з размешчанымі па перыметры калонамі, завершанае купалам. Вядома з часоў Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма. Сустрэкаліся ў архітэктурны культавых збудаванняў сярэдніх вякоў, эпохі Адраджэння, стылю класіцызму. Найбольш пашыраны тып храма Р. ў культавым будве класіцызму, неакласіцызму. У выглядзе Р. вырашаны альтанкі і павільёны ў рэгулярных і пейзажных парках сядзіб. Падобныя да Р. гранёныя аб'ёмы завяршалі будынкi палацаў, ратуш, брам.

РАТУША [польск. *ratusz* ад ням. *Rathaus* (Rat рада + Haus дом)], будынак, у якім размяшчаліся органы гарадскога самакіравання. Першыя Р. ў Зах. Еўропе паявіліся ў 12 ст. Пабудовы мелі элементы крапаснога і грамадзянскага дойлідства. Узводзілі 2павярховыя Р. з балконам ці эркерам. Будаўніцтва Р. пашырана ў 19 і асабліва ў 20 ст., калі Р. арганічна ўваходзіць у гіст. цэнтры гарадскога асяроддзя. На Беларусі Р. пачалі будаваць з 14 ст.

Узводзілі ў гарадах на рыначных плошчах, часам аб'ядноўвалі з гандлёвымі, гасцінымі радамі, арсеналамі, важніцамі. Будавалі з дрэва, цэглы, у тэхніцы "прускага муру". Будынкі Р. мелі звычайна простыя і манум. формы. У 17-18 стагоддзях пераважаў барочны тып: Р. з шмаг'яруснай вежай, завершанай разнастайнымі купалкамі ці шпілем, існавалі і бязвежавыя. Манументальнасцю і цэльнасцю вылучаліся Р. стылю класіцызму, у якіх кампазіцыйным акцэнтам фасадаў быў порцік. Існавалі Р. з рысамі несапраўднай готыкі. Гал. памяшканнем Р. была парадная зала (на 2м паверсе) для ўрачыстых актаў, пасяджэнняў магістрата, тэатральных паказаў і інш. Частка памяшканняў Р. (падвалы, першыя паверхі) адводзілася пад крамы, склады і інш.

РАЦЫЯНАЛІЗМ (франц. *ра tionalisme* ад лац. *rationalis* разумны), сукупнасць архіт. кірункаў 1й пал. 20 ст., якія праграмна асвойвалі найноўшыя дасягненні навукі і тэхнікі. У шырокім сэнсе Р. часам атаясамліваюць з паняццем "сучасная архітэктура". Асновы Р. заложаны ў канцы 19 ст. (арх. Л. Салівен у ЗША, Х. П. Берлаге ў Нідэрландах, А. Лоза ў Аўстрыі, А. Перэ ў Францыі і інш.). Яго станаўленню ў пач. 20 ст. спрыялі тэорыі, якія прапагандавалі група на чале з Ле Карбюзье ў Францыі і арх. школа "Баўхаўз" пад кіраўніцтвам В. Гропіуса ў Германіі (гл. Функцыяналізм). Развіваўся пераважна ў 1920-1930я г. Горадабудаўнічыя ідэі Р. зафіксаваны ў т. зв. Афінскай хартыі (1933), а агульныя архіт. канцэпцыі ў 1950я г. прывялі да стварэння т. зв. міжнар. стылю. Пэўны дагматызм і сацыяльна-рэфармісцкі утапізм прадстаўнікоў Р. сталі прычынамі яго крызісу. У СССР шэраг падобных да Р. рыс меў канструктывізм; рацыяналістамі лічылі сябе члены аб'яднання "Асацыяцыя новай архітэктуры" (1923-1930), якія ставілі на першы план псіхафізіялагічныя асаблівасці ўспрымання архіт. формы і імкнуліся знайсці рацыянальныя асновы ў вобразным аспекце архітэктуры (М. А. Ладоўскі, К. С. Мельнікаў і інш.). РУЖА, круглае акно ў раманскіх і гал. чынам гатычных пабудовах 12-15 ст., якое мае каменны пераплёт у выглядзе радыяльных прамянёў з цэнтра круга. Звычайна размяшчалася над уваходным парталам. Р. называюць і аналагічнага выгляду дэкар. матыў, што вянчае стральчатыя вокны гатычных будынкаў.

РУСКА-ВІЗАНТЫЙСКІ СТЫЛЬ, адзін з кірункаў псеўдарускага стылю. Пашыраны з 1830х г. у архітэктуры цэркваў ("узорныя праекты" арх. К. А. Тона, 1840я г.). Стыль увасабляў ідэю афіцыйнага праваслаўя пра пераемнасць паміж Расіяй і Візантыяй і запазычыў шэраг кампазіцыйных прыёмаў і дэкар. матываў візантыйскай архітэктуры, карыстаўся дзярж. падтрымкай. У канцы 18 — пач. 19 ст. на Беларусі ў гэтым стылі пабудавана вял. колькасць тыпавых храмаў, якія выкарыстоўвалі формы маскоўскага дойлідства 17 ст. У 1860я гады Р.в. с. адраджаецца як самастойны "візантыйскі стыль", не звязаны з "рускім стылем". "Візантыйскі стыль" 2-й

пал. 19 ст. застаўся лакальнай з'явай, у адрозненне ад інш. гіст. стыляў быў пашыраны менш за "рускі" і толькі ў культавым дойдстве.

РУСТ, спосаб апрацоўкі каменю або імітаванага пад камень абліцовачнага матэрыялу, пры якім кожны камень ці яго імітацыя вылучаюцца перыметральным кантам рознай формы. У залежнасці ад спосабу апрацоўкі выпуклай паверхні каменнага блока, абліцовачнай пліты або іх імітацыі ў тынкоўцы Р. бывае гладкі або фактурны. Выкарыстоўваецца для рустыкі сцен будынкаў.

РУСТЫКА (ад лац. *rusticus* прасты, грубы, літар. вясковы), рэльефная муроўка ці дэкар. абліцоўка сцен будынка каменем з груба абколатай ці выпуклай вонкавай паверхняй (гл. Руст). Выпукласць каменю можа мець розную форму (найбольш пашырана пірамідальная). Р. ажыўляе сцяну багатым зіхаценнем святлаценю, стварае ўражанне моцы, масіўнасці будынка. Пры адзелцы фасада тынкоўкай Р. імітуецца разбіўкай сцяны на прамавугольнікі або палосы. Вядома са старажытнасці (Стараж. Грэцыя і Рым). Асабліва пашырылася ў эпоху Адраджэння. Р. найчасцей ужывалася ў грамадзянскай і палацава-садовай архітэктуры стылю класіцызму і асабліва ампіру. Ёй афармлялі цокаль ці 1ы паверх будынка, вуглавая пілястры, лапаткі, рызаліты. Часта выкарыстоўвалася таксама тынкоўка "пад руст". Р. пашырана ў афармленні фасадаў будынкаў (аконных і дзвярных праёмаў, архівольтаў і інш.) у архітэктуры канца 19 — пач. 20 ст. У драўляным культавым і сядзібным будве выкарыстоўвалася тэхніка разьбы, якая імітавала каменную муроўку, былі пашыраны шалёўка сцен і афармленне вуглоў "пад руст".

РЫЗАЛІТ (ад італьян. *risalita* выступ), частка будынка, якая выступае за лінію фасада на ўсю яго вышыню. Р. звычайна сіметрычныя адносна цэнтр. восі будынка, падкрэсліваюць дамінуючае значэнне яго цэнтр. часткі, вылучаюць гал. ўваход, узбагачаюць пластычную выразнасць агульнай аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі, утвараюць адзінае цэлае з асн. масай пабудовы. Вядомы са старажытнасці. Пашыраны ў архітэктуры стыляў барока, класіцызму і інш. Адыгрывалі значную ролю ў кампазіцыі палацавых пабудоў.

РЫТМ (грэч. *rhythmos* ад *rheo* цяку), чаргаванне акцэнтных архіт. элементаў (праёмаў, прасценкаў, вертыкальных стоек каркаса, балконаў, эркераў і г. д.) пры вырашэнні кампазіцыі аднаго будынка або паўтарэнне саміх будынкаў пры стварэнні архіт. ансамбля; адзін з сродкаў архіт. кампазіцыі, з дапамогай якога дасягаецца сувярэннасць і эмацыянальная выразнасць твора архітэктуры. У аснове Р. — адзінства функцыянальнага, канструкцыйнага і аб'ёмнапланіровачнага вырашэння. Рытмічнасць, закладзеная ў канструкцыйна-прасторавых асаблівасцях стоечна-бэлечнай сістэмы антычнага дойдства, была памастацку асэнсавана сродкамі ордэрнай сістэмы (манум. пабудовы Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма). Р. можа

быць простым (паўтарэнне архіт. элемента з захаваннем яго памераў і інтэрвалаў паміж імі), а таксама нарастаючым або ўбываючым (паступовае змяненне інтэрвалаў паміж архіт. элементамі). Ён звязаны і з інш. сродкамі архіт. кампазіцыі: прапорцыямі, сіметрыяй, маштабнасцю, кантрастам, нюансам.

РЭГУЛЯРНЫ ПАРК, тып парку, для якога характэрны строга геаметрычная планіроўка, падпарадкаваная гал. кампазіцыйнай восі, радавыя пасадкі дрэў, баскеты, шырокія партэры з газонамі ці кветкавым арнамантам, басейны, каналы, фантаны. Цэнтр. месца займаў палац, ад якога радыяльнымі промямі разыходзіліся алеі, што адкрывалі шырокія відавныя перспектывы. Перад палацам звычайна знаходзіліся партэры, вадаёмы і каналы. Выразныя прасторавыя акцэнтны і арыенціры ўносілі шматлікія скульптуры, абеліскі, малыя формы архітэктуры.

РЭКАНСТРУКЦЫЯ (лац. ге... прыстаўка, якая абазначае паўторнае дзеянне + *con structio* пабудова), 1) перабудова будынка з мэтай паляпшэння яго функцыянавання ці выкарыстання па новым прызначэнні. 2) Карэнная перабудова населенага пункта, абнаўленне горада (яго планіроўкі, забудовы і добраўпарадкавання), выкліканая сацыяльнаэканамічнымі, сацыяльнагігіенічнымі і архіт.маст. патрабаваннямі. 3) Аднаўленне першапачатковага аблічча населенага пункта, архіт. ансамбля ці асобнага помніка па рэштках, выяўленчых матэрыялах ці апісаннях помніка. Можа азначаць і праект такога аднаўлення ў выглядзе рысунка, чарцяжа, апісання. Навуковая, аргументаваная Р. помніка можа быць важным матэрыялам яго наступнай рэстаўрацыі. У адрозненне ад рэстаўрацыі не абавязкова прадугледжвае практычнае аднаўленне помніка.

РЭСТАЎРАЦЫЯ (ад позналац. *restauratio* аднаўленне), умацаванне і аднаўленне разбураных, пашкоджаных або скажоных архіт. помнікаў для выяўлення іх гіст. і маст. каштоўнасці, падаўжэння іх веку і ўключэння ў сучаснае жыццё. Састаўная частка аховы помнікаў гісторыі і культуры. Праводзіцца на аснове спец. даследаванняў іх гіст. верагоднасці, дэтальнага дакументальнага даследавання помніка (апісанні, фотафіксацыя, абмерныя чарцяжы, археал., гіст., інж.тэхн. і інш. даследаванні) і навукова абгрунтаванага праектнага рашэння, узгодненага з органамі аховы помнікаў гісторыі і культуры, з фіксацыяй усіх наступных змен. У працэсе Р. могуць уводзіцца новыя элементы, неабходныя па эстэтычных і канструкцыйных меркаваннях, выкарыстоўваюцца матэрыялы і тэхніка, якія адрозніваюцца ад першапачатковых, але не парушаюць цэласнасці помніка, яго гіст. рыс. Метады і спосабы Р. вызначаюцца характарам далейшага выкарыстання помніка. Метады сучаснай Р.: кансервацыя, аднаўленне (адбудова), прыстасаванне, рэканструкцыя (згодна з навукова абгрунтаванымі дадзенымі), уласна Р. Асобныя спосабы Р.: перанясенне (з поўнай разборкай помніка або без яе), рэгенерацыя (комплекс горадабудаўнічых і

рэстаўрацыйных мерапрыемстваў па захаванню гіст. забудовы і ансамбляў). Розніца мясцовых умоў, традыцый, мэт і ўзроўню Р. вызначае разнастайнасць тэарэтычных канцэпцый і тэрміналогіі Р. ў розных рэгіёнах.

САБОР, галоўны храм горада або манастыра, дзе праводзіць богаслужэнне вышэйшая асоба (патрыярх, архіепіскап і інш.). Архітэктурна С. звычайна вызначаецца манументальнасцю форм, адлюстроўвае асн. тэндэнцыі пануючага архіт. стылю (напр., сабор НотрДам у Парыжы, Сафійскія саборы ў Кіеве, Ноўгарадзе, Полацку).

САДОВА-ПАРКАВАЕ МАСТАЦТВА, мастацтва фарміравання садоў, паркаў і інш. азялененых участкаў гарманічным спалучэннем прыродных і архіт. элементаў (рэльеф, вадаёмы, дрэвы, кусты, кветкі, пляцоўкі, розныя збудаванні, скульптура). У працэсе яго развіцця пад уплывам прыроднакліматых умоў, быт. і культ. традыцый, эстэтычных поглядаў выпрацаваны разнастайныя кампазіцыйныя прыёмы, якія можна ўмоўна звесці да 2 асн. прынцыпаў, рэгулярнага (геаметрычнага) і пейзажнага (маляўнічага, імітуе прыродны ландшафт). Апрача рэгулярнага парка і пейзажнага парка, існуюць парк мяшанага тыпу. С.п. м. ўзнікла ў старажытнасці. У Зах. Еўропе яго асн. прыёмы склаліся ў 1618 ст. У эпоху Адраджэння ў Італіі паявіліся рэгулярныя сады на тэрасах з падпорнымі сценамі, манум. лесвіцамі, скульптурай, каскадамі, фантанамі. Рацыяналістычныя прынцыпы, якія пераважалі ў мастацтве Францыі 17 ст., увасобіліся ў строга геаметрычнай планіроўцы рэгулярных ("французскіх") паркаў, створаных А. Ленотрам. У сярэдзіне 18 ст. ў Еўропе ўзніклі свабодна распланаваныя пейзажныя парк (спачатку ў Вялікабрытаніі, потым у Францыі). С.п. м. 19 — пач. 20 ст. характарызуецца стылістычным эклектызмам (ствараюцца кампазіцыі тыпу японскіх садоў, іспанамаўрытанскага патыю, альпійскай горкі і інш.).

САНДРЫК, дэкаратыўная архіт. дэталёўка у выглядзе невял. прафіляванага (прамавугольнага або выгнутага) карніза над аконным ці дзвярным праёмам на фасадзе будынка (радзей у інтэр'ерах). Часам апіраецца на кансолі і завяршаецца франтонам. Вядомы са старажытнасці (манум. ордэрная архітэктурна Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма). Пашыраны ў архітэктурны рэнесансу і інш. стыляў.

СІМЕТРЫЯ (ад грэч. *symmetria* суразмернасць), мастацкі прыём, заснаваны на тоеснасці частак і іх размяшчэнні, што стварае адзінства і гарманічнасць архітэктурнай кампазіцыі. Бывае цэнтральна-восевая (адносна вертыкальнай восі), люстраная (адносна вертыкальнай плоскасці), вінтавая (ажыццяўляецца паваротам на пэўны вугал вакол восі, дапоўненым пераносам уздоўж той жа восі), дыяганальная і інш. Агульныя прынцыпы С. ў архітэктурны і горадабудаўніцтве ўпершыню сістэматызаваны ў Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыме, далейшае развіццё атрымалі ў архітэктурны рэнесансу

і класіцызму. Стылі барока, ракако, мадэрн і інш., якія ў цэлым грунтаваліся на прынцыпах асіметрыі, уключалі С. ў свае асн. маст. сродкі.

СКВЕР (англ. square), невялікі сад, добраўпарадкаваны і азяленены ўчастак перад грамадскім будынкам, на плошчы, на перасячэнні транспартных і пешаходных шляхоў і інш. Звычайна пл. 0,2 – 3 га. Функцыянальнае прызначэнне С. — дэкар. афармляць прастору і служыць месцам адпачынку пешаходаў. Адрозніваюць С. для кароткачасовага адпачынку, дэкаратыўныя, мемарыяльныя, скверы — выставачныя пляцоўкі і інш. Часам С. арганізуюць пры рэканструкцыі гіст. забудовы. Прыёмы планіроўкі і добраўпарадкавання С. могуць быць рэгулярныя (геаметрычныя) і жывапісныя. С. могуць мець самастойную закончаную кампазіцыю або быць элементам буйнога архіт.ландшафтнага ансамбля. СКЛЯПЕННЕ, нясучая прасторавая канструкцыя для перакрыцця ці пакрыцця збудаванняў, якая мае крывалінейную паверхню. Робіцца з цэглы, прыроднага каменю, жалезабетону, дрэва. Пад нагрукай працуе пераважна на сцісканне, перадае на апоры вертыкальныя і гарызантальныя нагрукі. Разнавіднасць С. — купал. У гатычных збу

СТЫЛЬ (лац. stilus, stylus ад грэч. stylos грыфель для пісання) уархітэктуры, адзінства маст. светапогляду, што адлюстроўвае эстэтычныя ідэалы свайго часу і ідэалогіі, ідэйнамаст. змест і эмацыянальныя характарыстыкі архіт. вобразаў. Залежаць ад сацыяльнага прызначэння будынкаў і фармальнаэстэтычных заканамернасцей (прынцыпы аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі, сродкі архіт. выразнасці, прыёмы выкарыстання архіт. форм), звязаных з канкрэтным узроўнем развіцця будаўнічай тэхнікі, функцыянальнай структурай збудавання, прыроднакліматэчнымі і інш. ўмовамі. Выяўляецца ў сістэме функцыянальнай і прасторавай арганізацыі будынкаў, комплексаў і ансамбляў, у іх архітэктоніцы, прапорцыях, пластыцы, дэкоры. Гісторыя архітэктуры карыстаецца некаторымі стылявымі катэгорыямі, якія абазначаюць перыяды ў гісторыі мастацтва: раманскі стыль, готыка, адраджэнне, барока, ракако, класіцызм. Пад тэрмінам С. часам разумеюць сукупнасць характэрных прыкмет, уласцівых архітэктуры пэўнага народа. Пры фарміраванні С. выпрацоўваюцца новыя тыпы будынкаў, прынцыпы творчага метаду, асвойваюцца новыя канструкцыі і будаўнічыя матэрыялы і г. д. Перыяд станаўлення С. звычайна характарызуецца найбольш інтэнсіўнымі наватарскімі пошукамі, часам пры захаванні форм і прыёмаў мінулых С, а ў перыяд яго росквіту — удасканаленнем сродкаў і прыёмаў, уласцівых дадзенаму С.

СТЭЛА (ад грэч. stele слуп), вертыкальна пастаўленая надмагільная або мемарыяльная пліта з каменю ці інш. даўгавечнага матэрыялу з надпісам ці рэльефнай выявай. Вядома з 65 ст. да н. э. У Стараж. Грэцыі служылі надмагіллямі, межавымі камянямі, ставіліся для ўвекавечання пэўнай падзеі.

У сучасным мастацтве форма С. выкарыстоўваецца для надмагілляў і помнікаў інш. прызначэння.

ТРАВЕЯ (ад франц. *travee* пралёт), у раманскай і гатычнай архітэктуры прамавугольная ў плане прасторавае ячэйка нефа, абмежаваная па вуглах 4 апорамі, якія нясуць крыжовае або самкнутае скляпенне. Гатычнае збудаванне ўяўляе сабой сістэму Т.

ТРАНСЕПТ (позналац. *transeptum* ад лац. *trans* за + *septum* агароджа), адзін ці некалькі папярочных нефаў у базілікальных і крыжовых у плане храмах, якія перасякаюць падоўжныя нефы, павялічваюць прастору інтэр'ера перад алтаром і апсідай. Узнік у раннехрысціянскіх храмах Зах. Еўропы. На Беларусі асабліва нашырыўся ў рэнесансавых і барочных базіліках з канца 16 ст., вядомы і ў пабудовах стыляў класіцызму, несапраўднай готыкі і інш. Часам на перакрыжаванні гал. нефа і Т. будавалі купал або невял. вежусігнатурку. Пераход ад падоўжных нефаў да Т. афармляўся падпружнымі аркамі сяродкрыжжа.

ТРЫГЛІФ (грэч. *triglyphos* ад *tri...* у складаных словах — тры + *glypho* рэжу), прамавугольная, крыху выцягнутая па вертыкалі пліта з некалькімі жалабкамі. Чаргуючыся з метопамі, Т. ўтвараюць фрыз у дарычным ордэры; звычайна размяшчаюцца па восях калон і інтэркалумніяў (паміж калонамі) і на канцах фрыза па вуглах будынка. Т. ў камені ўяўляюць сабой арнаментаваныя тарцы бэлек першапачатковага драўлянага перакрыцця.

ТЫМΠΑН (грэч. *tympanon*), поле трохвугольнага ці фігурнага франтона; паглыбленая частка сцяны (ніша) паўцыркульнага, Звугольнага або стральчатага абрысу над акном або дзвярамі. У Т. нярэдка размяшчаюць скульптуру, жывапісныя выявы, гербы і інш.

ТЫНКОЎКА, тынк, адзелачны зацвярдзелы слой, утвораны будаўнічым растворам на паверхні канструкцыйных элементаў, частак будынкаў і збудаванняў. Тынкавальныя растворы звязваюцца вапнай, цэмантам, гіпсам, глінай, магнезітам. У сучасным будве выкарыстоўваюць Т.: звычайную (для выраўноўвання паверхні агараджальных канструкцый), спецыяльную (водатрывалую і воданепранікальную, акустычную, рэнтгенанепранікальную, цеплаізаляцыйную, вогнезасцерагальную і інш.), дэкаратыўную (для павышэння эстэтычнай вырачнасці будынкаў і збудаванняў у растворы дадаюць каляровыя і крышталічныя запаўняльнікі, мармуровы пясок, слюду, рознакаляровую шклянную крошку і каляровыя пігменты). Маст. эфект дэкаратыўнай Т. дасягаецца таксама рэльефнай апрацоўкай слоя каменячосным інструментам для імітацыі фактуры натуральнага каменю.

ФАНТАН [італьян. *fontana* ад лац. *fons* (*fontis*) крыніца], дэкаратыўнае збудаванне, якое служыць асновай ці абрамленнем для струменяў вады; твор малых форм. У антычнасці Ф. — крыніца пітной вады. Пазней Ф. у спалучэнні з архітэктурай, скульптурай і зялёнымі насаджэннямі стаў адным

з сродкаў дэкар. і мастацкавобразнага вырашэння ў архітэктурцы, садовапаркавым мастацтве і горадабудаўніцтве. Архітэктурнае вырашэнне Ф. заснавана на спалучэнні водных струменяў з нішамі, гротамі, тэрасамі і каскадамі.

ФАСАД, (франц. facade ад італьян. fasciata ад fascia твар), 1) вонкавая вертыкальная паверхня збудавання, якую ўтвараюць знадворная канструкцыя, гарызантальныя і вертыкальныя члянэнні, рытм прыёмаў (балконаў, лоджый), архіт. дэталі, фактура будаўнічых і адзелачных матэрыялаў, колеравы каларыт і інш.; у залежнасці ад тыпу збудавання, формы яго плана, месцазнаходжання вылучаюць галоўны, бакавы, дваровы, садовы фасады. 2) Выява на чарцяжы вонкавага выгляду збудавання, якое праектуецца на плоскасці праекцыі.

ФЛІГЕЛЬ (ад ням. Flügel, асн. значэнне — крыло), дапаможная прыбудова да жылога дома ці асобнае збудаванне, якое ўваходзіла ў комплекс сядзібы. Вядомы ў многіх краінах Еўропы са старажытнасці, пашыраны ў архітэктурцы стыляў барока, класіцызму і інш. Ф. прызначаліся пад жыллё аканомі, прыслугі, гасцей, у іх размяшчаліся кухні, пякарні, залы, бібліятэкі, аранжарэі, скарбніцы, капліцы і інш. Існавалі ў сядзібнапалацавых комплексах, палацавапаркавых ансамблях, манастырскіх і кляштарных комплексах; нярэдка мелі выгляд вежаў, замкаў і інш.

ФРАНТОН [франц. fronton ад лац. frons (frontis) лоб, пярэдні бок], частка (звычайна ў выглядзе трохвугольніка) фасада будынка, порціка, каланады, абмежаваная схіламі даху і карнізам. Поле Ф. (тымпан) часта ўпрыгожваецца рэльефам, скульптурай, праёмамі і нішамі рознай формы і інш.; у драўляным дойдстве — архіт. разьбой, часта ўпрыгожанай сімвалічнай выявай сонца (паўкруг з прамянямі). У завяршэнні вуглоў часам выкарыстоўвалі акратэрыі. У нар. дойдстве Ф. з'яўляецца канструкцыйным элементам хаты і гасп. пабудовы. Форма яго вызначаецца формай страхі. Ф. звычайна трохвугольны, радзей трапецападобны (усечаны зверху), найчасцей з акенцам. Да 2-й пал. 19 ст. рабілі таксама закатам, зашывалі саломай ці лазой, пазней — дошкамі, звычайна вертыкальна. Дэкаратыўнасць Ф. ствараецца маст. шалёўкай "квадратам", "ромбам", "у елачку" і інш., накладкамі, якія ўтваралі геаметрычны арнамент. Дэкор Ф. звычайна завяршаецца рознымі закрылкамі і фігурным вільчыкам. Дэкаратыўнымі Ф. ўпрыгожваюць вокны і дзверы будынкаў. Ф. вядомы з часоў Стараж. Грэцыі і Стараж. Рыма.

ФУНКЦЫЯНАЛІЗМ, кірунак у архітэктурцы 20 ст., заснаваны на сцвярджэнні першаснасці функцыі (утылітарна-практычнага прызначэння) твора архітэктурцы адносна яго формы. Яму характэрны выкарыстанне дасягненняў навукі і тэхнікі, эканамічнасць, прастата форм, адмаўленне ад дэкару. Асновы Ф. (прыцып мэтазгоднасці планіровачных рашэнняў, формы і канструкцыі) заложаны ў 2-й пал. 19 ст. і проціпастаўлены

эклектызму. Ф. склаўся ў 1920-я г. ў Германіі (школа "Баўхаўз"). Вылучаў новыя канструкцыйныя ідэі і планіровачныя прыёмы (стандартныя жылыя секцыі і кватэры, забудова кварталаў і інш.). Ф. быў шырокай, але супярэчлівай і неаднароднай плынню. Часта прыводзіў да схематызму, ігнаравання нац. традыцый і мясц. умоў. Прынцыпы функцыянальнасці распрацоўвалі архітэктары Ле Карбюзье, В. Гропіус, Л. Міс ван дэр Роэ. У 1920я г. Ф. набыў характар т. зв. міжнар. стылю. У 1930я г. архітэктары Фінляндыі (А. Аалта), Швецыі (С. Маркеліус), Японіі (К. Танге), Бразіліі (А. Німеер) распрацоўвалі прыёмы адпаведна нацыянальнай спецыфіцы сваіх краін. Пасля 2й сусветнай вайны (1939-1945) уплыў Ф. адрадзіўся пры аднаўленні зруйнаваных гарадоў, але адзінства міжнар. стылю распалася. Шэраг прыёмаў збліжае Ф. з канструктывізмам у сав. архітэктурі.

ХРАМ, культавае збудаванне, прызначанае для выканання рэлігійных абрадаў. Архіт. прызначэнне Х. значна шырэйшае за культавыя функцыі і рэлігійныя ідэі, якія пэўным чынам уплываюць на іх формы, тыпы і характар. Архітэктурна асн. тыпаў Х. (свяцілішча, хрысціянскія касцёлы, цэрквы і саборы, мусульманскія мячэці, іудаіцкія сінагогі, будыйскія пагады) гістарычна відазмянілася адпаведна развіццю доўгасцяжкі ў розных краінах і набывала яркую нацыянальную своеасаблівасць. На працягу тысячагоддзяў Х. выконвалі не толькі рэлігійныя, але і некаторыя грамадскія функцыі (урачыстыя сходы, цырымоніі; многія Х. мелі мемарыяльны характар), адыгрывалі ролю абарончых збудаванняў (гл. Храмкрэпасць). У сімваліцы архіт. частак і дэкар. ўбрання Х. раскрываліся асн. рысы светапогляду эпохі. Манум. будынкi Х., размешчаныя ў вузлавых пунктах горада, маюць вял. горадабудаўнічае значэнне.

ЦАРКВА [ад грэч. ку́гіакe oіkіa), літар. божы дом], культавы будынак, прызначаны для богаслужэння і выканання рэлігійных абрадаў у праваслаўным хрысціянстве. Першыя Ц. з'явіліся на Русі з прыняццем хрысціянства (Сафійскія саборы ў Кіеве, Ноўгарадзе, Полацку). Па планіровачнай структуры могуць быць крыжовакупальнымі і базілікальнымі. Па канструкцыйнай схеме — 4стаўповыя, бстаўповыя, бесстаўповыя і інш. Ц. будаваліся з плінфы, цэглы, бутавыя каменю, дрэва. Маюць 3часткавую кампазіцыю — прытвор, асн. аб'ём, алтар. З узнікненнем трапезнай некаторыя Ц. набылі 4часткавую кампазіцыю. Пры гэтым прытвор выконваў функцыю своеасаблівага вестыбюля, над якім узвышалася званіца — высотная дамінанта аб'ёмнай кампазіцыі. Над скрыжаваннем гал. нефа трансепта ўзводзіўся светлавы барабан, які завяршаўся купалам і апіраўся на слупы пры дапамозе ветразевых скляпенняў. У сярэдзіне 19 — пач. 20 ст. барабан з купалам набываюць больш дэкаратыўнае, чым функцыянальнае прызначэнне. У залежнасці ад колькасці нефаў Ц. магла мець 5 і больш купалаў. У плане кожны неф звычайна заканчваўся апсідай. У бакавых

апсідах, калі яны злучаліся з асноўнай, дзе быў гал. алтар, рабілі спец. памяшканні: з левага боку дзяканнік, з правага — ахвярнік.

ЦЭНТРЫЧНЫЯ ЗБУДАВАННІ, пабудовы, сіметрычныя адносна вертыкальнай восі ў цэнтры гал. памяшкання, якое дамінуе ў кампазіцыі. Тэрмін звычайна ўжываецца ў дачыненні да твораў архітэктуры, маст. вобраз якіх актыўна акцэнтуюць увагу гледача на іх гал. ідэіфункцыі (культавай, мемарыяльнай ці відовішчнай). Функцыянальнае ці ідэйнамаст. значэнне Ц. з. выяўлена як у плане (круг, квадрат, шматграннік ці больш складаная геам. фігура), так і вонкавым выглядзе збудавання.

ЧАРАПІЦА, дахавы штучны будаўнічы матэрыял. Вырабляюць Ч. з абпаленай гліны і сілікатную з цэментаваяпсчаных раствораў. У залежнасці ад формы Ч. падзяляюць на пазавую (мае пазы і выступы) і плоскую (пакрывае дах у два слаі); сілікатную Ч. пакрываюць атмасферастойкімі фарбамі ці каляровай глазурай у розныя колеры.

ЧАРЦЁЖ, відарыс будынкаў і збудаванняў, іх дэталей у графіцы архітэктурнай з захаваннем асобных правіл, маштабу і шэрагу ўмоўных адзнак; выкананне архіт.будаўнічых чарцяжоў, якое грунтуецца на начартальнай геаметрыі (навука аб метадах выяўлення прадмета на плоскасці). Падзяляецца на тры віды: у артаганальных праекцыях (План, Разрэз, Фасад); у перспектыве; у аксанаметрыі.

ЧАЦВЯРЫК, 4вугольнае ў плане збудаванне або састаўная частка кампазіцый шатровых і ярусных храмаў. Жылыя, гасп., вытворчыя, кўльтавыя, грамадскія, абарончыя і інш. збудаванні ў выглядзе Ч. вядомы са старажытнасці большасці народаў свету. Ч. — найбольш пашыраная форма ў драўляным рус, укр. і бел. дойлідстве. Спалучэнне Ч. і васьмерыкоў ("васьмярык на чацверыку") ствараліся выразныя рытмічныя вертыкальныя кампазіцыі грамадзянскіх і культавых будынкаў.

ЭКЛЕКТЫЗМ (ад грэч. *eklektikos* той, хто выбірае), спалучэнне разнастайных маст. элементаў. Звычайна ўзнікае ў перыяд заняпаду буйных маст. кірункаў. Выяўляецца ў неадпаведнасці матэрыяльнатэхн. асновы архіт. збудавання (функцыянальнага прызначэння, канструкцыі, будаўнічых матэрыялаў) яго аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі. Напрыклад, пры запазычанні элементаў архітэктуры мінулых эпох сучасныя жылыя, грамадскія і вытв. будынкi набываюць выгляд антычных храмаў, палацаў эпохі Адраджэння і інш. Элементы Э. вядомы ў познім стараж.рымскім мастацтве (камбінацыя форм, запазычаных з мастацтва Грэцыі, Егіпта і інш.). Э. характэрны для архітэктуры (асабліва для афармлення інтэр'ераў) 19 ст., у якой некрытычна выкарыстоўваліся формы розных стыляў (несапраўдная готыка, неарэнесанс, неабарока і інш.). Э. 19 ст. з яго архіт. і арнаментальнымі матывамі адыграў значную ролю ў стварэнні асновы для зараджэння стылю мадэрн.

ЭРКЕР (ням. Erker), паўкруглы, трохвугольны ці шматгранны зашклёны выступ на плоскасці сцяны будынка. Вырашаецца ў выглядзе прысценнай канструкцыі на кансолях (радзей мае ўласны падмурак) і робіцца звычайна на некалькі паверхаў, часам на ўсю вышыню фасада. Узбагачае пластыку фасада, адыгрывае значную ролю ў кампазіцыі інтэр'ера; павялічвае плошчу ўнутраных памяшканняў, іх асветленасць і інсаляцыю.

ЭСКІЗ (франц. esquisse), папярэдні малюнак, накід, пачатковы этап работы на стадыі пошукаў агульнай ідэі, кампазіцыі і формы, які мае на мэце хуткую фіксацыю задумы.

ЭСТАКАДА (франц. estacade), надземнае збудаванне на апорах, прызначанае для развязкі транспартных пуцей ці транспартных і пешаходных патокаў. У залежнасці ад прызначэння і мясцовых умоў Э. будуюцца нахіленымі ці гарызантальнымі; па канструкцыі бываюць арачныя, бэлечныя, рамныя і інш.

ЯРУС, адна з частак (секцый) збудавання, якія планіровачна або канструкцыйна паўтараюцца і размешчаны адна над адной. Звычайна Я. падзяляюцца карнізамі, прычолкамі, цягамі і інш. архіт.элементамі. У некаторых будынках Я. адпавядаюць паверхам, у іншых — некалькі паверхаў аб'ядноўваюць адзін Я. Чляненне фасада на асобныя Я. ўзмацняе кантраст і рытм архіт. кампазіцыі, акцэнтуюе яе найб. значныя часткі. Асаблівую выразнасць маюць ярусныя цэнтрчныя збудаванні вежавага тыпу, у якіх чаргуюцца чацверыкі, васьмерыкі, цыліндрычныя аб'ёмы (званіцы, вежы і інш.), а таксама збудаванні з паярусна размешчанымі галерэямі. Ярусны характар мае таксама інтэр'ер шэрага культавых і грамадскіх будынкаў. Прынцыпы ярусных кампазіцый выкарыстаны ў інтэр'ерах тэатральных будынкаў (размяшчэнне балконаў, ложкаў, галерэй), у іканастасах і алтарах. У садовапаркавым мастацтве і азеляненні ярусамі ствараюцца рабаткі і інш. дрэвавакустовыя кампазіцыі.

4.5. Спіс рэкамендуемай літаратуры

1. Jodidio, P. 100 contemporary architects / P. Jodidio. – Cologne: Taschen, 2008. – 848 p.
2. Prina, F., Demartini, E. 1000 Years of World Architecture / F. Prina, E. Demartini. – London: Thames & Hudson Ltd., 2006; reprinted 2007. – 429 p.
3. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце: [у 4 т.]. – Мінск: Беларус. навука, 2007–2009. – Т. 4. Кн. 2. Архітэктура XX – пачатку XXI ст. / [А.І. Лакотка і інш.]; навук. рэд. А.І. Лакотка. – 2009. – 790 с.: іл.
4. Захарина, Ю.Ю. Художественные концепции современной архитектуры: поливариантность интерпретаций формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 7 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2009. – С. 38–43.
5. Захарина, Ю.Ю. Художественный образ архитектуры: диалектика пространства и формы / Ю.Ю. Захарина // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 9 / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2010. – С. 37–42.
6. Захарина, Ю.Ю. Язык современной архитектуры: концепт «форма» / Ю.Ю. Захарина // Мова і культура (Навуковий журнал). – Киев: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Т. I (126). – С. 78–84.
7. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1960 – пач. 1990-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 645–647.
8. Захарына, Ю.Ю. Архітэктура 1990 – пач. 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 2004. – Т. 18. Кн. 2: Рэспубліка Беларусь. – С. 647–648.
9. Захарына, Ю.Ю. Беларуская архітэктура савецкага перыяду ва ўсходнеславянскім кантэксце (1960–80-я гг.) / Ю.Ю. Захарына // Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: матэрыялы міжнар. навук. канф., Гомель, 20–21 мая 2004 г.: у 2 ч. / Установа адукацыі “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”; рэдкал.: А.А. Станкевіч [і інш.]. – Гомель, 2004. – Ч. 1. – С. 7–10.
10. Захарына, Ю.Ю. Мастацкае аблічча беларускай архітэктуры 70–90-х гг. XX ст.: Манагр. / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2004. – 143 с.: іл.
11. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз архітэктуры Беларусі апошняй чвэрці XX – пачатку XXI стагоддзя: манаграфія / Ю.Ю. Захарына. – Мінск: БДПУ, 2008. – 224 с.

12. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз грамадскіх будынкаў Беларусі другой паловы 1990-х – 2000-х гадоў / Ю.Ю. Захарына // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. – 2009. – № 2 (52). – С. 127–133.

13. Захарына, Ю.Ю. Мастацкі вобраз сучаснай архітэктуры Беларусі / Ю.Ю. Захарына // Сучаснае беларускае мастацтва і нацыянальная мастацкая школа: праблемы захавання самабытнасці і далейшага развіцця: матэрыялы рэсп. навук.-тэарэт. канф., Мінск, 14–15 лістапада 2005 г. / Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў; рэдкал.: Р.Б. Смольскі [і інш.]. – Мінск, 2006. – С. 38–40.

14. Захарына, Ю.Ю. Метадалагічныя падыходы да інтэрпрэтацыі мастацкіх вобразаў сучаснай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2010. – № 4 (66). – С. 81–85.

15. Захарына, Ю.Ю. Пераадоленне манатоннасці ў масавай жыллёвай забудове Беларусі апошняга трыццацігоддзя XX стагоддзя / Ю.Ю. Захарына // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 3: у 2 ч. / Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2007. – Ч. 1. – С. 130–137.

16. Захарына, Ю.Ю. Праблема стылявой ідэнтыфікацыі архітэктуры апошняй чвэрці XX – XXI ст. / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2009. – № 2 (60). – С. 102–105.

17. Захарына, Ю.Ю. Сучасная архітэктура Беларусі: эвалюцыя мастацкіх вобразаў у сусветным кантэксце / Ю.Ю. Захарына ; Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ. – Мінск: Беларуская навука, 2014. – 371 с.

18. Захарына, Ю.Ю. Традыцыйныя дэкаратыўныя сродкі ў фарміраванні мастацкага вобраза сучаснай беларускай архітэктуры / Ю.Ю. Захарына // Весці БДПУ. Сер. 2. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2004. – № 2. – С. 80–83.

19. Композиция в современной архитектуре / Л.И. Кириллова [и др.]. – М.: Стройиздат, 1973. – 287 с.

20. Локотко, А.И. Архитектура: авангард, абсурд, фантастика / А. И. Локотко. – Минск : Беларус. навука, 2012. – 206 с.

21. Новейшая архитектура / [гл. ред. Ф. Ходидьо]; пер. с англ. А.М. Ведюшкина. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 192 с.

22. Шамрук, А.С. Архитектура Беларуси XX – начала XXI в.: эволюция стилей и художественных концепций / А.С. Шамрук. – Минск: Беларус. наука, 2007. – 335 с.: илл.